

Jane Jacobs REVISITED

- Een herwaardering en beoordeling van het werk van Jane Jacobs

in de hedendaagse, Nederlandse context aan de hand van de relatie tussen

het succes van stadsparken en de diversiteit van hun omgeving -

Hubert Maljaars | Masterscriptie Spatial Planning | Wageningen University

Jane Jacobs Revisited

Een herwaardering en beoordeling van het werk van Jane Jacobs in de hedendaagse, Nederlandse context aan de hand van de relatie tussen het succes van stadsparken en de diversiteit van hun omgeving

Hubert Maljaars

Stud. nr.: 900619541120

Masterscriptie Landscape Architecture and Spatial Planning

Wageningen University

Begeleider: Arnold van der Valk

Januari 2014

WAGENINGEN UNIVERSITY
WAGENINGEN UR

"You can neither lie to a neighbourhood park, nor reason with it. 'Artist's conceptions' and persuasive renderings can put pictures of life into proposed neighbourhood parks or park malls, and verbal rationalizations can conjure up users who ought to appreciate them, but in real life only diverse surroundings have the practical power of inducing a natural, continuing flow of life and use."

Jane Jacobs *The Death and Life of Great American Cities*

Inhoudsopgave

Voorwoord _____ 5

Inleiding _____ 6

Probleemstelling _____ 7

Jane Jacobs en stadsparken

Probleemstelling

Relevantie

Onderzoeksdoel _____ 9

Onderzoeksdoel

Hypothese

Definiëring

Theoretisch kader _____ 12

Methodische verantwoording _____ 18

Structuur

Dataverzameling

Type conclusies

Operationalisatie

Deel A

Vondelpark _____ 24

Het park

Omgeving

Werking

Bijlmerpark _____ 54

Het park

Omgeving

Werking

Deel B Data-analyse ____ 76

Indicator succes: criminaliteit

Indicator succes: bezoekersaantallen

Indicator succes: concurrentie openbare ruimte

Indicator succes: gehechtheid

Indicator omgeving: rand

Indicator omgeving: achterland

Indicator omgeving: inhoudelijkheid

Overkoepelend: analyse

Conclusie ____ 93

Discussie ____ 95

Referenties ____ 99

Bijlagen ____ 103

Bijlage 1: enquête

Bijlage 2: review *Death and Life*

Bijlage 3: bestemmingsplannen Vondelpark

Bijlage 4: bestemmingsplannen Bijlmerpark

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van mijn masteropleiding Landscape Architecture and Spatial Planning aan Wageningen University. Deze scriptie fungeert als afsluiting van deze opleiding waarin de opgedane kennis en vaardigheden is verwerkt.

Toen ik aan mijn studie aan de Wageningen Universiteit begon was ik met name geïnteresseerd in de ruimtelijke ordening van het buitengebied. Voor deze benadering was tijdens de studie ruim de aandacht, maar gaandeweg werd mijn aandacht ook getrokken door stedenbouwkunde en stedenbouwkundige principes. Deze aandacht balanceert op de grens tussen sociaal ruimtelijke analyse en ruimtelijke planning, waarbij ik de interactie tussen het gedrag van individuen en de vormgeving van de ruimte met name interessant vind. Het onderwerp van mijn masterthesis sluit aan bij deze interesse. Jane Jacobs, een grootheid in het begrijpen en verwoorden van deze interactie tussen individu en omgeving, staat centraal in dit onderzoek.

Een voordeel van het onderzoeken van deze interactie is dat ikzelf ook onderdeel mocht uitmaken van deze interactie. Zo mocht ik in het kader van mijn studie heerlijke dagen doorbrengen in een zomers zonnetje in het meest bruisende stadspark van Nederland, het Vondelpark. Het spreken met mensen en het observeren van gedrag, gecombineerd met een duidelijk doel in het vizier maakten dat het uitvoeren van dit onderzoek geen straf was. Het uitwerken en op tijd afronden van de scriptie verliep soms echter minder soepel. Alles overziend ben ik tevreden met het resultaat en hoop ik dat dit onderzoek bijdraagt aan een beter verstaan van de stedelijke dynamiek en dat van stadsparken in het bijzonder.

Mijn dank gaat uit naar personen die mij hebben geholpen met het schrijven en controleren van deze scriptie. Met name wil ik hierbij mijn begeleider Arnold van der Valk bedanken. Hij heeft mijn enthousiasme voor Jane Jacobs extra aangewakkerd en heeft daarnaast een belangrijke rol gespeeld in het geven van feedback, zowel op de methodologie, de structuur en inhoudelijk. Daarnaast wil ik mijn vrouw Henrieke bedanken voor het geduld dat ze heeft opgebracht tijdens het schrijven van de scriptie en de motivatie die ze mij heeft gegeven om het geheel af te ronden.

Hubert Maljaars,

Januari 2014

Inleiding

Kijk op een willekeurige zonnige voorjaarsdag waar mensen genieten van de verwarmende zonnestralen en gegarandeerd komt men – in de steden althans – uit bij de parken. Stadsparken zijn aansprekende plaatsen; plaatsen die onlosmakelijk verbonden zijn met grote steden. In stedelijke ontwikkelingen is te zien dat bij de opkomst van grote steden vaak een opkomst van stadsparken daaraan verbonden is. Het aansprekende karakter van stadsparken is te zien in de soms overweldigende bezoekersaantallen voor stadsparken of in de wereldberoemde bekendheid van stadsparken – denk aan Central Park in New York met 25 miljoen bezoekers per jaar. Dit aansprekende karakter van stadsparken is terug te zien in de wetenschappelijke literatuur, waar een grote aandacht is voor stadsparken. Daarbij is aandacht voor aspecten als parkdesign, invloed van parken op hun omgeving of de invloed van parken op beweging van mensen.

Dit onderzoek gaat eveneens over stadsparken. Want, ondanks de ruime populariteit van sommige parken, zijn er ook plaatsen waar het minder gaat en parken in vergetelheid ten ondergaan. Dit verschil tussen impopulariteit en populariteit lijkt soms weinig consistentie te bevatten. Dit onderzoek wil fungeren als een schakel in de zoektocht naar de (ruimtelijke) aspecten die verklaren waarom een park populair of impopulair is. Ondanks de reeds ruime aandacht voor stadsparken in de wetenschappelijke literatuur bevat het een nieuwe invalshoek die, onder ander voor de Nederlandse context, relevant kan zijn.

Leeswijzer
In het eerste deel van dit onderzoek zal het onderwerp van dit onderzoek uiteengezet worden, in achtereenvolgens de probleemstelling en het onderzoeksdoel. Vervolgens is in het theoretisch kader aandacht voor een uitdieping van de relevante concepten in dit onderzoek. Daarna wordt in de methodologische verantwoording aangegeven hoe het onderzoek heeft plaatsgevonden.

In de dataverzameling, Deel A genoemd, worden alle relevante data die benodigd zijn om het onderzoeksdoel te behalen weergegeven. Daarbij is eerst uitvoerig aandacht voor het Vondelpark, gevolgd door het Bijlmerpark. Deel B, de data-analyse, gaat vervolgens verder in op deze data. Daar wordt de analyse weergegeven en worden vergelijkingen gemaakt en oordelen geveld.

Dit geheel komt samen in de conclusie die hierna volgt. Daar wordt de gestelde hypothese beoordeeld en verworpen of bekrachtigd. Vervolgens wordt in de discussie het onderzoek tegen een kritisch licht gehouden en worden mogelijkheden voor vervolgonderzoek aangedragen.

Probleemstelling

Stadsparken in de literatuur

In de wetenschappelijke literatuur is al veel geschreven en onderzocht over stedelijke buurtparken en stadsparken. Deze onderzoeken spitsen zich vaak toe op de vraag naar de toegevoegde waarde van stadsparken voor de samenleving (bijv. Whyte, 1980) of de (fysieke) ontwikkeling van individuen (bijv. Kaczynski *et al.*, 2009), over het optimaliseren van de toegang tot buurtparken (bijv. Lindsey *et al.* 2010) of over de verdeling van stadsparken over een stad (bijv. Talen, 2010). Een ander aspect uit het spectrum van onderzoeken richt zich op de relatie tussen het succes van een park en het design van een park. Deze onderzoeken resulteren vaak in design richtlijnen voor een optimaal parkdesign teneinde een succesvol park te realiseren (bijv. Marcus en Francis, 1998).

Jane Jacobs en stadsparken

In dit spectrum heeft Jane Jacobs in haar boek *Death and Life of Great American Cities* (1961) (zie bijlage 2 voor een korte impressie van dit werk) een interessante afwijkende insteek. Hoewel zij zeer zeker aandacht heeft voor voorgaande aspecten focust haar hoofdgedachte op een ander aspect. Zij ziet een sterke relatie tussen het succes van een park en de positie van dat park in zijn omgeving. Met andere woorden: het plannen van een park naast een wijk geeft geen garantie op een succesvol park, daar is meer voor nodig. Talen verwoordt het op de volgende manier: *Jacobs argues that what matters most about parks is what surrounds them* (2010, p.:476).

Jacobs introduceert haar ideeën over stadsparken met een waarneming van de ogenschijnlijk vreemde neiging van parken om óf erg populair te zijn, óf een mislukking in termen van bezoekersaantallen en criminaliteit te worden. Deze waarneming brengt haar tot een analyse van de werking van parken. De parken waar Jacobs over schrijft zijn de parken in grote Amerikaanse steden die volgens het modernistische gedachtegoed werden gepland. Bij deze planning werd een park veelal apart gepositioneerd in een wijk, onder andere vanuit de gedachte van functiescheiding. Daarbij werd uitgegaan van de aanname dat een park in staat is om zodanig aantrekkelijk te zijn dat het park uit zichzelf bezoekers genereert. Met andere woorden: een park heeft genoeg intrinsieke kwaliteit om bezoekers aan te trekken.

Jacobs bestrijdt deze basisaanname vanuit haar visie op de werking van steden. In haar visie staat *diversiteit* centraal; ze houdt een sterk pleidooi voor buurten met gecombineerde functies, landgebruik en bewoners. Volgens Jacobs maakt diversiteit het mogelijk om een levendig stadsbeeld te creëren en zodoende grote voordelen – en tevens essentiële elementen van een stad – hiervan te ervaren. De andere kant van deze analyse is dat een stad minder succesvol en levendig zal zijn als er sprake is van functiescheiding en monotoon landgebruik. Alleen diversiteit zal mensen aantrekken en leiden tot een levendige stad.

Terug naar de stadsparken: Jacobs' basisaanname met betrekking tot steden heeft ook betrekking op haar visie op stadsparken. Deze visie is tot de volgende stelling terug te brengen: *Een park kan niet functioneren als vervanging van stedelijke diversiteit, maar kan alleen functioneren 'bij de gratie' van een diverse omgeving.* Een park met een positie in een omgeving die meerdere primaire gebruiksfuncties heeft is succesvoller. Economische en sociale diversiteit hebben betekenis voor een park. Daarnaast heeft speciaal gebruik nog een toegevoegde waarde voor een park ten opzichte van algemeen gebruik – Jacobs gebruikt hiervoor ook wel de term sociale positie. Als laatste noemt

Jacobs ook nog 4 kenmerken aan het parkdesign die belangrijk zijn voor een succesvol park. Dit heeft niet direct de meeste aandacht in dit onderzoek.

Probleemstelling

De voorgaande uiteenzetting is een beknopte weergave van Jacobs ideeën met betrekking tot diversiteit en parken. De tijd en context waarin *Death and Life* is geschreven is echter volledig anders dan de hedendaagse, Nederlandse context. *Death and Life* stamt uit 1961 en heeft betrekking op de stadsparken uit de gigantische Amerikaanse steden. De wereld van de jaren '60 is op vele fronten niet te vergelijken met de hedendaagse tijd, terwijl ook de Nederlandse steden van compleet andere proporties zijn dan de Amerikaanse metropolen. Dit brengt tot de vraag in hoeverre de waarnemingen en analyses van Jane Jacobs relevant zijn in de hedendaagse context. Het probleem dat aan de orde is in dit onderzoek is de huidige relevantie van de observaties, analyses en conclusies van Jacobs voor de hedendaagse, Nederlandse context. Het onderzoek focust op één aspect van het werk, namelijk de relatie tussen stadsparken en diversiteit.

Relevantie

Een analyse van de hedendaagse relevantie van Jacobs' ideeën ten aanzien van stadsparken is een aanwinst ten opzichte van het huidige wetenschappelijke onderzoek en heeft tevens een maatschappelijke meerwaarde.

Wetenschappelijk heeft dit onderzoek meerwaarde vanwege het in kaart brengen van de relevantie van het werk van Jane Jacobs in de hedendaagse, Nederlandse context. Dit aspect is niet eerder onderzocht en kan bijdragen aan het beter verstaan van de werking van ruimtelijke fenomenen. Het testen van Jacobs' theorieën is overigens niet nieuw. John C. Weicher testte in 1973 reeds de ideeën van Jacobs over 'successful neighborhoods', in een zeer kwantitatieve methode. Hierbij wist hij de ideeën van Jacobs terug te brengen tot een wiskundige formule waarna hij vervolgens een conclusie trok. De methode en het doel van dit onderzoek is echter niet te vergelijken met de methode en het doel van Weicher.

Maatschappelijk is de meerwaarde van dit onderzoek de nieuwe inzichten die verkregen kunnen worden met betrekking tot het verstaan van de werking van stadsparken. Dit kan leiden tot een verbeterde aanpak van slecht functionerende parken, en kan op die manier bijdragen aan problematiek als criminaliteit of verloedering.

Onderzoeksdoel

Onderzoeksdoel

Jacobs heeft in haar boek *Death and Life* enkele concrete aspecten benoemd die volgens haar cruciaal zijn voor de ontwikkeling tot succesvol park. Dit boek is echter ruim 50 jaar geleden geschreven en daarbij ook volledig toegespitst op de situatie in grote Amerikaanse steden. In dit onderzoek wil ik nagaan in hoeverre haar ideeën geldig zijn in de hedendaagse Nederlandse situatie, met een focus op de relatie tussen stadsparken en diversiteit.

Specifiek geformuleerd is het doel van dit onderzoek het volgende: *Het testen of de positie van een park in zijn omgeving, fysiek en sociaal, de mate van succes van dat park bepaalt; in overeenstemming met de ideeën van Jacobs, maar dan in de hedendaagse, Nederlandse context.*

Om dit te onderzoeken is het nodig deze aspecten te concretiseren. Bij 'de positie van een park in zijn omgeving' is er met name aandacht voor de dingen die Jacobs m.b.t. dit onderwerp heeft beschreven, namelijk:

- gevarieerde rand
- gevarieerd achterland
- inhoudelijke economische en sociale diversiteit

Bij 'de mate van succes van een park' geeft Jacobs de volgende aanwijzingen:

- mate van criminaliteit in een park
- bezettingsgraad door bezoekers
- zeldzaamheidswaarde; mate van concurrentie van andere open ruimtes
- gehechtheid

Hypothese

Zoals ook verder beschreven zal worden in de methodologie is dit geen onderzoek met een onderzoeksvraag, maar heeft het een hypothesetestend karakter.

De hypothese luidt als volgt: gebaseerd op de observaties van Jacobs, is er een sterke relatie tussen de mate van succes van een park en datgene wat het park omringt: *Een park met gevarieerde rand, gevarieerd achterland, inhoudelijke economische en sociale diversiteit is succesvoller dan een park zonder deze elementen, waarbij succesvol wordt gezien als een lage mate van criminaliteit, een grote hoeveelheid bezoekers, een hoge zeldzaamheidswaarde en een grote gehechtheid.*

De verwachte relatie kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Tabel 1 Hypothese

Park	*Rangorde naar geschiktheid omgeving*	*Rangorde naar succes*
Park X	1	1
Park Y	2	2

Definiëring

De genoemde aspecten die onderzocht gaan worden in dit onderzoek kunnen voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Daarom volgt in dit onderdeel een verdere definiëring van de verschillende aspecten. Deze aspecten functioneren als zogenaamde indicatoren om de twee grootheden concreet te maken.

Met betrekking tot 'positie van een park in zijn omgeving'

- Gevarieerde rand

Bij dit onderdeel is aandacht voor de relatie tussen het park en zijn direct aangrenzende rand. Daarbij is het belangrijkste aandachtspunt het gebruik van de bebouwing van die rand. Specifiek betekent dit: het in kaart brengen van de allereerste landgebruiksvorm die grenst aan de parkrand. Bij dit onderdeel doet het landgebruik verderop niet ter zake. Concreet zal er dus niet verder gekeken worden dan circa 20 meter. Evenals Jacobs doet in *Death and Life* is, door middel van observaties, de relatie tussen het park en de rand in kaart in kaart gebracht en gekwalificeerd.

- Gevarieerd achterland

Dit onderdeel gaat in op de mate van diversiteit in het achterland. Het is belangrijk 'achterland' goed te definiëren. Allereerst is het een mogelijkheid om te kijken naar het verzorgingsgebied van het desbetreffende park. Dit stuit echter op een probleem aangezien dit verzorgingsgebied niet volledig is gedefinieerd en het buiten het doel van dit onderzoek ligt om dit te doen. Daarnaast is het de vraag of het verzorgingsgebied de juiste weergave geeft voor hetgene wat in dit onderzoek onderzocht wordt.

Een andere mogelijkheid is om een buffer rondom het park te nemen en binnen die buffer de mate van diversiteit vast te stellen. Deze aanpak past binnen de doelstelling van het onderzoek, namelijk het onderzoeken van de relatie tussen het succes van een stadspark en de mate van diversiteit van zijn *omgeving*. De vraag is echter hoe groot deze buffer dan moet zijn. Daarvoor dient vergelijkbaar onderzoek als richtsnoer. Een 500 meter buffer is vergelijkbaar met wat wordt gebruikt in ander onderzoek, zoals Wendel-Vos *et al.* (2004) of Duncan en Mummery (2005), met de kanttekening dat dit wordt gebruikt voor onderzoek naar fysieke activiteit. De achterliggende beredenering is echter dat 500 meter de afstand representeert die gemiddeld genomen afgelegd wordt in een 5 minuten wandeling door een gemiddelde volwassene (Kaczynski, 2010). Deze maat is ook relevant voor parkbezoek, aangezien dit de range is die ervoor zorgt dat er spontane activiteit in een park ontstaat, zonder dat dit parkbezoek direct gepland is.

- Inhoudelijke economische en sociale diversiteit

Hierbij wordt gekeken naar een verder specificatie van de diversiteit. Bij *diversiteit in gebruik*, zoals in beeld gebracht in de hiervoor genoemde onderdelen wordt gekeken naar de verschillende typen landgebruik, zoals wonen, sociale of economische doeleinden. In dit onderdeel is aandacht voor verdere specificatie binnen deze typen, en dan met name binnen economische georiënteerd landgebruik ('inhoudelijke economische diversiteit) en binnen sociaal georiënteerd landgebruik ('inhoudelijke sociale diversiteit'). Binnen de eerste lijn is er aandacht voor de mate van inhoudelijke spreiding binnen de economische activiteiten, bij de tweede lijn ligt de aandacht bij sociale activiteiten. Met inhoudelijke spreiding wordt gedoeld op de range van activiteiten binnen een bepaalde landgebruiksvorm. Concreet betekent dit dat er bij economische diversiteit gekeken wordt welke typen economische activiteit er zijn en in welke mate ze verschillen.

Met betrekking tot 'mate van succes van een park'

De opbouw van Death and Life is in grote lijnen terug te brengen tot de volgende opsomming: in deel 1 worden met name de observaties van de stad beschreven, deel 2 herbergt de analyse van deze observaties én de aanwijzingen voor het verbeteren van de werking van de stad.

Op basis van het totale boek kan geconcludeerd worden dat succes in het kader van de succesvolle stad door Jacobs geformuleerd wordt als diversiteit in activiteit en dientengevolge diversiteit in landgebruik (Weicher, 1973). In dit onderzoek wordt er echter specifiek gekeken naar één bepaald aspect uit de observaties (deel 1) van Death and Life. Op dit lagere schaalniveau formuleert Jacobs eveneens een aantal aspecten die een definitie van succes vormen; succes met betrekking tot stadsparken.

- Mate van criminaliteit in een park

Criminaliteit is een redelijk duidelijke indicator voor de mate van succes van een park. Hierbij wordt gekeken naar het aantal delicten per jaar in het desbetreffende park. Voor een goede vergelijking tussen parken moet er daarnaast gemeten worden naar het aantal *delicten per bezoeker.* Een zeer druk bezocht park zal mogelijkerwijs meer delicten kunnen tellen - alhoewel dit volgens Jane Jacobs maar de vraag is; drukke plekken zorgen voor sociale controle en dus voor lagere criminaliteit - , maar hoeft derhalve niet per se meer crimineel te zijn. Door het aantal delicten per bezoeker te rekenen wordt deze mogelijke onzuiverheid omzeild.

- Bezettingsgraad door bezoekers

Hoe hoger het aantal bezoekers, des te succesvoller is een park. Het is echter niet mogelijk om vast te stellen bij welke absoluut aantal bezoekers een park succesvol is. In dit onderzoek gaat het echter om een vergelijking tussen twee parken. In een vergelijking is wel vast te stellen welk park de meeste bezoekers verwerkt. Deze vergelijking geeft een indicatie welk park het succesvolst is qua bezoekersaantallen. Hierbij moet uiteraard ook rekening gehouden worden met het beoogde verzorgingsgebied van het park.

- Zeldzaamheidswaarde; mate van concurrentie van andere open ruimtes

Het derde element dat bepaalt of een park succesvol is of niet is, volgens Jacobs, de zeldzaamheidswaarde van het park. Dit geeft aan in welke mate het park uniek is voor zijn bezoekers en in welke mate het concurrentie van andere openbare ruimtes ervaart.

- Gehechtheid

Het laatste element met betrekking tot de mate van succes van een stadspark is het aspect van gehechtheid. Bij gehechtheid gaat het over de mate waarin bezoekers van een park zich verbonden weten met dat park.

Theoretisch kader

In dit theoretisch kader is aandacht voor de verschillende concepten die een rol spelen bij het thema van dit onderzoek. In een korte introductie zullen twee lijnen geïntroduceerd worden die in dit theoretisch kader verder uitgewerkt worden.

Dit onderzoek draait om de relatie tussen stadsparken en hun omgeving. Zoals eerder is vermeld is in de wetenschappelijke literatuur voornamelijk aandacht voor de invloed van een stadspark op zijn omgeving, maar de omgekeerde relatie wordt minder belicht. Onderzoeken richten zich bijvoorbeeld op de invloed van de nabijheid van parken op huizenprijzen (Morancho, 2003), relatie tussen park en criminaliteit (Troy, Grove, 2008). Parken worden vooral gezien om 'de wijk' op te fleuren of in waarde te doen stijgen. De betekenis die een park heeft voor zijn omgeving, of de rol die een park kan spelen in zijn omgeving staat hierbij steeds centraal (Gobster, 1998; Solecki and Welch, 1995). In dit onderzoek wordt het principe omgedraaid: de invloed van een wijk/omgeving op een park; de waarde van de wijk voor een park, de betekenis van een wijk voor een park. Een achterliggende basisaanname bij deze benadering is dat een park intrinsieke waarde heeft en dat het dus waarde heeft dat een omgeving betekenis heeft voor een park. Dit komt ook terug in de eerder geformuleerde hypothese: *People need parks (*Shafer and Jacob, 2006). *And parks need good surroundings.*

In dit theoretisch kader is er aandacht voor twee lijnen die uit deze benadering voortvloeien. Allereerst is er de lijn van ' diversiteit' die belangrijk is in dit onderzoek, en daarnaast de toepassing van deze benadering op het concrete aspect van 'stadsparken'. Daarom volgt een beknopte uiteenzetting van diversiteit in de stadsplanning en de daarmee samenhangende concepten, gevolgd door een uiteenzetting van de concepten die gerelateerd zijn aan stadsparken, hun succes, gebruik of niet-gebruik en hun relatie met de omgeving.

Diversiteit in de stadsplanning

Modernisme en daarna

Nederland wordt in de publicatie *Public Planning in the Netherlands* (Dutt en Costa, 1985) aangeduid als *'the most planned country among the European nations.'* In deze eerste uitgebreide beschrijving van het Nederlandse planningssysteem komt naar voren dat de Nederlandse naoorlogse ruimtelijke planning een voorloper was op het gebied van modernistische planning. Tijdens de jaren '40 en '50 was er een sterke modernistische stroming in de Nederlandse ruimtelijke planning (Janssen, 2013). Deze nationale ontwikkeling kan geplaatst worden in een wereldwijde ontwikkeling, waarbij te zien is dat de modernistische visie in de ruimtelijke planning sinds eind negentiende eeuw en gedurende de twintigste eeuw de leidende visie is. Dit was ook de periode waarin de planning veranderde van kleinschalige inpassing van enkele huizen en straten in het landschap tot de implementatie van grootschalige bouwprojecten.

De belangrijkste en bekendste namen binnen het modernisme zijn Ebenezer Howard (1850-1928) en Le Corbusier (1887-1965). Ebenezer Howard was de drijvende kracht achter de zogenaamde *garden cities*, de zelfvoorzienende en autonome steden op het platteland met een besloten en intieme vormgeving, waarvan er enkele zijn gerealiseerd in het Verenigd Koninkrijk. Le Corbusier is de andere grote naam binnen het modernistische gedachtegoed. Hij wedijverde voor een sterke standaardisering in architectuur en stadsplanning. Binnen die laatste categorie is zijn invloed heel duidelijk te zien in Brasilia, de Braziliaanse hoofdstad. Deze stad is vanuit het niets opgebouwd volgens ideeën die sterk geïnspireerd zijn door Le Corbusier. Zie kader voor een uitwerking van karakteristieken van de modernistische planning.

Enkele karakteristieken van de *modernistische* planning.

- Zonering – dit is in het huidige Amerikaanse planningssysteem sterk terug te zien.
- Weinig aandacht voor de menselijke interactie. Een uitspraak van Le Corbusier bijvoorbeeld is: *"geef niet teveel aandacht/ruimte aan straten en pleinen, want alle foute en vervelende dingen gebeuren juist op die plekken."* (Jan Gehl, 2010)
- Functiescheiding – het ruimtelijk scheiden van wonen, werken, recreëren, etc. zou voor een leefbare stad zorgen.
- Bij ontwerp en planning veel aandacht voor het hoge schaalniveau.

Terwijl het modernisme zijn hoogtijdagen vierde en wereldwijd op grote schaal de leidende filosofie vormde achter ruimtelijke planning en stedenbouwkunde, schreef Jacobs haar boek *Death and Life of Great American Cities*. Hierbij veegt ze op hardhandige wijze de vloer aan met het modernistische gedachtegoed en de, volgens haar, catastrofale gevolgen die voortkomen uit deze filosofie. Ze wijst enerzijds de zwakke punten aan, maar tegelijkertijd biedt ze ook een alternatief. Dit alternatief wordt gekenmerkt door het kernwoord *diversiteit*, zoals ook in de probleemstelling reeds beschreven is. Sinds haar inmenging in de stedenbouwkunde is het modernistische gedachtegoed langzaam maar zeker afgenomen als leidende filosofie. Haar visie is verder uitgewerkt in diverse publicaties zoals *The Economy of Cities* en *Cities and the Wealth of Nations*, maar belangrijker: het begrip diversiteit is een kernwoord in de stedenbouwkunde geworden.

Na de teruggang in modernistische planning is geen eenduidige nieuwe stroming ontstaan. De na-modernistische visie op stedenbouw wordt gekarakteriseerd door een veelheid van visies en stromingen. Allmendinger (2009) karakteriseert een heel aantal stromingen binnen het huidige spectrum van planning theorieën, variërend van planning gebaseerd op marxistische principes tot pragmatisme. Globaal kunnen de huidige benaderingen ingedeeld worden in een drietal stromingen.

- De eerste stroming staat het dichtst bij het modernisme. Hierbij staat een benadering van planning als vanuit een ingenieur centraal, waarbij als het ware gezocht wordt naar de meest optimale inrichting van de ruimte vanuit een objectieve benadering. Vanuit de door Allmendinger benoemde visies valt *systems theory* en *rational theory* onder deze stroming.

- Vervolgens is er een benadering van planning waarbij participatie de hoofdrol speelt. Vanuit de verdeling van Allmendinger kan *collaborative planning* hieronder gezien worden. De ruimtelijk planner is geen expert met een onafhankelijke mening op het gebied van het indelen van ruimte, maar vervult de rol van mediator tussen belanghebbenden.

- De derde karakterisatie van planning heeft betrekking op visies die planning construeren als hoofdzakelijk een machtsproces. Planning richt zich op machtsconstellaties en ruimtelijke ordening kan gelijk gesteld worden als politiek. Een representant van deze richting is Flyvbjerg.

Zoals vermeld is er geen overheersende, eenduidig hedendaags discours binnen de ruimtelijke planning. Ook deze stromingen vertonen overlap en zijn niet concreet afgebakend.

Hedendaagse aandacht voor diversiteit
De support voor diversiteit en gemixte landgebruiksvormen vindt in de huidige tijd nog steeds zijn weerklank, als resultaat van de vroege kritiek van Jacobs op het Noord Amerikaanse planningssysteem (Kaczynski et al., 2010). Fainstein (2005) betoogt dat diversiteit het nieuwe leidende principe is voor stadsplanners.

Een van de belangrijkste en invloedrijkste leerlingen van de school van Jacobs is de Amerikaanse stedenbouwkundige Richard Florida (1957). Het werk van Florida kent een andere focus dan het werk van Jacobs, zo richt het werk van Florida zich voornamelijk op de zogenaamde *creative class* – zoals artiesten, musici en kunstenaars – en hun relatie tot economische ontwikkeling. Echter, de hoofdgedachte is opnieuw hetzelfde: diversiteit in steden zorgt voor leefbare steden en economische ontwikkeling. Florida beargumenteert in *Cities and the creative class* (2005) dat succesvolle steden diversiteitsplanning belichamen, een planning die mensgericht, organisch en *community-based* is.

Grant (2002) beschrijft dat diversiteit in het Canadese systeem een leidend planningsprincipe is geworden, waarbij de voordelen als vanzelfsprekend worden gezien. Grant beoordeelt gemengd landgebruik en gaat voornamelijk in op het verschil tussen gemengd landgebruik in theorie en praktijk. Daarbij worden echter ook kritische kanttekeningen geplaatst. "*We find that mixed use promises economic vitality, social equity, and environmental quality, but it cannot readily deliver such benefits in a context where cultural and economic forces promote separation of land uses*" (Grant, 2002: 71).

Het 'diversiteitsdenken' heeft zich definitief gevestigd in de stedenbouwkunde en ruimtelijke planning. Een voorbeeld van een stroming die heel bewust deze filosofie heeft geadopteerd en die probeert dit vergaand door te voeren is het New Urbanism. New Urbanism is een stroming in de stedenbouw die in de jaren '80 is ontstaan. Centraal staat het creëren van zelfvoorzienende steden waarin sociale cohesie en goede omgevingen rondom leefgemeenschappen centraal staan. Het wereldbeeld van deze stroming is sterk postmodernistisch gekleurd en legt de focus op verbinden op menselijke schaal. Het New Urbanism is terug te vinden in een steeds groter wordend aantal steden en dorpen (in de zogenaamde 'hekwerkwijken' of *gated communities*, maar heeft wel een sterke focus op de Verenigde Staten. Toch krijgt het New Urbanism ook veel kritiek te verwerken, en ook vanuit postmodernistische hoek. Zo is een van de kritiekpunten dat New Urbanism te georganiseerd en gedwongen diversiteit probeert af te dwingen en daarvoor zelfs hun gemeenschappen afsluit, zoals in de hekwerkwijken. Dit toont overeenkomst met modernistische trekken van functiescheiding; terwijl Jacobs oorspronkelijk fel van leer trok tegen functiescheidingen en met name tegen fysieke grenzen in een stad.

Een belangrijke stedenbouwkundige die eveneens is beïnvloed is door het diversiteitsdenken is de Deense Jan Gehl. Hij is een voorbeeld van een Europese architect die zich laat inspireren door onder

andere het gedachtegoed van Jane Jacobs. Dit is terug te vinden in zijn publicatie *Cities for people*, waarin hij de dynamiek van het stadsleven in kaart brengt, hoe dit samenhang met het ontwerp van de ruimte en hoe de dynamiek door middel van interventies beïnvloed kan worden.

Terug naar Nederland: hoewel in het begin is omschreven dat Nederland een sterke modernistische stroming heeft gekend, noemde Jacobs Amsterdam als een van haar voorbeeldsteden. Dit is terug te brengen op het feit dat Amsterdam een rijke historie kent en de oorsprong van het centrum reeds vanuit de Middeleeuwen stamt en zijn hoogtijdagen kende in de Gouden Eeuw. De historische stad Amsterdam was het voorbeeld van Jacobs, maar de modernistische invloeden zijn goed terug te vinden in de diverse nieuwbouwprojecten zoals de Bijlmer.

Wat houdt diversiteit in?
Grant (2002), in de publicatie *Mixed use in theory and practice*, maakt onderscheid tussen drie verschillende vormen van diversiteit. Daarbij wordt de volgende onderverdeling gemaakt:

- increasing the intensity of land uses
- increasing the diversity of uses
- integrating segregated uses

Fainstein (2005) concludeert eveneens dat er verschillende benaderingen zijn met betrekking tot diversiteit. Bij urban designers is diversiteit het mixen van types gebouwen; bij planners is het gemixt landgebruik of klassen/etnische heterogeniteit; voor sociologen en cultuuranalysten is het die laatste optie. Jacobs was een voorstander van een cityscape gebaseerd op meerdere gebruiken, waardoor economische en sociale diversiteit ontstaat. Fainstein vat het werk van Jacobs als volgt samen: *"Thus, she links physcial, economic, and social diversity and gives physical differentiation a causal role in producing the other types"* (2005: 5).

Er zijn ook andere invalshoeken als het gaat over de relatie tussen steden en diversiteit. Zo is er aandacht voor de relatie tussen sociale gerechtigheid en de mate van diversiteit in steden (zie Young, 1990). Ook Sandercock (1997) ziet in stedelijke diversiteit een basis voor een rechtvaardige, eerlijke stad. Bij beide auteurs is een benadering van diversiteit waar te nemen in termen van klassen- en etnische diversiteit.

Diversiteit in dit onderzoek
Wat heeft het concept van 'diversiteit' voor betekenis in dit onderzoek? Dit onderzoek gaat in op de relatie tussen (de mate van) diversiteit van de omgeving van een stadspark en het succes van datzelfde stadspark. Daarom is het concept 'diversiteit' een kernbegrip in dit onderzoek.

Zoals eerder aangeduid in dit onderzoeksvoorstel zal Jane Jacobs en haar boek *Death and Life* functioneren als framework voor dit onderzoek. Dit heeft ook gevolgen voor de manier waarop diversiteit wordt benaderd. De manier waarop Jacobs diversiteit interpreteert is, blijkens haar publicaties, is de diversiteit in landgebruik. "*The ubiquitous principle [that forms the heart of my argument] is the need of cities for a most intricate an close-grained diversity of uses that give each other constant mutual support, both economically and socially"* (1961: 14). Daarom zal de invalshoek met betrekking tot diversiteit in dit onderzoek gericht zijn op diversiteit *in gebruik.*

Succesvolle parken

De eerste lijn binnen het theoretisch kader heeft betrekking op het aspect diversiteit. De tweede lijn binnen dit theoretische kader gaat over de relatie tussen stadsparken en hun omgeving, en met name over wat succesvolle parken zijn. Zoals reeds vermeld in de inleiding is er in de wetenschappelijke literatuur aandacht voor deze relatie, maar de tendens hierin is dat de relatie vooral bekeken wordt vanuit de betekenis van een park voor zijn omgeving. In dit onderdeel zullen een aantal aspecten aan de orde komen die van belang zijn met betrekking tot deze relatie. Ik wil voornamelijk aangeven welke aspecten aan de orde komen in de literatuur in deze relatie, maar die ook belangrijk zijn voor dit onderzoek. Hoe mogelijk die relatie tussen bezoek en veiligheid ontstaat (tolerantie – toezicht), hoe eigenlijk succes ontstaat. Welke aspecten belangrijk zijn voor een succesvol park.

Allereerst is het moeilijk om te bepalen wat een succesvol park is. Hieraan kleeft een sterk subjectief element, aangezien een 'geslaagd' park voor iedereen iets anders inhoudt. Waar voor de ene bezoeker rust en ruimte essentieel zijn, vormt voor de andere bezoeker interactie met bezoekers een belangrijk element. De reeds eerder genoemde Jan Gehl heeft een duidelijke visie hierop. Hij argumenteert, bijvoorbeeld in *Cities for people*, dat succesvolle plaatsen zijn daar waar veel mensen elkaar ontmoeten.

Jacobs noemt dit element ook duidelijk in haar boek, mensen gaan naar plaatsen waar mensen zijn. Mensen bezoeken niet graag lege parken of pleinen. Dit zichzelf versterkende effect zorgt ervoor dat succesvolle parken daar zijn waar veel mensen komen. Hieraan zitten diverse aspecten:

- Veiligheid

Jacobs wijt een compleet hoofdstuk in haar *Death and Life* aan het veilige effect van trottoirs. Hierbij beargumenteert ze dat steden veiliger worden als trottoirs goed worden geïmplementeerd en gebruikt, aangezien dit zorgt voor zelfcontrole van burgers. Dit principe is ook terug te zien in haar beschrijving van het (niet-) functioneren van stadsparken, waarbij zelfcontrole en toezicht van burgers zorgt voor een veilige omgeving. Een goed bezocht park is veiliger dan een slecht bezocht park.

Daarnaast zorgt een druk bezocht park ervoor dat mensen in contact komen met andere gewoonten, culturen en gedrag. Dit kan ervoor zorgen dat de mate van tolerantie ten opzichte van andere bevolkingsgroepen toeneemt.

- Ontmoeting

Een park dat de mogelijkheden biedt tot ontmoeting voor bezoekers draagt bij aan de sociale positie van dat park. Bij ontmoeting wordt niet alleen verwezen naar ontmoeting waarbij daadwerkelijk interactie plaatsvindt, maar ook het bekijken van andere bezoekers is een vorm van ontmoeting die in het algemeen als positief punt wordt ervaren voor de bezoekers.

- Bezetting over de dag

Een succesvol park is een park dat gedurende de hele dag een voldoende bezetting heeft voor een aantrekkelijk bezoek. Hierbij is duidelijk de relatie met de omgeving van het park zichtbaar. Een omgeving die stimuleert dat er activiteiten gedurende de dag in de omgeving van het park bezig zijn zorgt ook voor een goede bezetting over de dag van het park.

Cohen *et al.* (2012) deed onderzoek naar de relatie tussen de wijk en het gebruik van een park. Daarbij werd gefocust op de sociaal economische verdeling in de wijk en de invloed hiervan op het gebruik van een park. Zijn onderzoek wees uit dat parkgebruik lager was in gebieden met een hoge mate van armoede, vergeleken met gebieden met een lage mate van armoede. Bij dit onderzoek was het aandachtspunt voornamelijk gericht op de mate van activiteit en beweging, en minder op het gebruiken van het park. De waarde van parken voor fysieke activiteit is de achterliggende zoektocht achter dit onderzoek, onder andere ook terug te zien bij Bedimo Rung *et al.* (2005), Floyd *et al.* (2008), Coen en Ross (2006).

Methodische verantwoording

Toelichting structuur

Dit onderzoek is een onderzoek wat *kwalitatief én kwantitatief* is, vanuit een *constructivist worldview* uitgevoerd, *hypothesetestend* van aard is en als 'strategy of inquiry' een *case studie* heeft. Deze benadering zal hieronder verder worden toegelicht.

Kwalitatief én kwantitatief
Dit onderzoek is kwalitatief en kwantitatief van aard. Dit betekent dat er sprake is van het getalsmatig in kaart brengen van een fenomeen, maar tevens ook van het duiden en inzichtelijk maken van een vraagstuk met kwalitatieve redeneringen. Daarom zal er gebruikt gemaakt worden van kwantitatieve gegevens, maar tegelijkertijd ook van kwalitatieve aspecten zoals het typeren en waarderen van een verschijnsel. Dit wordt bij het onderdeel 'operationalisatie' verder uitgewerkt.

De kwantitatieve gegevens zijn vooral nuttig om te gebruiken om inzicht te krijgen in de verschillende parken en het type park en hun omgeving, terwijl de kwalitatieve data vooral worden gebruikt om de relatie tussen diversiteit en succes te kunnen duiden. De universaliteit van de conclusies wordt in de discussie verder uitgewerkt.

Social Constructivist wereldvisie
Bij een wereldvisie die getypeerd wordt als 'social constructivist' wordt er van de aanname uitgegaan dat individuen zoeken naar het verstaan en begrijpen van de wereld waarin ze leven en werken. Individuen ontwikkelen subjectieve waarden op basis van hun ervaringen (Creswell, 2009). Vanuit deze wereldvisie wordt onderzoek toegespitst op het begrijpen en in kaart brengen van deze waarden. Veelal wordt vanuit deze wereldvisie kwalitatief onderzoek verricht. Voor het onderzoek betekent dit dat er sprake is van het feit dat er vooronderstellingen ten grondslag liggen aan dit onderzoek; een bepaalde wereldvisie.

Hypothesetestend
Zoals vermeld heeft Jacobs een aantal observaties en analyses ten aanzien van de relatie van stadsparken en hun omgeving beschreven. In dit onderzoek wordt ingegaan op dit resultaat en de betekenis voor de Nederlandse hedendaagse situatie. Daarbij is de hypothese dat de door Jacobs beschreven fenomenen nog steeds kloppen. De reden hiervoor is dat haar observaties op het eerste oog tijdloos lijken en daarmee is het aannemelijk dat ze ook in de huidige context van kracht zijn. Daarom is dit onderzoek een hypothesetestend onderzoek. De hypothese van dit onderzoek komt voort uit het doel, zoals eerder beschreven en wordt verderop in de methodologie uitgewerkt.

Casestudie
Casestudies zijn een type van onderzoek waarbij de onderzoeker een programma, evenement, activiteit, proces of verschijnsel uitdiept. In dit geval zal het te onderzoeken verband onderzocht worden bij 2 verschillende parken. Uitgegaan wordt van het feit dat vanuit de individuele casestudie algemene conclusies kunnen worden getrokken. Ook hierop wordt in de discussie verder ingegaan.

Dataverzameling

De data, benodigd voor het behalen van het doel van dit onderzoek, worden verzameld in het kader van een casestudie. In deze casestudie worden twee uiteenlopende parken onderzocht en vergeleken op hun verschillen in mate van succes en locatie in hun omgeving.

De criteria voor de case selectie zijn de volgende:

- De cases moeten parken zijn, gelegen in een grote Nederlandse stad en van afdoende grootte.
- De cases moeten qua locatie en omgeving een grote mate van verscheidenheid tonen; bij uiteenlopende cases is het beter mogelijk om verschillen te constateren.
- Desalniettemin moeten de cases qua grootte (oppervlakte) en parkdesign niet te veel verschillen; deze condities moet voor een goede vergelijking gelijk blijven.
- Voor de cases moet genoeg beschikbare en toegankelijke data zijn; met name over bezoekersaantallen, criminaliteit, demografie, parkvisie en andere aanverwante zaken.

Op basis van deze criteria zijn de volgende parken gekozen:

- Vondelpark Amsterdam
- Bijlmerpark Amsterdam

Beide parken zijn gesitueerd in de grootste Nederlandse stad Amsterdam en zijn bijna even groot (ca. 50 ha). De verschillende omgevingen zijn echter behoorlijk uiteenlopend, zo ligt het Vondelpark bijvoorbeeld in een omgeving met meer verschillende vormen van landgebruik dan het Bijlmerpark. Het parkdesign vertoont uiteraard verschillen, maar er is geen fundamenteel verschillend uitgangspunt met betrekking tot het beoogde gebruik en daarnaast hebben beide parken een natuurlijke uitstraling. Zo loopt door beide parken een doorgaande route, hebben beide parken waterpartijen, sportfaciliteiten en beschikken ze over ongeveer evenveel toegangen.

Binnen deze casestudie worden de data verzameld op verschillende manieren. Dit zal bij het onderdeel operationalisatie verder uitgewerkt worden.

Type conclusies

Het type conclusie wat in dit onderzoek gemaakt wordt is een verwerping of een acceptatie van de geformuleerde hypothese, gebaseerd op de observaties en analyses van de casestudies.

De hypothese die is geformuleerd eerder in dit voorstel kan, na de keuze van de cases, ook specifiek worden ingevuld voor deze cases. Zie hiervoor onderstaand schema.

Tabel 2 Hypothese m.b.t. cases

Park	*Rangorde naar geschiktheid omgeving*	*Rangorde naar succes*
Vondelpark	1	1
Bijlmerpark	2	2

Op basis van een eerste verkenning kan de hypothese opgesteld worden dat het Vondelpark in een omgeving ligt die een hogere diversiteit herbergt dan het Bijlmerpark. Daaruit redenerend, op basis van de eerder geformuleerde theoretische hypothese, zou het Vondelpark ook naar succes een hogere score halen.

De hypothese dat het Vondelpark zich in een omgeving met meer diversiteit bevindt, wordt door Fainstein (2005) ondersteund. In volgend citaat wordt beargumenteert dat (het centrum van) Amsterdam voldoet aan de diversiteit die Jacobs voorstaat.

"Within the discussion of urban form, the term diversity has a multiplicity of meanings. At its most basic, it simply refers to building types—a mix of high- and low-rise structures, of streetscapes encompassing a range of architectural styles. For example, in the new residential developments in Amsterdam harbor, there are both apartment buildings and townhouses, and the latter, rather than displaying the uniformity of traditional Amsterdam, incorporate a jumble of design motifs. This variety of styles, however, exists within a rather unvarying pattern of streets and canals, and residential and commercial areas are fairly strictly segregated. In contrast, in old Amsterdam, we see the juxtaposition of workshops, entertainment venues, residences, and offices, side by side despite architectural homogeneity on individual streets. It is this mix of uses that Jane Jacobs intends when calling for urban diversity" (Fainstein, 2005: 9).

Operationalisatie

In voorgaande onderdelen (zie o.a. definiëring) is weergegeven welke indicatoren onderzocht zijn om 'diversiteit' en 'mate van succes' vast te stellen. In dit onderdeel wordt aangegeven hoe deze indicatoren in kaart gebracht zijn.

Beide aspecten ('diversiteit' en 'mate van succes') zijn voor de beide parken uit de casestudie in kaart gebracht. Voor deze aspecten zijn de voorgenoemde indicatoren opgesteld, zie tabel. Vervolgens zijn deze data gerangschikt voor de beide parken. Deze rangschikking heeft geleid tot een 'eindbeoordeling' van de beide parken op de verschillende aspecten van 'succes van een park' en 'diversiteit omgeving'.

Tabel 3 Indicatoren m.b.t. diversiteit en mate van succes

Diversiteit	**Mate van succes**
Gevarieerde rand	Criminaliteit
Gevarieerd achterland	Bezoekersaantallen
Inhoudelijke economische en sociale diversiteit	Concurrentie openbare ruimte
	Gehechtheid

Concreet zijn deze indicatoren in dit onderzoek op de volgende manier geïnventariseerd:

- *Gevarieerde rand*: de verschillende landgebruiksvormen direct grenzend aan het park (letterlijk) in kaart brengen. Data afkomstig vanuit inventarisatie op locatie en Google Maps.

- *Gevarieerd achterland*: de verschillende landgebruiksvormen in een buffer van 500 meter rondom het park (letterlijk) in kaart brengen. Data afkomstig vanuit Google Maps en bestemmingsplannen Gemeente Amsterdam.
- *Inhoudelijke economische en sociale diversiteit*: de economische respectievelijk sociale landgebruiksvormen verder specificeren en beoordelen aan de hand van de criteria van Jacobs. Data afkomstig vanuit eigen inventarisatie, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Bureau Onderzoek en Statistiek Amsterdam (O+S Amsterdam).

- *Criminaliteit:* inventariseren van de mate van criminaliteit. Data afkomstig van eigen observatie, op basis van gesprekken met bezoekers en van CBS en O+S Amsterdam.
- *Bezoekersaantallen*: de bezoeken aan het park in kaart brengen op verschillende tijden en plaatsen. Data afkomstig van Bezoekersonderzoek Vondelpark, GrootGroenOnderzoek 2008 en 2013 en eigen inventarisatie, observatie en tellingen.
- *Concurrentie openbare ruimte*: het wegen van het belang van het park voor stad en omgeving door mate van overlap van verzorgingsgebied van andere parken of openbare ruimten. Data afkomstig van GrootGroenOnderzoek 2008, eigen observatie.
- *Gehechtheid*: door middel van een enquête een oordeel over de mate van gehechtheid van de bezoekers aan de verschillende parken inventariseren. Data afkomstig van observatie, interviews en overige externe bronnen (zoals aangegeven in de verwerking van deze indicator).

De bezoeken en observaties in beide parken hebben plaatsgevonden in juni en juli 2013. Voor elk park is twee weken besteed aan observatie, tellingen, en inventarisatie van bijvoorbeeld de diversiteit van de rand. Bij deze bezoeken zijn ook foto's gemaakt, die verwerkt zijn in het onderzoek. De bezoeken varieerden in tijdsspanne. Het merendeel van de bezoeken heeft plaatsgevonden van circa 9:00h tot 17:00h. Hierin is een aantal keer gevarieerd, waarbij ook vroeger op de morgen en later op de avond de parken zijn bezocht. Eveneens is elk park minstens één keer bezocht tijdens een regenbui en tijdens een dag waarop de temperatuur boven 20˚C lag.

Tijdens de bezoeken zijn interviews uitgevoerd. In eerste instantie was de intentie om een enquête af te nemen. Deze enquête is opgezet en bijgevoegd als bijlage. Echter, tijdens het veldwerk bleek het moeilijk te zijn een representatieve groep aan te spreken, omdat bepaalde doelgroepen minder geneigd waren om mee te werken en bijvoorbeeld fietsende doorgangers moeilijk aan te spreken bleken. Daarom is veranderd naar uitgebreidere interviews, waarbij de enquête als eerste kader voor het gesprek diende. Vervolgens is doorgevraagd op de diverse onderdelen, met name als het gaat om gehechtheid aan het park. De lengtes van deze gesprekken varieerden van 10 tot 20 minuten. Voor het Bijlmerpark zijn op deze manier 14 personen gesproken, bij het Vondelpark 15 personen.

Participerende observatie

Van belang is om te ontdekken of de fenomenen 'succes' en 'diversiteit' ook daadwerkelijk aan elkaar gerelateerd zijn. Dragen de diverse indicatoren van diversiteit ook daadwerkelijk bij aan de mate van succes van het park? Voor het onderzoeken van deze relatie is gebruik gemaakt van participerende observatie. Participerende observatie is een methode waarbij de onderzoeker actief deelneemt aan het te onderzoeken fenomeen, en komt veel voor in bijvoorbeeld antropologisch onderzoek (DeWalt & DeWalt, 2010). Emerson *et al.* (2001) verwoordt het als volgt: *"Participant observation [is] establishing a place in some natural setting on a relatively long-term basis in order to*

investigate, experience and represent the social life and social processes that occur in that setting" (p. 352).

Deze methode werd eveneens veelvuldig door Jacobs gebruikt. Jacobs pretendeerde hierbij objectief en blanco het stadsleven te hebben geobserveerd en daarbij tot de gestelde analyses en conclusies te zijn gekomen. Objectief en blanco heeft in dit onderzoek het observeren niet plaatsgevonden, maar er is juist heel gericht gekeken of de fenomenen die Jacobs beschrijft (o.a. bezetting over de dag, sociale controle, relatie met diverse rand en achterland, spontaniteit) ook in de hedendaagse Nederlandse context waar te nemen zijn.

Creswell (2009) noemt kwalitatieve observatie als één van de mogelijkheden om kwalitatief onderzoek uit te voeren. Voordelen zijn dat de observator een ervaring uit de eerste hand heeft en informatie kan waarnemen als het zich voordoet. Deze manier van onderzoeken is echter gelimiteerd in het feit dat de waarnemer een subjectief aspect in het onderzoek brengt.

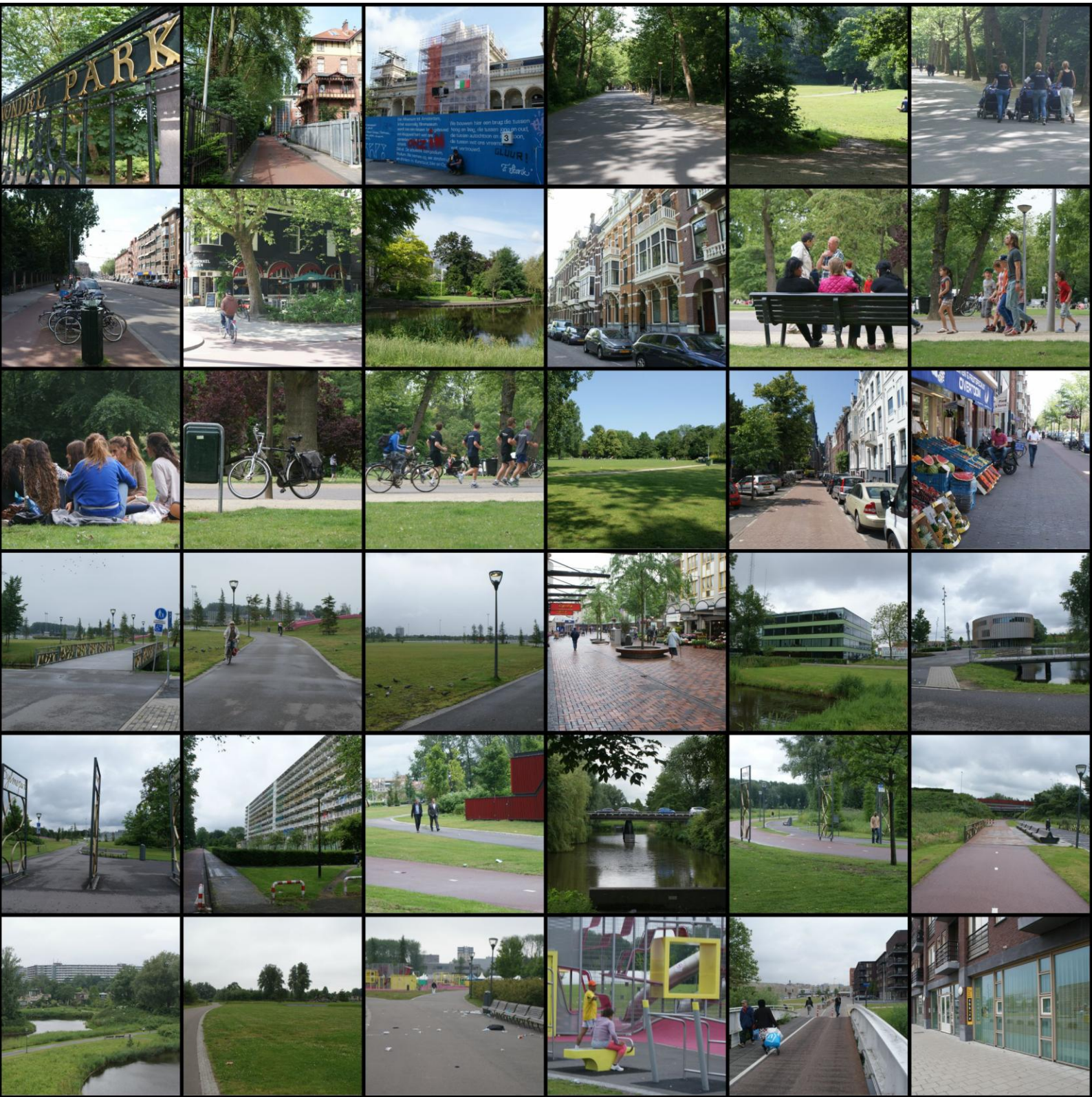
Participerende observatie is een gangbare manier van dataverzameling binnen het ruimtelijk domein. Een voorbeeld hiervan is Wolch *et al.* (2010), een onderzoek naar de kansen die stegen bieden in het streven naar een duurzame stad, waarbij participatieve observatie een rol speelt in het doorgronden van deze stegen in het stadsleven.

Deel A

Dataverzameling

Vondelpark

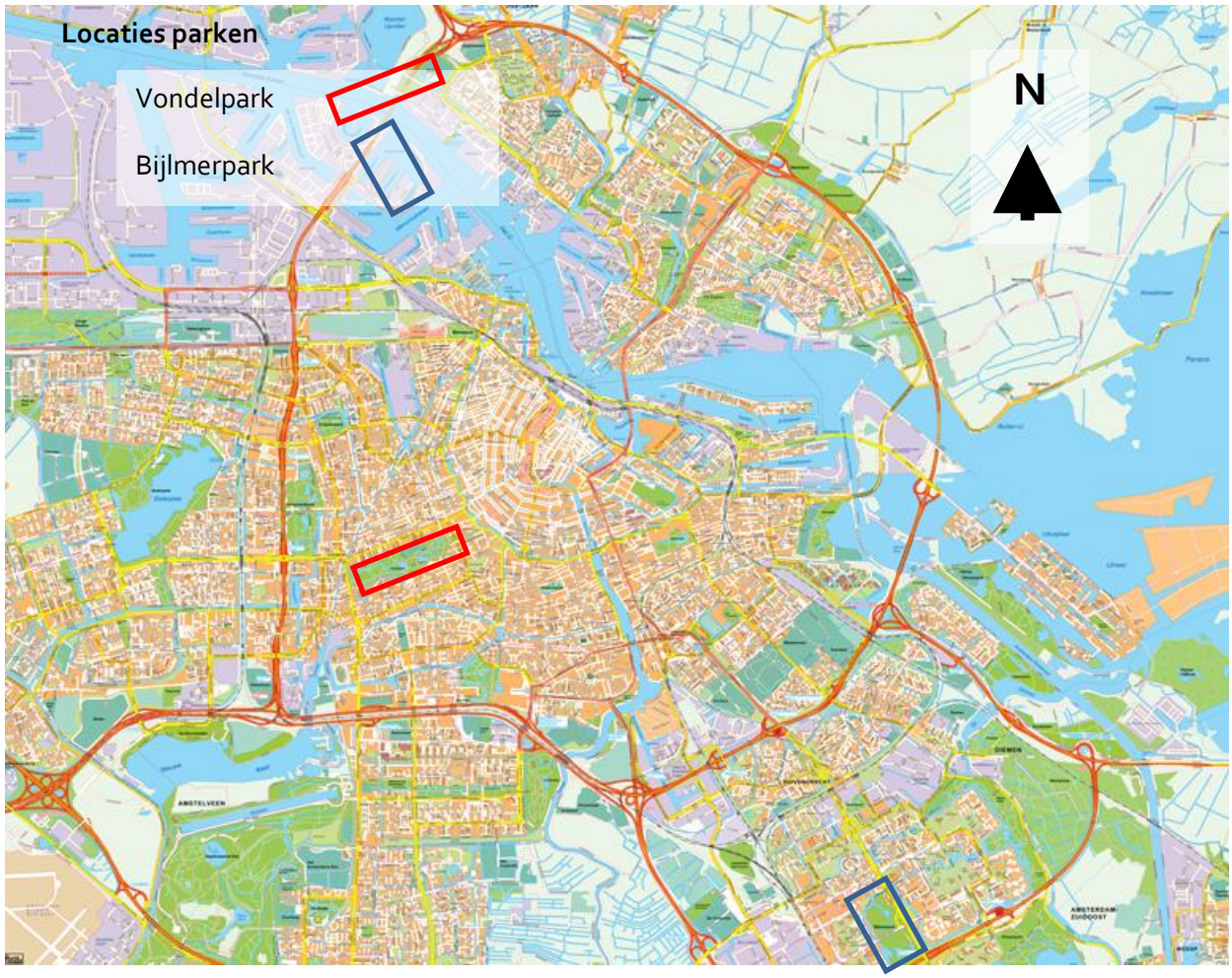
Het eerste deel van de case studie richt zich op het Vondelpark. In dit onderdeel worden de verzamelde data met betrekking tot het Vondelpark weergegeven.

Het park

Achtergrondinformatie

Zoals te zien in figuur 1 bevindt het Vondelpark zich bijna in het historisch hart van Amsterdam. Niet verwonderlijk gaat de geschiedenis van dit park veel verder terug dan dat van het Bijlmerpark. Het Vondelpark is in 1864 ontstaan als privaat plan onder de naam Het Nieuwe Park. De reden van het initiëren van de aanleg van een park was de grote druk op het groen in de Amsterdamse binnenstad. Amsterdam dijde uit als gevolg van de Industriële Revolutie in de tweede helft van de 19e eeuw en daarbij werd weinig rekening gehouden met het belang van groen in een stad. Het inwonertal van Amsterdam verdubbelde in de 50 jaar tussen 1850 en 1900 van 250.000 tot 510.00. Deze enorme groei dwong de stad om buiten de Singelgracht te bouwen, iets wat tot dan toe niet gebeurd was. Het Nieuwe Park was een reactie op de ontwikkelingen van weinig aandacht voor groen en vervuiling in de binnenstad. In 1880 werd de officiële naam Vondelpark, vanwege het geplaatste beeld van Vondel. Het park is tot 1953 in particulier bezit geweest bij de Vereniging tot aanleg van een rij- en wandelpark, maar werd toen geschonken aan de gemeente Amsterdam vanwege oplopende kosten. Bij deze deal stond centraal dat de oorspronkelijke opzet van het park behouden moest blijven en er een open toegang voor elke burger mogelijk is (Rutten, 2005). Gedurende de jaren heeft het Vondelpark met circa 10 miljoen jaarlijkse bezoekers zich ontwikkeld tot een zeer populair park in Amsterdam en zelfs in geheel Nederland (Gemeente Amsterdam, 2013).

Figuur 1 Locatie van Vondelpark en Bijlmerpark (Bron: www.maps.google.com + eigen toevoeging).

De omliggende wijken rondom het Vondelpark zijn pas na de aanleg van het park ontwikkeld. De stad heeft zich als het ware verder uitgebreid rondom het Vondelpark heen. De buurten die direct aan het Vondelpark grenzen zijn, vanaf ingang Stadhouderskade en met de klok mee, Museumkwartier, Willemspark, Schinkelbuurt (Stadsdeel Zuid) en Vondelparkbuurt (Stadsdeel West). Met betrekking tot informatievoorziening wordt soms, afhankelijk van de informatiebron, een andere indeling voor de Vondelparkbuurt gehanteerd. Deze wordt dan opgesplitst in de Helmersbuurt, de Vondelbuurt en de Overtoomse Sluis, waarbij tevens een groter stuk van het achterland wordt meegenomen.

Figuur 2 Wijken grenzend aan Vondelpark (Bron: www.maps.google.com + eigen toevoeging).

Het stratenpatroon in het Museumkwartier kwam vanaf 1902 tot stand en de bouw van het Museumkwartier, als deftige woonwijk, begon vanaf 1907. In het ontwerp van het stratenpatroon, maar ook in vele gebouwen in de wijk zoals het Rijksmuseum is de hand van P. J. H. Cuypers terug te vinden. Deze bekende ontwerper, wiens stijl gekenmerkt wordt door Franse en meer inheemse gotische invloeden, is verantwoordelijk voor verschillende karakteristieke voorkomens in en in de buurt van het Vondelpark, waaronder de sokkel van het beeld van Joost van den Vondel. Zo liet hij tevens op eigen grond de Vondelstraat aanleggen met daarop naar eigen ontwerp huizen en een kerk, de Vondelkerk. De Vondelstraat was de eerste bebouwing rond het Vondelpark en werd in 1864 tegelijk met het Vondelpark aangelegd. De overige bebouwing in de Vondelparkbuurt varieert van bouwdatum. Zo is er aan de westzijde van deze buurt bebouwing van veel later datum, zoals de Rijtuigenhof die uit de jaren 80 van de 20e eeuw stamt.

Het Willemspark is een luxe villawijk die in 1881 door stadsingenieur J. G. van Niftrik gepland werd rondom de uitlopende vijvers in het Vondelpark. De aanleg van deze wijk begon in 1902. Vanwege verval in de binnenstad vertrokken veel vermogende Amsterdammers naar het Gooi of andere geliefde streken. Om deze leegloop te verminderen werd op particulier initiatief dit deftige villapark aangelegd. Het ontwerp is strak met rechte straten en een statige uitstraling.

De Schinkelbuurt heeft een geheel andere uitstraling dan het Willemspark. Rond 1900 werd hier zogenaamde revolutiebouw uitgevoerd, waarbij relatief grootschalige nieuwe wijk ontstond. Deze revolutiebouw was nodig om te voorzien in de grote vraag naar arbeiderswoningen die sinds de Industriële Revolutie sterk gestegen was. Smalle, diepe huizen van ongeveer 3-5 verdiepingen hoog zijn kenmerkend voor revolutiebouw en zijn ook terug te vinden in de Schinkelbuurt.

Parkontwerp

Zie figuur 3 voor een plattegrond en een impressie van het Vondelpark. Het park is oorspronkelijk ontworpen in de Engelse landschapsstijl door de landschapsarchitect Jan David Zocher. Deze stijl is typerend voor de periode waarin het park werd ontwikkeld. In tegenstelling tot de Franse landschapsstijl, waarbij orde en evenwicht centraal stond, is de Engelse landschapsstijl gericht op het beleven van de natuur en zijn natuurlijke vormen. Ook hierbij is in het Vondelpark, evenals bij het Bijlmerpark een romantische inborst aanwezig. De waterpartijen hebben natuurlijke vormen en bevinden zich door heel het park. Bij latere renovaties is deze stijl versterkt door het aanleggen van natuurlijke oevers. Tijdens wandelen door het park verandert het perspectief voortdurend vanwege de verschillende inkijkjes door de bomen heen. Bij renovaties van het Vondelpark is altijd de oude stijl gehandhaafd en deze renovaties zijn merendeels onderhoudswerkzaamheden geweest. Zo is in 2010 een geheel nieuw drainagesysteem aangelegd om wateroverlast te voorkomen (Rutten, 2005).

Figuur 3 Plattegrond Vondelpark
(Bron: www.amsterdam.nl)

In het park zijn enkele gebouwen terug te vinden. Dit zijn veelal horeca gelegenheden, zoals het 't Blauwe Theehuis in het centrum van het park. Dit is gebouwd in de stijl van het Nieuwe Bouwen en is opgetrokken uit voornamelijk beton, staal en glas en heeft daarmee een karakteristieke uitstraling. Andere eetgelegenheden zijn Groot Melkhuis en een terras bij het Vondelpark Paviljoen. Eveneens is er een onderkomen in de zuidpunt van het park voor een kinderdagverblijf. Andere opvallende bebouwing is het Openlucht Theater in het midden van het park. Hier wordt ruimte gegeven aan een breed programma van voorstellingen, variërend van dans

en muziek tot cabaret. Karakteristiek en in de stijl van het park is dat deze voorstellingen altijd voor iedereen gratis te bezoeken zijn. Het Vondelpark heeft eveneens een groot aanbod van kunst. Het toegangshek en het beeld van Joost van den Vondel staan al sinds lange tijd in het park. Andere kunst is van recenter datum, zoals het beeld 'figure découpée' ('The Fish') naar ontwerp van Pablo Picasso.

Deze toevoegingen aan het park geven al aan dat er sprake is van mogelijkheden voor gebruik van het park die diverse richtingen op kunnen. Het Vondelpark biedt vanwege zijn ontwerp niet alleen de mogelijkheid tot het genieten van een landelijke omgeving middenin de stad, het geeft tevens mogelijkheden voor speciaal gebruik.

Gehechtheid

Met betrekking tot gehechtheid van bezoekers en omwonenden gerelateerd aan het Vondelpark zijn een aantal elementen van belang. Zo zijn er meerdere gesprekken gevoerd met bezoekers van het Vondelpark om te kijken in welke mate er gehechtheid met het park wordt ervaren. Echter, er zijn meer elementen die iets zeggen over de mate van gehechtheid van de bezoekers aan het park en de (sociale) plaats van het park in zijn omgeving. Daarom is in dit onderdeel aandacht voor respectievelijk de publieke bekendheid, betrokkenheid en betekenis voor de buurt.

Publieke bekendheid
Het Vondelpark is meer dan een gemiddeld stadspark in Amsterdam. Het Vondelpark is een begrip. Dit komt duidelijk naar voren in de publieke bekendheid van het park. Het Vondelpark komt namelijk op verschillende manieren terug in de Amsterdamse en Nederlandse media. Dit is een duidelijk signaal dat het Vondelpark op stedelijk en landelijk niveau *bekend* is, maar het is tevens een signaal dat het Vondelpark *betekenis* heeft. Het Vondelpark wordt in deze media vaak gepresenteerd als het ideale park en daarmee een deel van het ideale stadsleven. Het Vondelpark heeft een belangrijke plaats in levens van veel mensen en daarom is het de moeite waard om een tv-serie, een liedje of een theaterprogramma erover te maken. Hieronder enkele voorbeelden van de publieke bekendheid van het Vondelpark.

- Door de Amsterdamse lokale zender AT5 is er een speciaal televisieprogramma gewijd aan het Vondelpark. In *Ons Vondelpark* wordt er verslag gedaan van de activiteiten die plaatsvinden in het park en de organisatie en betrokkenheid die daarbij komen kijken. Deze serie speelt in op, zoals de omschrijving zelf ook zegt, de sentimenten die leven rondom het Vondelpark. De zender verwoordt het als volgt: *"Elke Amsterdammer heeft wel een herinnering aan het Vondelpark. Wandelen, skaten, een eerste zoen, ravotten op speeltoestellen, het park is voor iedereen op een andere manier speciaal. Niet alleen Amsterdammers weten het park te vinden, jaarlijks bezoeken 12 miljoen mensen het park, per vierkante meter zijn dat er meer dan Central Park in New York! Om dit bijna 150 jaar oude groene hart van de stad te onderhouden gebeurt er achter de schermen veel waar de Amsterdammers niks van merken. AT5 duikt in de wereld van het Vondelpark en laat zien wat er allemaal voor nodig is om het park te onderhouden én wat voor leuke dingen er in het park gebeuren. AT5 belicht in een 10-delige serie de bezoekers, de sporters, de romantici, maar ook de parkmedewerkers en de handhavers."* (AT5, www.at5.nl, 2013)

- Het bekende zangersduo Acda & de Munnik schreef in 1997 een liedje wat speciaal vernoemd was naar het Vondelpark. De songtekst van *Vondelpark Vannacht* geeft verwijzingen naar de associaties die inherent zijn aan het Vondelpark: interactie tussen bezoekers, het landelijke in de stad. *Vondelpark bij nacht* is de titel van het nummer van Omar Rodriguez. Daarnaast is er zelfs een band die zijn naam heeft ontleed aan het Vondelpark. *Vondelpark* is een Britse band die dermate gesteld was op het Vondelpark dat ze de naam van hun band daaraan ontleend hebben.

- Het Vondelpark heeft een uniek punt en dat is het Vondelpark Openlucht Theater. Dit theater heeft landelijke bekendheid en de optredens die gehouden worden in dit theater worden soms op de nationale zenders uitgezonden.

Betrokkenheid

Een andere graadmeter voor de mate van gehechtheid is de betrokkenheid die bewoners hebben bij het Vondelpark. Dit wordt vervolgens onder andere zichtbaar in de stichtingen, verenigingen en protesten die betrekking hebben op het Vondelpark. Ook hieruit blijkt dat het Vondelpark kan rekenen op een grote hoeveelheid belangenbehartigers. Zo zijn er de volgende stichtingen met betrekking tot het Vondelpark actief: Stichting Hart voor het Vondelpark, Stichting Vondelpark Openluchttheater, Vereniging Vrienden van het Vondelpark, Vereniging Hondenbezitters Vondelpark. Daarnaast zijn er activiteiten rondom de sportvelden (Tennisclub Kattenlaan, Vondelpark Wintertennis) en sportclubs met activiteiten speciaal in het Vondelpark (Friday Night Skate, FC Vondelpark, Hardlopen Rondje Vondelpark, Vondelpark Open Golftoernooi, Vondelparkloop). Een inventarisatie die laat zien dat er veel bezigheden zijn rondom het Vondelpark. Daarnaast is te zien dat mogelijke veranderingen, aantasting of verloedering van het Vondelpark directe oorzaak is voor protesten van buurtbewoners. Zo zijn er de afgelopen jaren protesten geweest met betrekking tot het organiseren van een marathon door het park, het organiseren van een golftoernooi, het tijdelijk sluiten van toegangen bij Oud-West in verband met renovatie en tegen het verbieden van loslopende honden.

Betekenis

Naast de grote publieke bekendheid en de hoge betrokkenheid van de buurt bij het Vondelpark kan er meer gezegd worden over de betekenis die het park heeft voor de buurt. Daarbij staat de volgende vraag centraal: welke plaats neemt het Vondelpark in in de levens van bezoekers en buurtbewoners? Voor dit aspect is het belangrijk om naar de concepten *space of place* en *identiteit* te kijken.

- Sense of place

Relph (1997), Tuan (1977, 1990) en Creswell (2004) gaan in op het verschil tussen *space* en *place*. Bij space wordt verwezen naar een fysieke ruimte, terwijl place een ruimte in de brede zin omvat. Deze bredere opvatting heeft betrekking op de betekenis die een plaats heeft voor een specifieke gebruiker. Oftewel, place gaat over een fysieke ruimte inclusief de toegekende betekenis van een gebruiker. *Sense of place* duidt vervolgens deze betekenis aan. Echter, voor het begrip sense of place wordt vaak, afhankelijk van de achtergrond van desbetreffende, verschillende definities gehanteerd. In dit onderzoek wordt onder sense of place, gebaseerd op voorgenoemde schrijvers, de volgende definitie gehanteerd: sense of place gaat over de waarde die individuen toekennen aan een bepaalde ruimte of plaats; waarbij vooral aandacht is voor positieve associaties. Dit is een

individuele associatie en daarom ook niet op iedereen van toepassing; echter, bij populaire plekken is vaak sprake van een gedeelde vorm van sense of place. Door goed te kijken en te luisteren naar de gebruikers van de ruimte is het mogelijk om deze sense of place in kaart te brengen.

Het Vondelpark is voor veel bezoekers niet alleen een space, een fysieke ruimte zonder betekenis. Voor velen vormt het Vondelpark een place, vanwege de waarde van, herinnering en hechting aan het park. De voorgenoemde bekendheid en betrokkenheid geven hier reeds aanleiding voor, maar gesprekken met bezoekers bevestigen dit en geven daarnaast ook een invulling aan deze sense of place. De volgende aspecten geven inhoud aan deze sense of place van het Vondelpark en is gebaseerd op de gevoerde gesprekken met bezoekers. .

Park van de ontmoeting Voor velen vormt het Vondelpark het vaste punt waarop ontmoeting plaatsvindt met belangrijke personen in het leven. Vriendschappen worden in het park gemaakt en onderhouden.

Park van de jeugd Voor personen die opgroeien in de buurt van het Vondelpark vormt het park een levendige herinnering aan de vele doorgebrachte uren met vriendjes en vriendinnetjes.

Park van de vakantie Het Vondelpark speelt een belangrijke rol in de tijd van het jaar waarin kinderen vrij zijn van school. Op die manier krijgt het Vondelpark een positieve associatie voor de jeugd.

Park van de liefdes Een ander aspect wat mensen verbindt aan het Vondelpark is het feit dat veel liefdes ontstaan en verdiept worden in het park. Deze liefdeservaring zorgt voor een positieve herinnering aan de plaats en op die manier een positieve verbinding met de plaats. Met betrekking tot dit aspect moet genoemd worden dat cruisen in het Vondelpark is toegestaan. Seksuele handelingen in het Vondelpark zijn niet strafbaar; op basis van de aanname dat dit cruisen ook plaatsvindt kan gesteld worden dat het Vondelpark als 'park van de liefde' een grote rol speelt.

- Identiteit

Vervolgens is het begrip *identiteit* van belang bij het in kaart brengen van de betekenis van het Vondelpark. Ruimtelijke identiteit is een multi-interpretabel begrip en ken vele verschillende definities in de wetenschappelijke literatuur. Voor dit onderzoek wordt de volgende definitie gehanteerd: onder *identiteit* verstaan we de ruimtelijke en sociale karakteristieken waaraan een gebied (hier: park) zichzelf onderscheid van andere gebieden en die door grote groepen individuen onderscheiden worden.

Het Vondelpark heeft vanwege zijn ruimtelijke karakteristieken een uitgesproken profiel te midden van het bruisende stadsleven. Het groen, de relatieve rust en stilte zijn een kenmerkende afwisseling met bebouwing en continue verkeer, wat blijkt uit gesprekken met bezoekers van het park. Daarnaast is het een mooi en uniek vormgegeven park en creëert het een 'ideaalbeeld' van het door Jacobs beschreven straatballet (zie bijlage 2).

De onderscheidende identiteit van het park ten opzichte van andere parken is met name toe te kennen aan de sociale aspecten. Het Vondelpark is bij uitstek het bekendste en drukste park van Amsterdam en zelfs van Nederland. Het principe 'mensen trekken mensen aan' geldt ook hier: het Vondelpark is druk bezocht; deze populariteit zorgt voor een versterkende werking en trekt nieuwe mensen aan, het bevestigt de status als populair park en wordt zodoende een publiekstrekker. Vanwege de status als geliefd en bekend park komen ook veel toeristen naar het Vondelpark.

Daarom kan gesteld worden dat het Vondelpark een unieke identiteit heeft die over het algemeen als zeer positief wordt ervaren.

Criminaliteit

In dit onderdeel is aandacht voor de criminaliteit en veiligheid in het Vondelpark. Om inzicht te krijgen in de criminaliteit wordt specifiek gebruik gemaakt van de veiligheidsindex Amsterdam 2013 en daarnaast van andere onderzoeken.

Tabel 4 Veiligheidsindex Amsterdam voor omgeving Vondelpark (Bron: veiligheidsindex gemeente Amsterdam, 2013)

Gegevens: 2013 *2003=100*	Objectieve veiligheids-index	Diefstal-index	Gewelds-index	Vandalisme-index	Overlast-index	Subjectieve veiligheids-index	Vermijding-index	Rapport-cijfer buurtveilig-heid
Museum-kwartier	48	78	37	65	88	48	44	7.1
Willemspark	45	83	23	60	104	47	47	7.1
Schinkelbuurt	53	60	36	66	100	68	83	6.8
Helmers-/Vondelbuurt	70	102	35	76	173	48	45	7.0
Overtoomse sluis	61	80	44	72	135	48	48	7.1

De veiligheidsindex Amsterdam 2013 geeft inzicht in de mate van veiligheid van de verschillende stadsdelen en buurten in Amsterdam in de periode mei 2012 tot april 2013. Diverse aspecten worden daarbij onderzocht, zoals objectieve aspecten als overlast, inbraak, diefstal, geweld en vandalisme. Ook subjectieve veiligheid komt aan de orde, waarbij aandacht is voor de mate waarop bewoners zich veilig voelen in hun buurt en stadsdeel. In dit onderzoek is geen speciale aandacht voor het Vondelpark, maar enkel voor de omliggende buurten. Toch kunnen deze data een rol spelen als indicator voor de veiligheid van de omgeving, ervan uitgaande dat dit een afspiegeling is van de veiligheid in het park. Hoe lager het indexcijfer, des te veiliger de buurt. De conclusie die uit deze data getrokken kan worden is dat de buurt van het Bijlmerpark fors veiliger is ten opzichte van het gemiddelde van Amsterdam van 2003, op bijna alle onderdelen. Zowel objectief gezien als subjectief waargenomen is de veiligheid beter. Alleen de overlastindex laat een gemiddelde stijging zien. Gebaseerd op het gemiddelde rapportcijfer kan gesteld worden dat de veiligheid van de buurten rondom het Vondelpark beoordeeld wordt met gemiddeld een 7; wat neerkomt op een goede veiligheid.

Echter, deze data zijn grotendeels relatief; het vormt namelijk een afspiegeling ten opzichte van 2003. In dat opzicht geeft het een beperkt beeld over de absolute situatie. Het is vooral bruikbaar als reflectie ten opzichte van het Bijlmerpark. Aangezien het gemiddelde indexcijfer van 2003 voor het Bijlmerpark hetzelfde is als bij het Vondelpark, kunnen deze cijfers met elkaar vergeleken worden

om een indruk te krijgen welke buurten veiliger of onveiliger zijn. Deze vergelijking zal in het analyse gedeelte gemaakt worden.

Het onderzoek *De bezoekers van het Vondelpark* uit 2007, uitgevoerd door de Dienst Onderzoek en Statistiek van de Gemeente Amsterdam geeft ook inzicht in de veiligheid van het Vondelpark. Hierbij is specifiek aandacht voor het Vondelpark. In dit onderzoek is aandacht voor bezoekers die aangeven slachtoffer van een incident te zijn geweest, maar ook voor de ervaren veiligheid van bezoekers.

In dit onderzoek geeft 13 procent van de bezoekers aan een aanvaring te hebben gehad of een incident in het Vondelpark te hebben meegemaakt. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 1998, toen 8% aangaf te maken te hebben gehad met een onaangename gebeurtenis in het park. Het slachtofferschap verschilt niet tussen mannen en vrouwen en ook tussen etnische groepen is geen verschil te vinden. Wel opvallend is dat de groep personen jonger dan 20 jaar relatief vaker te maken heeft met overlast dan andere leeftijden. De meest voorkomende typen incidenten zijn, naar hoeveelheid van voorkomen, respectievelijk ruzie, loslopende honden, aanrijdingen, verbaal geweld, vervelende (hang)jongeren, beroving, bedreiging.

De ervaren veiligheid van het Vondelpark wordt redelijk hoog ingeschat. De veiligheid wordt, op een schaal van 1 tot 10, beoordeeld met gemiddeld een 8.5. Hierbij is geen noemenswaardig verschil te ontdekken tussen de personen die wel of geen incident hebben meegemaakt. De ervaren veiligheid van het Vondelpark komt overeen met de ervaren veiligheid van de aanliggende buurt Oud-Zuid, waarbij het gemiddelde cijfer een 8.4 is. Het cijfer voor de ervaren veiligheid daalt wel gedurende de avond en de nacht. In de avonduren wordt het cijfer 6.6 gegeven. Hierbij is wel een verschil met de aanliggende buurt Oud-Zuid, aangezien die met een cijfer van 7.4 wordt beoordeeld. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat bezoekers zich 's avonds onveiliger voelen in het Vondelpark dan in de buurten eromheen.

Bezoekerskarakteristieken

Het publieksonderzoek Vondelpark van de Dienst Onderzoek en Statistiek en het Groot GroenOnderzoek Amsterdam 2008 geven een gedetailleerd beeld van de bezoekersaantallen en van de bezoekers van het Vondelpark. Naast simpele data over het aantal bezoekers is er ook verder aandacht voor een onderverdeling in het type bezoekers en hun gedrag, reden van verblijf, bezoekfrequentie etc. Deze aspecten zijn belangrijk om het functioneren van het park te kunnen begrijpen. In dit onderdeel worden de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek overgenomen. Een nadere beschouwing van deze aspecten op de werking van het park zal later in het onderdeel *Werking van het park* worden gedaan.

Aantal bezoekers
De schattingen met betrekking tot het aantal bezoekers van het Vondelpark komen uit op getallen tussen circa 10 en 12 miljoen bezoekers per jaar. Exacte getallen met betrekking tot het aantal bezoekers zijn niet bekend, maar wel is er gedetailleerde informatie over de ontwikkelingen in de tijd. Zo is er een zeer sterke stijging te zien in het aantal bezoeken van de stadsparken in Amsterdam, en deze stijging is ook van toepassing op het Vondelpark. In 1996 bezocht 58% van de

Amsterdammers wel eens het Vondelpark, in 2008 was dit gestegen tot maar liefst 86%. Verder is te constateren dat het Vondelpark met name in verhouding tot de overige Amsterdamse parken zeer populair is. Zo blijkt dat in 2008 het Vondelpark maar liefst 7 keer zo veel bezoekers wist te trekken dan in 1996 de gemiddelde Amsterdamse parken wisten te doen.

Doorgangers en verblijvers
Karakteristiek aan het Vondelpark is de doorgaande fietsroute die dwars door het park loopt. Door deze veelgebruikte route kunnen de statistieken met betrekking tot het Vondelpark enigszins vertekenen; 'doorgangers' zijn minder intensieve gebruikers van het park dan 'verblijvers'. Doorgangers zijn bezoekers die het park aandoen als onderdeel van hun route naar een andere bestemming, terwijl verblijvers bezoekers zijn die als doel hebben het park te bezoeken en daar te verblijven. In het publieksonderzoek Vondelpark is daarom onderscheid gemaakt tussen deze twee typen bezoekers van het park. Hieruit blijkt dat 53% van de bezoekers doorgangers zijn en het Vondelpark bezoeken als onderdeel van een grotere route, terwijl 46% van de bezoekers verblijvers zijn.

Uit de buurt en van elders
Een ander belangrijk onderscheid in het kader van dit onderzoek is de herkomst van de bezoekers. Voor dit element is eveneens aandacht in het publieksonderzoek Vondelpark en daarbij zijn de volgende verhoudingen gevonden. Het percentage bezoekers dat uit de buurt van het Vondelpark komt is 41%, terwijl 56% van elders komt en 3% is onbekend. Deze begrippen zijn niet verder gespecificeerd en derhalve is niet duidelijk wat 'uit de buurt' en 'van elders' precies inhouden. Duidelijk is in ieder geval dat een 1 op de 4 bezoekers op korte afstand van het Vondelpark woont. Het beeld wordt completer als duidelijk is dat, op basis van het onderzoek, 91% van de bezoekers uit gemeente Amsterdam komt, 8% uit een andere Nederlandse gemeente en 1% van buitenlandse herkomst. Hieruit kan in ieder geval de conclusie getrokken worden dat 50% (=91%-41%) van de bezoekers uit Amsterdam, maar niet uit de buurt komt. Het Vondelpark heeft een bereik wat verder rijkt dan de eigen buurt en ook veel bezoekers aantrekt dan de eigen buurtbezoekers.

Echter, als we kijken naar het belangrijkste motief van het bezoek, wordt duidelijk dat bezoekers vooral naar het Vondelpark komen omdat het in de buurt ligt. Dit lijkt tegenstrijdig met voorgenoemde data, maar kan verklaard worden met de hogere bezoekfrequentie van bezoekers uit de buurt. Dit komt in het volgende onderdeel naar voren.

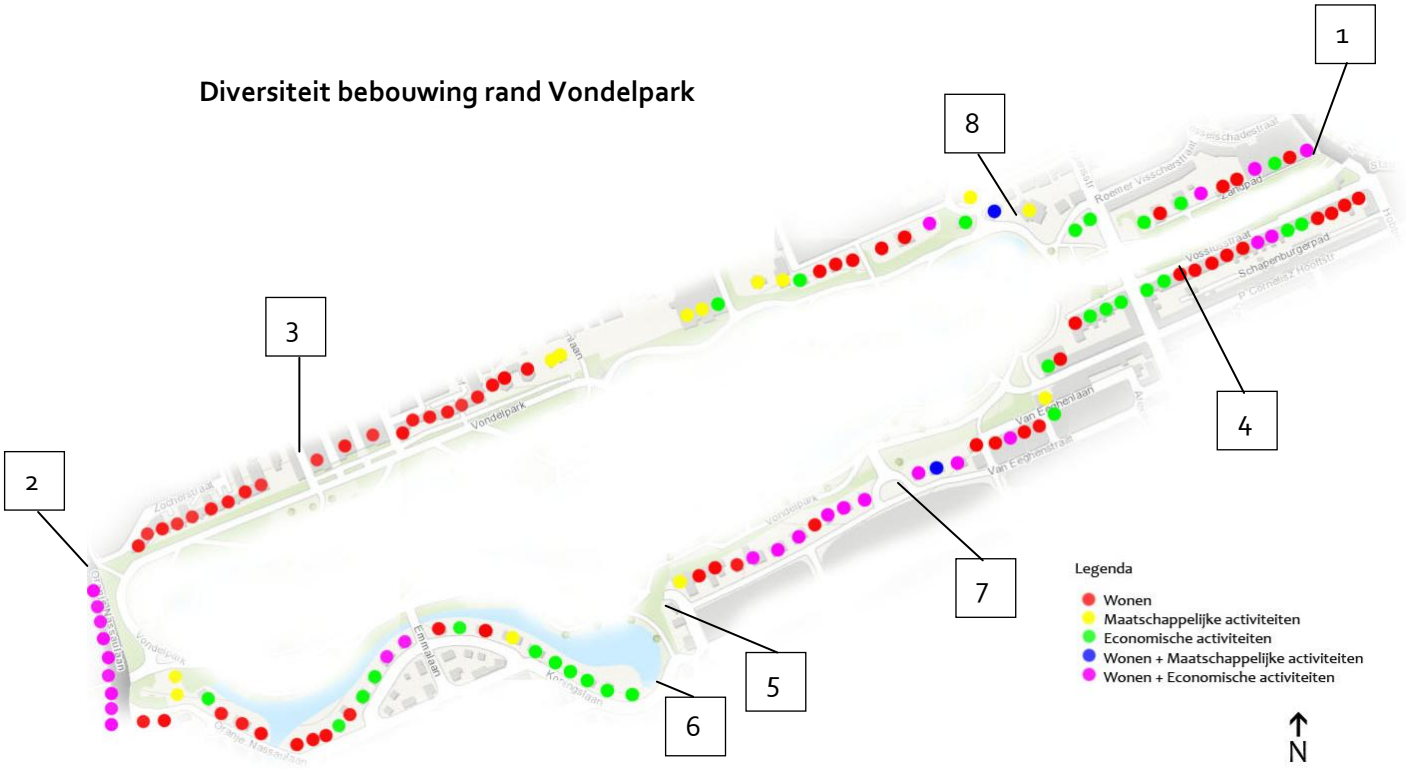
Bezoekfrequentie
Voor de bezoekfrequentie wordt opnieuw het publieksonderzoek Vondelpark gebruikt. Iets meer dan de helft van de bezoekers brengt dagelijks een bezoek aan het park; voor buurtbewoners is dit percentage nog hoger en is dat ruim driekwart. Een derde van de ondervraagden is wekelijks in het park te vinden.

Een belangrijk observatie hierbij is dat er slechts een minimaal verschil tussen de bezoekfrequentie in de winter en in de zomer. Opvallend voor een park: de belangrijkste redenen voor parkbezoek komen gemiddeld genomen beter tot hun recht in de zomer dan in de winter en daarom zou een lagere bezoekfrequentie in de winter voor handen liggen. Echter, het Vondelpark weet ook in de winter zijn levendigheid te behouden, zoals weergegeven in het eerder genoemde bezoekersonderzoek Vondelpark.

Omgeving Vondelpark

Diversiteit rand Vondelpark

Figuur 4 geeft een overzicht van de diversiteit van de bebouwing aan de rand van het Vondelpark. Op deze kaart is te zien welke activiteiten plaatsvinden in de eerste gebouwen vanuit het park bezien. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen wonen, maatschappelijke activiteiten, economische activiteiten en een combinatie hiervan. Elke stip geeft aan voor het desbetreffende gebouw wat de activiteiten zijn. Soms zijn er meerdere stippen gebruikt voor een gebouw; dit is gedaan om in het desbetreffende geval aan te geven dat het een gebouw is van grote omvang. Meerdere stippen geven een eerlijker beeld van de impact die datzelfde gebouw heeft op zijn omgeving. Een stip geeft geenszins een indicatie van de grootte van de activiteiten of de mate van bedrijvigheid, het is enkel een aanduiding van de *aard van de activiteiten*. Zo kan een stip voor 'economische activiteit' duiden op een hondentrimsalon, maar het kan eveneens een advocatenkantoor aangeven. Om de overgang van park naar omliggende omgeving te visualiseren is in figuur 5 een fotoselectie gemaakt. De cijfers bij de foto's corresponderen met de locaties aangegeven op de kaart in figuur 1.

Figuur 4 Diversiteit bebouwing rand Vondelpark (Bron: eigen inventarisatie)

Figuur 1 laat een behoorlijk divers beeld zien van de activiteiten die plaatsvinden aan de rand van het park. Er zijn veel gebouwen waarin de hoofdactiviteit wonen is, met name de noordnoordwest zijde van het park. Dit gedeelte is het grootste aaneengesloten stuk met dezelfde activiteiten aan de rand van het Vondelpark. Aangrenzend aan de westzijde (zie ook foto 2 in figuur 2) van het park is bebouwing waarbij op de begane grond uitsluitend economische activiteiten gehuisvest zijn, met op de bovenliggende 4 á 5 verdiepingen wonen als hoofdactiviteit. Deze indeling is een typisch voorbeeld van divers gebruik binnen hetzelfde gebouwencomplex. De overige randen van het park

worden begrensd door gebouwen waarin afwisselend wonen, economische of maatschappelijke activiteiten of een mix plaatsvinden.

Inherent aan de centrale locatie van het park in de stad is er sprake van een zeer korte overgang van park naar omliggende bebouwing. Het Vondelpark is de enige openbare groene ruimte in zijn direct aangrenzende omgeving. Bij de grens wordt direct overgeschakeld naar bebouwing, bestrating en particuliere tuinen. De absolute afstand van park naar bebouwing varieert van minimaal 0 (bebouwing = grens) tot maximaal circa 30 meter.

Het type bebouwing rondom het Vondelpark wordt gekenmerkt door een aantal karakteristieken. De eerste karakteristiek heeft betrekking op de leeftijd van de bebouwing. Bij de aanleg van het Vondelpark (toen nog: Nieuwe Park) in 1864 was de omliggende omgeving nog niet bebouwd. De bebouwing rondom het park is gedurende de periode na 1864 aangelegd. Zo is de Willemsparkbuurt, ten zuiden van het Vondelpark, aangelegd vanaf 1902 als luxe villapark. De bebouwing aan de zuidkant bestaat dientengevolge voornamelijk uit monumentale villa's van forse omvang.

Vondelpark: overgang park - omgeving

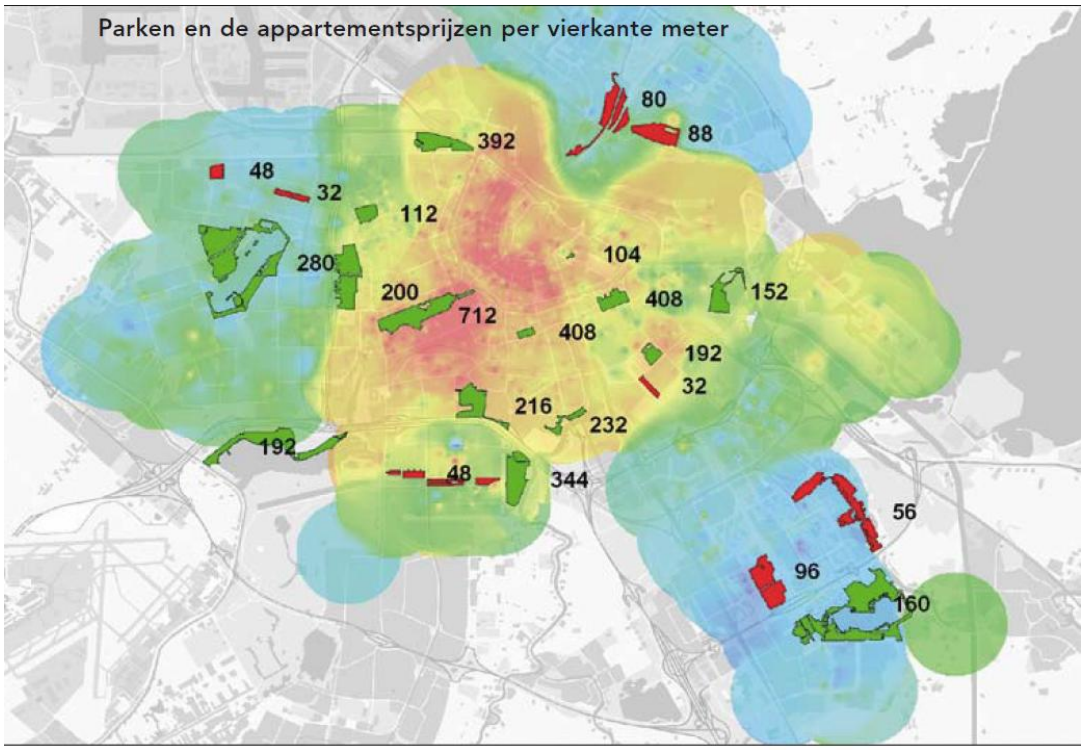
Figuur 5 Vondelpark: omgeving park – omgeving (Bron: eigen productie)

Diversiteit achterland Vondelpark

Om de diversiteit van het achterland van het Vondelpark te bepalen wordt gebruik gemaakt van de bestemmingsplannen die beschikbaar zijn van deze delen van de stad. Daarop zijn de verschillende landgebruiksdoeleinden in beeld te zien. Gekeken wordt naar een straal van 500 meter rondom het Vondelpark, vergelijkbaar met een 5-minuten wandeling. Deze kaarten zijn als bijlage toegevoegd.
Als eerste is het belangrijk te noemen dat het verzorgingsgebied van het Vondelpark groter is dan de 500 meter omtrek die in dit onderzoek gehanteerd wordt. Uit onderzoeken van Gemeente Amsterdam en eveneens uit bezoekersaantallen en –herkomsten blijkt dat het verzorgingsgebied zo ongeveer geheel Amsterdam beslaat. Toch wordt de 500 meter norm gehanteerd vanwege het inzicht die het geeft in het directe achterland en het van belang is om de vermeende relatie tussen park en achterland te kunnen onderzoeken.

Op basis van de bestemmingsplannen is duidelijk dat het Vondelpark beschikt over een zeer gevarieerd achterland, alhoewel het in vergelijking met de diversiteit een iets uniformer beeld laat zien. Er is met name sprake van een verschillende oriëntatie van de verschillende wijken. Zo is het achterland aan de zuidzijde van het Vondelpark vooral, in principe vergelijkbaar met desbetreffende rand, een combinatie van wonen en kantoorruimte van zaken in het hogere segment (advocatuur, makelaardij, etc.). De noordzijde wordt gekarakteriseerd door zeer gemixt gebruik, waarbij er ruimte is de functie wonen, vaak gecombineerd met winkelruimte op de begane grond. Eveneens is er veel horeca te vinden in dit gebied. De westzijde vervolgens wordt gekarakteriseerd door een meer uniform gebruik, waarbij met name opnieuw wonen de belangrijkste bestemming is. Toch is bij alle zijden van het park een hoge mate van afwisseling van functies waar te nemen.

Overig
Daarnaast zijn er nog andere interessante observaties die iets zeggen over de buurt waarin het park staat. Dat zijn andere aspecten dan in eerste instantie in de methodologie begrepen zijn, maar het zijn data die makkelijk te verkrijgen zijn en zeker inzicht geeft in

▲ Parken in 2008 geïndexeerd naar gemiddeld bezoekcijfer in 1996 (12,5 % van de Amsterdamse bevolking in 1996 = 100)
Groene parken zijn parken met indexcijfers hoger dan 100
Rode parken zijn parken met indexcijfers lager dan 100
Rode achtergrondkleur betekent hoge tarieven per vierkante meter, aflopend via geel en groen naar blauw (de goedkoopste vierkante meters)

Figuur 6 Parken en appartementsprijzen (Bron: GrootGroenOnderzoek 2008))

het achterland van het Vondelpark. Zo is er onderzoek gedaan in het GrootGroenOnderzoek Amsterdam 2008 naar het gemiddeld bezoek van Amsterdammers aan stadsparken en de appartementsprijzen per vierkante meter van het omliggende gebied. De kaart in figuur 6 geeft een beeld van deze relatie. Te zien is dat het Vondelpark een geïndexeerd bezoekcijfer van 712 heeft, het hoogste van Amsterdam. Daarnaast is te zien dat de ligging van het Vondelpark in een gebied in Amsterdam met de hoogste tarieven per vierkante meter, met name aan de zuidzijde van het park. De gevolgtrekking hieruit is dat het Vondelpark ligt in een populaire omgeving voor vestiging.

Inhoudelijke diversiteit

Hoewel voorgenoemde data inzicht geven in de diversiteit van rand en achterland van het Vondelpark, is een ander aspect met betrekking tot diversiteit wat eveneens aandacht vraagt. Op basis van Jacobs wordt dat aspect in dit onderzoek geformuleerd als *inhoudelijke economische en sociale diversiteit.* In voorgaande data worden slechts de ruwe data weergegeven, terwijl inhoudelijke diversiteit betrekking heeft op de mate waarin deze diversiteit verschillende economische en sociale sectoren herbergt. Waar veel verschillende sectoren te vinden zijn is sprake van een compleet systeem en is er perspectief op een evenwichtig functioneren van de stad. Voor een verdere onderbouwing en reflectie op het belang van inhoudelijke diversiteit wordt verwezen naar het analysegedeelte waarin de visie van Jane Jacobs aan bod komt en de vergelijking met het Bijlmerpark. In dit onderdeel zal ingegaan worden hoe de concrete situatie is met betrekking tot inhoudelijke economische en sociale diversiteit.

Economische diversiteit

Om de economische diversiteit aan te geven wordt gebruik gemaakt van de standaard indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voor indeling van bedrijfscategorieën. Dat zijn de volgende categorieën, die voor het Vondelpark in onderstaande tabellen zijn aangegeven:

A. Landbouw, bosbouw en visserij
B. Nijverheid en energie
C. Handel en horeca
D. Vervoer, informatie en communicatie
E. Financiële diensten, onroerend goed
F. Zakelijke dienstverlening
G. Cultuur, recreatie, overige diensten

Tabel 5 Indeling bedrijfscategorieën rondom Vondelpark, absoluut (Bron: CBS)

Sectoren obsoluut	Bedrijfsvestigingen totaal	A	B	C	D	E	F	G
Helmersbuurt	1210	0	65	185	155	105	405	295
Overtoomse Sluis	1075	0	60	160	140	65	390	265
Vondelbuurt	485	0	10	80	35	80	210	65
Schinkelbuurt	510	0	30	115	60	30	165	115
Willemspark	1570	0	50	155	110	440	650	160
Museumkwartier	2595	5	75	470	190	500	1020	340

Tabel 6 Indeling bedrijfscategorieën rondom Vondelpark, relatief (Bron: CBS)

Sectoren relatief (%)	Bedrijfsvestigingen totaal	A	B	C	D	E	F	G
Helmersbuurt	1210	0,0	5,4	15,3	12,8	8,7	33,5	24,4
Overtoomse Sluis	1075	0,0	5,6	14,9	13,0	6,0	36,3	24,7
Vondelbuurt	485	0,0	2,1	16,5	7,2	16,5	43,3	13,4
Schinkelbuurt	510	0,0	5,9	22,5	11,8	5,9	32,4	22,5
Willemspark	1570	0,0	3,2	9,9	7,0	28,0	41,4	10,2
Museumkwartier	2595	0,2	2,9	18,1	7,3	19,3	39,3	13,1
Gemiddeld		0,0	4,2	16,2	9,9	14,1	37,7	18,0

Afgezien van de sector landbouw is elke sector vertegenwoordigd rondom het Vondelpark. Logischerwijs zijn de sectoren landbouw en nijverheid minder vertegenwoordigd in een stedelijk centrum. De meeste wijken hebben wel een speciale oriëntatie binnen het economische spectrum en hebben dus een hogere vertegenwoordiging van een bepaalde sector. Zo is de zuidzijde vooral georiënteerd op financiële diensten en zakelijke dienstverlening. De Vondelbuurt en Schinkelbuurt zijn sowieso minder vertegenwoordigd als het gaat om aantal bedrijfsvestigingen, maar de vestigingen die er zijn, zijn verdeeld over de verschillende sectoren. Eveneens is hier het hoogste percentage binnen de financiële sector en zakelijke dienstverlening. Datzelfde geldt voor de Helmersbuurt en Overtoomse Sluis, hoewel bij deze wijken de sector G hoger is vertegenwoordigd. Het gemiddelde laat zien dat rondom het Vondelpark alle sectoren, afgezien van landbouw, vertegenwoordigd is, waarbij de zakelijke dienstverlening een absolute hoofdrol speelt, de nijverheid het minst aanwezig is en de overige sectoren ongeveer gelijk verdeeld.

Sociale diversiteit

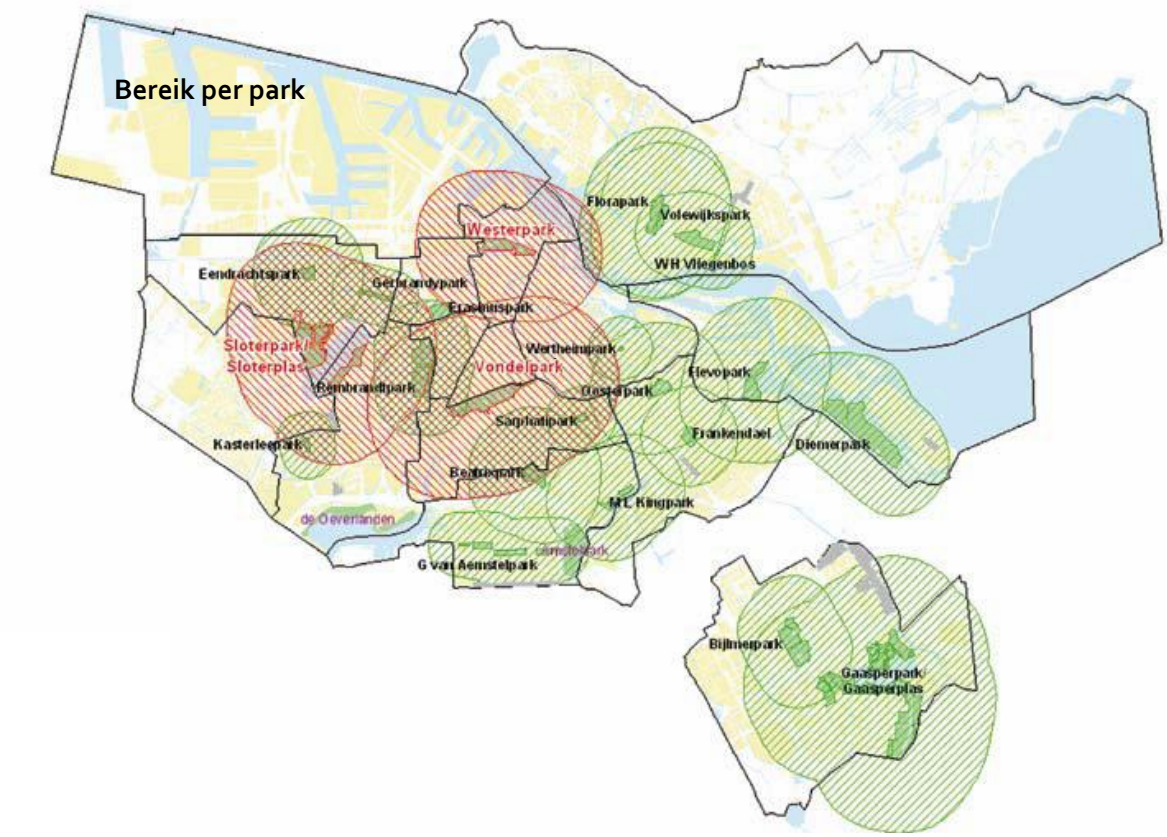
Van de sociale diversiteit is geen indeling in sectoren beschikbaar. Op basis van eigen inventarisatie kan hier evenwel gesteld worden dat er zeker sprake is van inhoudelijke sociale diversiteit. Zo zijn er sociale activiteiten variërend van kinderopvang tot een kerk tot een museum tot een arts. Deze diversiteit kan geïllustreerd worden met figuur 4. Deze figuur, met daarop de weergegeven diversiteit van de rand van het Vondelpark, geeft onder andere aan als er sprake is van een sociale functie. Elke weergegeven stip met betrekking tot een sociale functie geeft een andere sociale activiteit aan; langs de rand is geen enkele sociale functie te vinden die meerdere malen voorkomt, met uitzondering van kinderopvang. Dit gevarieerde beeld wordt doorgezet in het verdere achterland, waarbij uiteraard wel uiteindelijk dezelfde activiteiten meerdere keren voorkomen, maar wat toch een zeer gevarieerd beeld vertoont. Dit zorgt allemaal voor zeer verschillende dynamiek in de omgeving en spreekt verschillende doelgroepen aan.

Werking

Het belangrijkste punt met betrekking tot inhoudelijke diversiteit is of het meewerkt aan de bevordering van het succes van het park. Er kan gesteld worden dat er in potentie een goede inhoudelijke diversiteit is in relatie tot succes van het Vondelpark. De rand trekt verschillende typen mensen aan op verschillende tijdstippen wat een randvoorwaarde is voor een succesvolle omgeving. Hoewel er theoretisch goede omstandigheden aan de rand bevinden, zijn er aspecten die een optimale werking benadelen als het gaat om de wisselwerking tussen achterland en park. Hierbij wordt gedoeld op de belemmerende werking van hekwerken en wegen.

Concurrentie andere openbare ruimte

Met betrekking tot de concurrentie van andere openbare ruimte wordt onderscheid gemaakt naar de aard van deze openbare ruimte. Als eerste is er aandacht voor concurrentie van andere officiële (stads)parken en daarnaast zal er gekeken worden naar concurrentie van overige openbare ruimte.
Het Vondelpark was jarenlang met afstand het best bezochte park van Amsterdam. Deze positie heeft het nog steeds en tevens is het aantal bezoekers in de loop van de tijd sterk gegroeid. Toch kan gesteld worden dat voor het eerst sinds lange tijd het Vondelpark concurrentie ondervindt van overige parken in Amsterdam, zoals onderzocht in het Groot GroenOnderzoek 2008. Deze concurrentie houdt niet in dat het Vondelpark minder bezoekers te verwerken krijgt of dat het niet meer het meest bezochte park is, maar het houdt in dat de grote voorsprong op de andere parken iets afneemt. Dit is met name te danken aan de inhaalslag van de andere parken, wat past in de trend waarbij het parkbezoek in Amsterdam sterk toeneemt.
Onderstaand figuur geeft een overzicht van het bereik per park in Amsterdam; waarbij wordt gekeken naar de herkomst van frequente bezoekers. Hierbij is niet gespecificeerd wanneer een bezoeker een 'frequente' bezoeker is; maar het geeft aan dat het gaat over bezoekers die het park met een bepaalde regelmaat bezoeken. Aangaande de concurrentie van andere openbare ruimte zijn op basis van deze kaart twee dingen te constateren. Allereerst zijn er niet veel parken die het Vondelpark overlappen in hun bereik; oftewel het Vondelpark heeft een monopolie op de meeste aangrenzende ruimte wat betreft parkbereik. Ten tweede valt op dat het Vondelpark het grootste bereik van alle parken heeft vergeleken met de rest van de Amsterdamse parken. Qua parken zijn de grootste concurrenten in de buurt het Rembrandtpark en het Beatrixpark; beiden parken in Engelse

Figuur 7 Bereik per park (Bron: GrootGroenOnderzoek 2008).

landschapsstijl en van omvang in de grotere klasse. Het Sarphatipark is eveneens een park in de buurt, maar kan qua omvang niet concurreren met het Vondelpark.
Sportparken in de buurt die kunnen concurreren met het Vondelpark wat betreft Sporters zijn het Olympiaplein en het Park Schinkeleilanden. Het Olympiaplein ligt op ongeveer 500 meter afstand en Park Schinkeleilanden ligt op ongeveer 1,5 kilometer van het Vondelpark. Beiden kunnen echter niet als volwaardige concurrenten van het Vondelpark worden gezien, maar slechts alleen op het aspect van sporten.

Met betrekking tot de concurrentie van overige openbare ruimten kan gesteld worden dat het Vondelpark in zijn directe omgeving weinig concurrentie heeft. Ten eerste is er relatief weinig openbare ruimte rondom het Vondelpark. Er is een hoge bebouwingsgraad. De openbare ruimte die er is rondom het Vondelpark is vervolgens zo goed al allemaal verhard en heeft derhalve een ander primair gebruiksdoel dan een park. De belangrijkste openbare ruimtes in de buurt zijn het Leidscheplein, Max Euweplein en het Museumplein. Het Museumplein is wel een groene omgeving, maar functioneert meer als een plein dan als een park. Daarmee is het overigens de grootste concurrent in de directe omgeving wat betreft groene omgeving. De overige pleinen zijn allemaal gevuld met terrasjes en winkeltjes en hebben dus een andere primaire functie dan het Vondelpark. Het kan daarmee gezien worden als een aanvulling wat betreft diversiteit in plaats van als directe concurrentie; hoewel deze locaties wel degelijk bezoekers kunnen wegtrekken uit het Vondelpark.

Demografie omgeving Vondelpark

In dit onderdeel wordt gekeken naar de demografische data voor de omgeving van het Vondelpark. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hanteert een andere indeling in buurten dan de gemeente Amsterdam doet. Daarom wordt voor deze demografische gegevens ook een andere indeling gehanteerd dan in voorgaande gedeelten. De volgende CBS-buurten zijn van belang met betrekking tot demografie omgeving Vondelpark. Om deze data te kunnen vergelijken in het onderdeel van de data-analyse is ook van belang te kijken naar de oppervlakte die deze wijken beslaan, zodat een afgewogen vergelijking gemaakt kan worden. Deze omliggende buurten van het Vondelpark beslaan samen circa 3,3 km^2.

Tabel 7 Demografie omgeving Vondelpark (Bron: CBS)

Gegevens: 2012	Inwoners (aantal)	Bevolkingsdichtheid (aantal/km^2)	Aantal huishoudens	Aantal woningen
Museumkwartier	11.345	8.971	6.205	5.715
Willemspark	5.395	8.483	2.725	2.505
Schinkelbuurt	3.730	12.839	2.410	2.205
Vondelbuurt	1.750	7.877	955	815
Helmersbuurt	7.335	22.016	4.510	3.875
Overtoomse sluis	7.545	24.836	4.740	4.315
Totaal/gemiddeld	*37.100*	*11.242 (o.b.v. 3,3 km^2)*	*21.545*	*19.430*

Werking park

In dit onderdeel wordt stilgestaan bij de werking van het park. Hiermee wordt gedoeld op de processen die gaande zijn in het park en daarmee de dynamiek die aan- of juist afwezig is in het park verklaren. Dit wordt gedaan aan de hand van een categorieënbenadering, een tijdschema over de dag met betrekking tot de bezetting van het park en als laatste aandacht bezoekerstellingen op verschillende plaatsen in het park.
Waar de voorgaande gedeelten ingingen op de feitelijke, statische gegevens die bekend zijn over het park en een beeld geven over het park en zijn omgeving, wordt in dit onderdeel meer aandacht gegeven aan dynamischer gegevens. De belangrijkste informatiebron voor dit onderdeel is de observatie die heeft plaatsgevonden in het park, gecombineerd met gevoerde gesprekken met bezoekers. Hoewel aandacht is voor een, waar nodig, genuanceerde beschrijving, wordt bij deze uiteenzetting over de werking van het park soms een generalisatie gebruikt. Dit dient het doel van het duidelijk maken van bepaalde fenomenen.

Categorieën van bezoekers

Een eerste manier om de werking van het park weer te geven is een categorieënbenadering. Daarbij worden de verschillende categorieën bezoekers die in het park aanwezig zijn beschreven en hun gedrag geduid. Achtereenvolgens wordt stilgestaan bij de kenmerken waaraan de betreffende categorie herkend kan worden in uiterlijk en gedrag, de activiteiten die de categorie ontplooit, een weergave van de locatie van de activiteiten van de categorie in park en omliggende omgeving en een tijdschema over de dag met betrekking tot parkbezoek van de categorie. Zoals reeds vermeld, bij dit onderdeel wordt eveneens waar nodig gegeneraliseerd, om een goed beeld van de gemiddelde werking, bewegingen, effecten en dynamiek in het park weer te geven. Daarnaast is belangrijk te vermelden dat deze categorieën niet uitsluitend zijn; bezoekers kunnen deel uitmaken van meerdere categorieën.

Zakenlieden

- Kenmerken

De categorie zakenlieden zijn herkenbaar aan hun zakelijke kleding en qua gedrag is kenmerkend dat ze vaak hun lunch nuttigen in het park, vaak in gezelschap van collega's of zakenpartners.

- Activiteiten

Zakenlieden zijn vaak in het park buitenom de reguliere werktijden. Bij hun bezoek aan het park wandelen ze het park rond, vaak tijdens het gebruiken van de lunch. Ook zijn veel zakenlieden, vanwege de aangrenzende bedrijven, doorgangers in het Vondelpark. Dit is dan ook veelal aan de randen van reguliere werktijden. Daarnaast zijn zakenlieden tijdens werktijden in het park te vinden als informeel werkoverleg; de activiteit die hierbij plaatsvindt is het wandelen door het park.

- Locatie

Deze bezoekers van het Vondelpark komen vanuit de richting waar de financieel-economische bedrijven zijn gevestigd, de wijken Museumkwartier en Willemspark. De ingangen aan de Van Eeghenstraat en Emmalaan zijn hierbij het meest gebruikt. De hoofdroute wordt het meest gebruikt, ook om te verblijven en bijvoorbeeld kort op een bank te zitten. Figuur 8 geeft schematisch de belangrijkste routes (lijn) en verblijfplaats (vlak) aan.

Figuur 8 Locatie zakenlieden (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Zoals reeds aangegeven, de aanwezigheid van zakenlieden is vooral aan de randen van de reguliere werktijden te zien. De aankomst en vertrek van en naar het werk is aan het begin van de morgen en het einde van de middag. Daarnaast is er een toename van deze categorie te zien tijdens de lunch.

Sporters

- Kenmerken

De categorie sporters is logischerwijs makkelijk te herkennen onder de bezoekers van het Vondelpark. Zoals eerder vermeld, wordt het Vondelpark gebruikt voor een zeer grote hoeveelheid aan sporten en daarom zijn een groot aantal sporters te vinden. Jogging wordt het meest beoefend, maar ook skaten, voetballen, yoga of andere sporten worden beoefend. Sporters zijn te herkennen aan hun specifieke sportkleding.

- Activiteiten

De activiteiten die sporters ondernemen zijn altijd dynamisch; er is sprake van beweging. Voor hardlopen en skaten wordt het gehele park bezocht, terwijl andere sporten slechts een gedeelte beslaan, zoals voetballen of yoga. Er kan gesteld worden dat sporters een groot stempel drukken op het gebruik van het park, omdat er veel sporter zijn en omdat ze met hun dynamiek veel ruimte in beslag nemen. Verder hebben sporters een hogere gemiddelde voortbewegingsnelheid dan andere parkgebruikers. Hun gedrag is gepland in het Vondelpark en vaak geen onderdeel van een veel grotere route.

- Locatie

Zoals aangegeven, sporters begeven zich door het hele park. Er zijn speciale hardlooproutes door het Vondelpark, die bijna alle verharde paden van het park beslaan, met uitzondering van de rustiger gedeeltes in het midden. Voetballen gebeurt op de aangewezen velden en overige plaatsvaste sporten kunnen op elk veld plaatsvinden. Afhankelijk van de persoon gebeurt sporten op de drukkere of minder drukke velden. Er is geen ingang die door sporters significant meer gebruikt wordt. Sporters komen voornamelijk uit de directe omgeving van het Vondelpark.

Figuur 9 Locatie sporters (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Gedurende de hele dag zijn sporters in het park te vinden. Er zijn echter wel piekmomenten aan te wijzen waarop sporten het meest gebeurt. Sporten vindt sowieso het meest 's morgens plaats, met een toename aan de randen van de reguliere werktijden. Eveneens verschilt het type sporten gedurende de dag; voetballen zal in de morgen nauwelijks gebeuren, terwijl dit meer aan het eind van de middag en begin van de avond te vinden is.

Zonners

- Kenmerken

Zonners zijn bezoekers van het Vondelpark die het park bezoeken om te genieten van de zon; het park functioneert hierbij als een stedelijk strand. Voornamelijk in de zomer gebeurt deze activiteit veel, maar ook in andere seizoenen komen mensen naar het Vondelpark om te zitten en te genieten van het weer.

- Activiteiten

Zonners komen naar het park om vooral te genieten van het weer. Ze zijn typische verblijvers en komen gepland en met een doel naar het park. Daarnaast gaat het genieten van het weer vaak gepaard met activiteiten als barbecueën of voetballen, maar bovenal ook als ontmoetingsplaats. De verblijftijd van zonners varieert, maar gemiddeld bevinden ze zich voor langere tijd, enkele uren, in het park. De zonners zijn voor de overgrote meerderheid allemaal Amsterdammers, en vaak komen ze ook uit de directe omgeving van het Vondelpark.

- Locatie

Zonners begeven zich niet door het park, maar verblijven gedurende hun bezoek op dezelfde plaats. De drukste plaats waar zonners zich bevinden is voornamelijk rondom het beeld van Vondel en de aanliggende grasweiden. Als zonners zich verplaatsen is het, naast het aankomen en verlaten van het park, veelal richting de horeca gelegenheden in het park.

Figuur 10 Locatie zonners (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Zonners zijn logischerwijs hoofdzakelijk in de zomer in het park te vinden, en specifiek op de dagen dat er zomerse temperaturen zijn. Deze bezoekers zijn vanaf 12:ooh in het park te vinden, oplopend in de middag met een piek aan het einde van de middag.

Hond-uitlaters

- Kenmerken

Deze categorie is logischerwijs te herkennen aan het uitlaten van een hond.

- Activiteiten

Het Vondelpark is een geliefde plek, en vaak ook de enige mogelijkheid in de omgeving voor buurtbewoners, om een hond uit te laten. Deze doelgroep is prominent aanwezig in het park, alhoewel ze tevens overlap hebben met andere doelgroepen; zo zijn hond-uitlaters altijd buurtbewoners en soms gebeurt het uitlaten van de hond in combinatie met sporten. Deze doelgroep komt altijd gepland naar het park, maar het is meestal geen onderdeel van een grotere route. Daarnaast wordt hun gedrag gekenmerkt door een vaststaande bezoekduur: vaak wordt door hondenbezitters een standaard route afgelegd.

- Locatie

Deze categorie bezoekers bevindt zich op alle plekken in het park. Ook de minder drukke stukken van het park worden door deze doelgroep bezocht, maar de meerderheid is te vinden op de hoofdpaden evenwijdig aan de grenzen van het park.

Figuur 11 Locatie hond-uitlaters (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Van deze categorie is een piek te zien aan het begin van de morgen, tijdens lunchpauze, aan het einde van de middag en verspreid over de avond.

Buurtbewoners

- Kenmerken

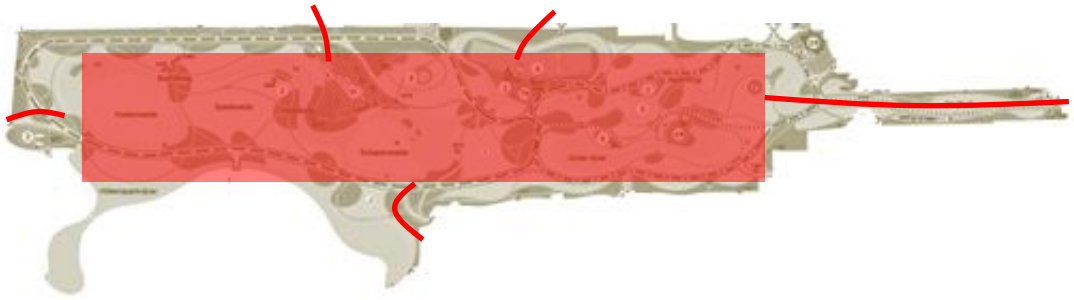
Deze categorie is niet direct aan uiterlijke kenmerken waar te nemen. Bij deze categorie wordt vooral gedoeld op buurtbewoners die het park als ontmoetingsplek gebruiken. In dat kader kunnen ze herkend worden als mensen die elkaar herkennen en spontaan begroeten, die elkaar opzoeken en gesprekken aanknopen. Deze categorie is ook te herkennen aan het feit dat ze makkelijk manoeuvreren in het park, met andere woorden: ze zijn bekend met het park en ze hebben het zich eigen gemaakt. Duidelijk is het ook als ze lopend zijn; een indicator dat ze uit de buurt komen.

- Activiteiten

Zoals gezegd, bij deze onderverdeling vooral aandacht voor het park als ontmoetingsplek. Buurtbewoners komen vaak samen in het park om daar bekenden, vaak andere buurtbewoners, te ontmoeten. Daarbij functioneert het park als buurthuis, als hangplek, als ontmoetingsplaats. De activiteiten die vervolgens ondernomen worden is vooral het maken van een praatje. Daarbij wordt een vaste locatie gekozen, maar het kan eveneens wandelend gebeuren. Deze categorie komt zowel spontaan als gepland naar het park. Voor sommigen is het onderdeel van een dagelijks of wekelijks ritme, terwijl anderen toevallig het park bezoeken. Ook komt voor dat bezoekers veranderen van doorganger naar verblijver; als ze bekenden tegenkomen wordt het doel van het parkbezoek plots veranderd.

- Locatie

De locatie van de activiteiten van buurtbewoners vindt plaats door het gehele park. Vaste ontmoetingsplaatsen bevinden zich vaak in de buurt van het beeld van Vondel, maar zeker spontane ontmoetingen vinden op alle plaatsen in het park plaats.

Figuur 12 Locatie buurtbewoners (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Ook hierbij valt een onderscheid te maken tussen geplande en spontane bezoekers. Spontane ontmoetingen en bezoeken gebeuren gedurende de hele dag, maar vooral buitenom de reguliere werktijden. De kans op spontane ontmoetingen is uiteraard het grootst gedurende de drukste perioden. Geplande bezoeken vinden voornamelijk aan het eind van de middag plaats, maar zijn eveneens niet heel specifiek aan een tijdstip gebonden.

Hangers

- Kenmerken

De categorie 'hangers' is een heel specifieke categorie, maar ook prominent in het park aanwezig. Deze categorie behelst de, veelal mannelijke, bezoekers die parkbezoek als dagbesteding hebben. Ze hebben een enigszins onverzorgde indruk en kunnen door andere bezoekers als bron van overlast worden ervaren; maar worden eveneens beschouwd als onderdeel van 'het meubilair' van het park.

- Activiteiten

Zoals de benaming van de categorie al aangeeft zijn het bezoekers van het park zonder specifiek doel; ze 'hangen' rond. Deze categorie bestaat uit vaste bezoekers die groeperen. Hun activiteiten zijn niet meer dan rondkijken, alcohol consumeren en samen praten.

- Locatie

Zoals te zien op onderstaand kaartje, is hun locatie specifiek aan te geven. Tegenover het beeld van Vondel, bijna onder de Vondelparkbrug is de plaats waar deze doelgroep zich bevindt; alhoewel de locatie ook op sommige tijden verschilt.

Figuur 13 Locatie hangers (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Zoals vermeld, deze categorie is over de hele dag aanwezig in het park. Op de vroege ochtend zijn ze al op hun plaats te vinden en tot het eind van de dag blijft deze groep, hoewel wisselend van samenstelling, aanwezig.

Toeristen

- Kenmerken

Toeristen zijn vaak herkenbaar als personen rijdend op een fiets van de fietsverhuur Amsterdam (MacBike, YelloyBike, Bikecity, Rent a Bike). Deze fietsen zijn daarnaast vaak felgekleurd en herkenbaar aan het typische frame met lage instap. Toeristen bewegen zich veelal voort in groepen, al of niet met gids en het fietsgedrag van de toerist is veelal onzeker en daarnaast wordt het getypeerd door een zoekende houding. Daarnaast zijn de meeste toeristen zijn te herkennen aan het spreken van een andere dan de Nederlandse taal.

- Activiteiten

De toeristen zijn gevarieerd in hun gebruik van het park. Allereerst zijn veel toeristen op de fiets het park aan het verkennen. Daarnaast zijn ze vaak te vinden al zittend in groepen op het gras. Daarbij is het niet ongebruikelijk dat er drugs gebruikt wordt wat vooraf is gekocht in het centrum. Er is een direct verband te vinden tussen personen die hun drugs kopen bij de coffeeshop op het Leidsche plein en dat vervolgens gebruiken in het Vondelpark. Dit is onder meer te herkennen aan de wietlucht die verspreid wordt. Zonnen, kijken en bekeken worden, het park verkennen op de fiets of lopend zijn de belangrijkste activiteiten. Toeristen hebben een gemiddelde verblijftijd in het park. Dit betekent dat ze het park als doel hebben en als doel bezoeken, ze bekijken het park, nemen even rust maar vervolgen dan hun weg naar de rest van de stad. Ze zijn niet in het park als doorganger, maar eveneens niet als bijzonder lange gebruiker, zoals zonners. Hun bezoek aan het park is gepland, maar tevens ook onderdeel van een grotere route.

- Locatie

De activiteiten die de toeristen ondernemen vinden plaats bij enkele belangrijke hotspots. Zo komen de meeste toeristen binnen aan de hoofdingang bij de Stadhouderskade, waarna het park wordt rondgewandeld of gefietst. Hierbij is vaak een korte stop inbegrepen, bijvoorbeeld bij het beeld van Vondel. Onderstaande kaart geeft schematisch weer wat de belangrijkste verplaatsingen van toeristen zijn (rode lijn) en de locatie waar toeristen voor kortere of langere tijd verblijven (rood vlak).

Figuur 14 Locatie toeristen (Bron: eigen inventarisatie)

- Tijdschema parkbezoek

Toeristen zijn vanaf ongeveer het eind van de morgen tot het eind van de middag in het park te vinden. Ook aan het begin van de avond zijn er toeristen, maar hun aandeel is dan wel minder dan gedurende de dag.

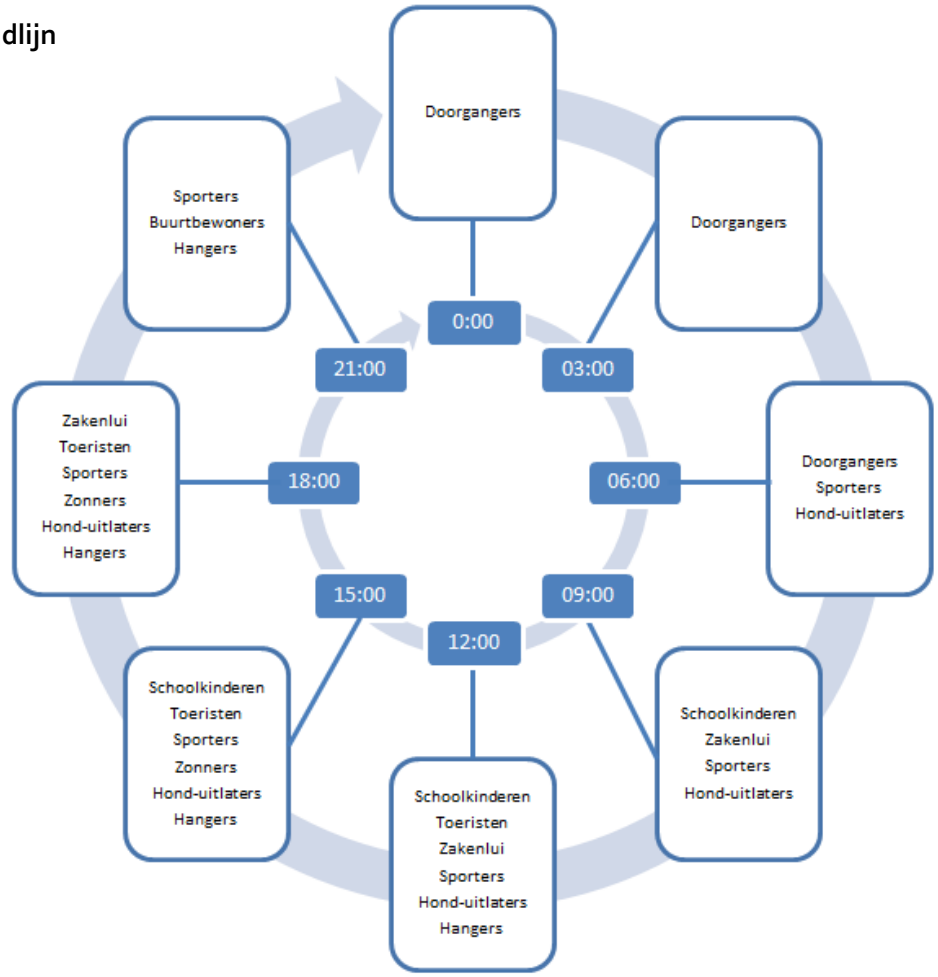
Overig

Het is duidelijk dat deze doelgroepen benadering niet allesomvattend is. Bepaalde bezoekers zullen onder geen enkele doelgroep vallen, terwijl bij andere doelgroepen sprake van overlap is. Deze benadering geeft echter een overzicht van de hoge mate van diversiteit in gebruikers van het park en is een tool om inzicht te krijgen in de werking van het park. \

Tijdlijn categorieën

Onderstaand figuur is een schematisering van de tijdschema's van de uitgewerkte categorieën. Zo wordt inzichtelijk welke categorie op welk moment het park bevolkt. Nogmaals, deze schematisering is een generalisatie van de werkelijkheid. Gedurende de nacht wordt de belangrijkste activiteit in het Vondelpark veroorzaakt door doorgangers die het Vondelpark bezoeken als onderdeel van een grotere route. In de morgen zijn de eerste bezoekers de sporters, de hond-uitlaters en uiteraard aangevuld met de doorgangers. Deze categorie blijft eveneens de gehele dag het Vondelpark gebruiken. Naarmate de morgen vordert komen ook andere categorieën in het park, zoals zakenlui en schoolkinderen. Aan het eind van de morgen komt de categorie toeristen meer in beeld en gaan deze personen het park bezoeken. Vanaf circa 12:00h komt ook het moment dat het Vondelpark bevolkt wordt door verblijvers die zitten in het park. Met name in de zomer neemt dit aantal gedurende de middag sterk toe met een hoogtepunt rond 17:00h-18:00h. Zonners en hangers maken een belangrijk deel uit van deze bezoekers. Als de avond valt nemen de bezoekersaantallen af, met name van het aantal verblijvers.

Tijdlijn

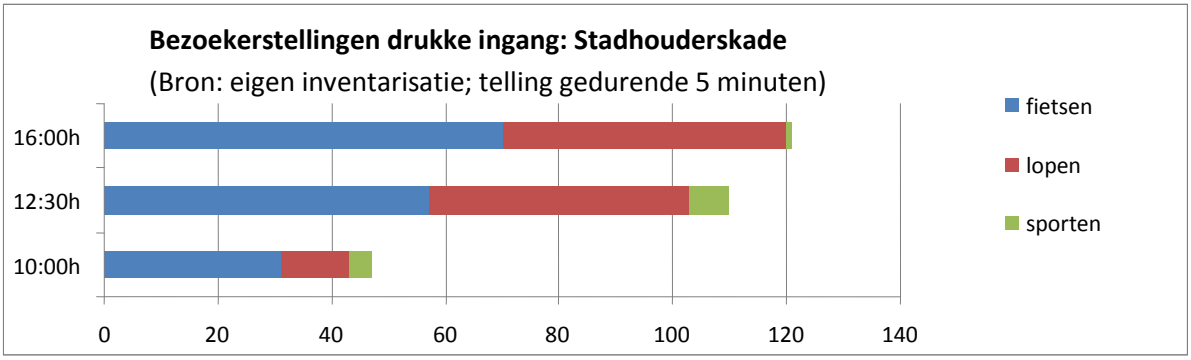

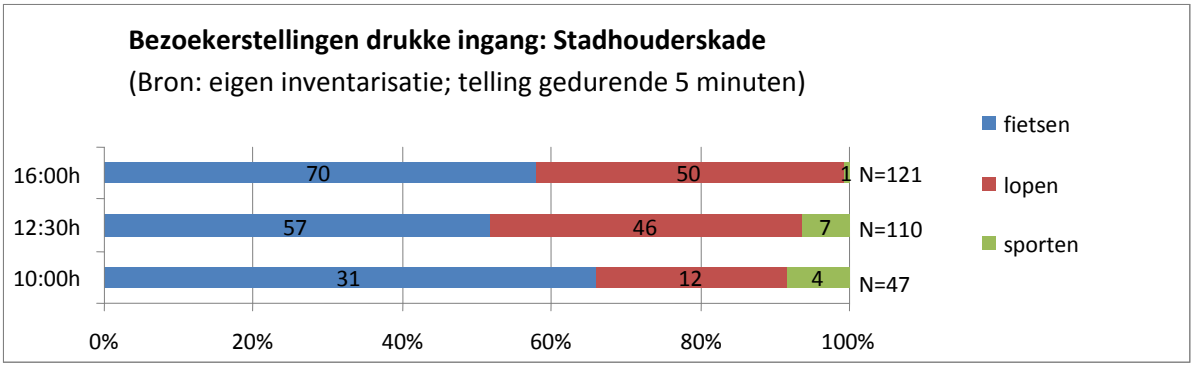
Figuur 15 Tijdlijn categorieën (Bron: eigen inventarisatie)

Bezoekerstellingen

Onderstaande tabellen geven weer hoe de stromen over drie tijdstippen op een dag bij de verschillende ingangen zijn. Deze data zijn afkomstig van dinsdag 2 juli 2013, op een dag met bewolkt weer en een aangename temperatuur rond 20 graden Celsius. Een onderverdeling is gemaakt tussen ingangen enerzijds en verblijfplaatsen anderzijds. Binnen deze categorisering is verschil tussen de drukste en de rustigste punten. Deze data geven inzicht in de stromen gedurende de dag en is derhalve input voor het begrijpen van de werking van het Vondelpark. De tellingen zijn te beperkt om een allesomvattend beeld te krijgen van de stromen door het park, maar het is een goede manier om de verschillen tussen tijden en plaatsen in perspectief te zien, onderbouwd met kwantitatieve data. De eerste grafiek geeft de absolute aantallen weer, de tweede grafiek de procentuele verdeling. De tellingen bij de ingang zijn gedurende een tijdslimiet van 5 minuten gebeurd, de tellingen bij de verblijfplaatsen zijn momentopnames.

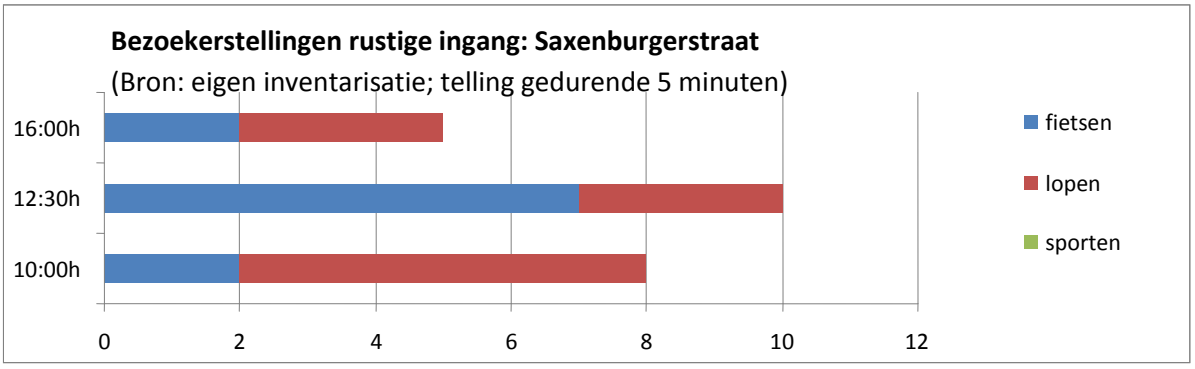
Drukke ingang

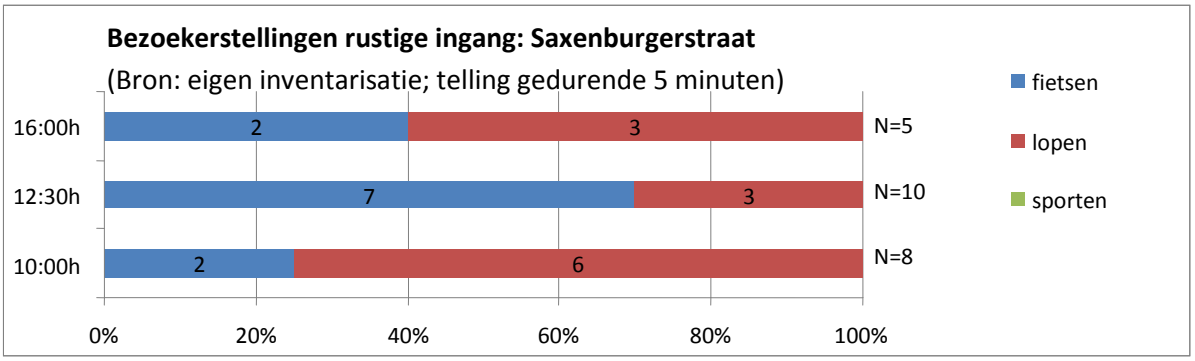

De Stadhouderskade is de ingang aan centrumzijde, met het karakteristieke toegangshek. Deze ingang functioneert tevens als onderdeel van de doorgaande route door het Vondelpark. Dit is terug te zien in de grote aantallen fietsers die passeren bij deze ingang, schommelend gedurende de dag rond 60%. Het aantal passanten neemt gedurende de dag sterk toe, rond 16:00h is dit aantal verdriedubbeld. Een aantal van 120 passanten in 5 minuten betekent dat het zeer druk is op het betreffende punt en er een hoge dichtheid van bezoekers is. Het aantal sporters is procentueel gezien slechts een klein onderdeel van het aantal passanten.

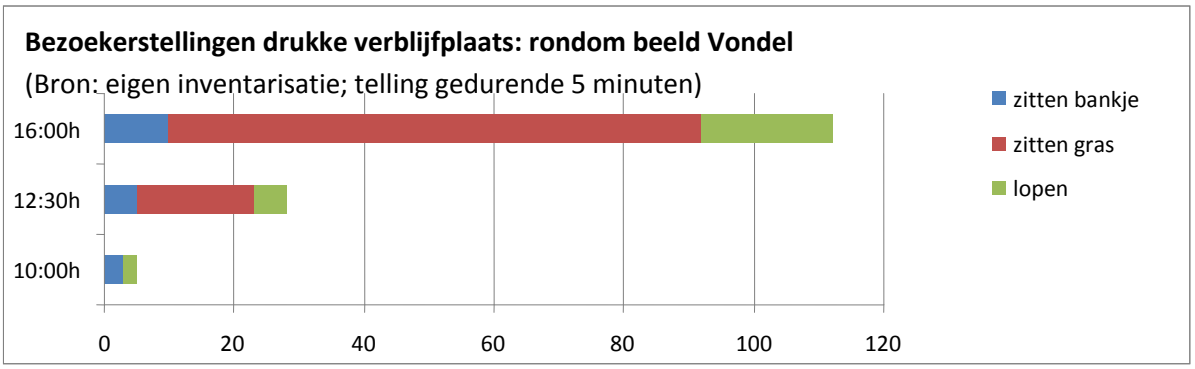
Rustige ingang

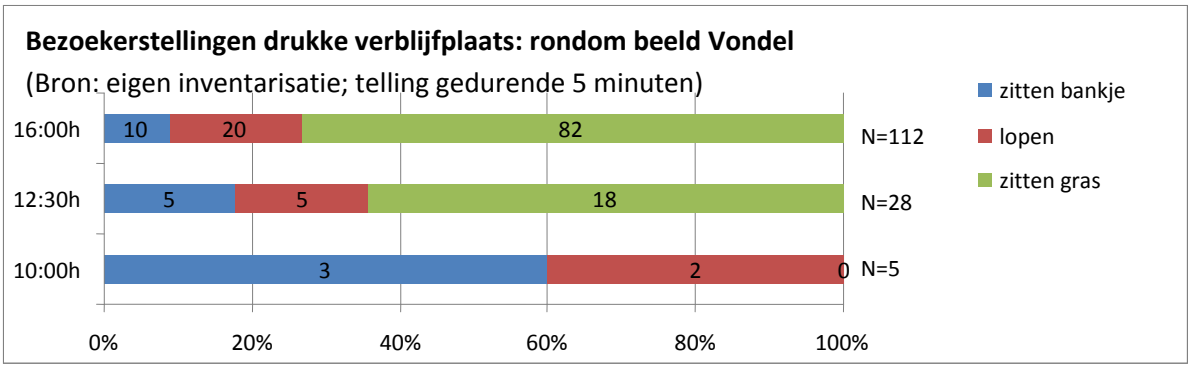

Deze rustige ingang, aan de noordzijde van het Vondelpark, uitkomend op een straat met voornamelijk woningen, staat in schril contrast met de ingang van de Stadhouderskade. Op het drukste punt, om 12:30h komen slechts 10 personen in 5 minuten langs. Het merendeel hiervan zijn fietsers die vanuit de huizen aan de Saxenburgerstraat het Vondelpark aandoen als onderdeel van een grotere route. Toch bestaan om 10:00h en 16:00h de passanten voornamelijk uit wandelaars. Het is onduidelijk of deze bezoekers doorgangers of verblijvers zijn.

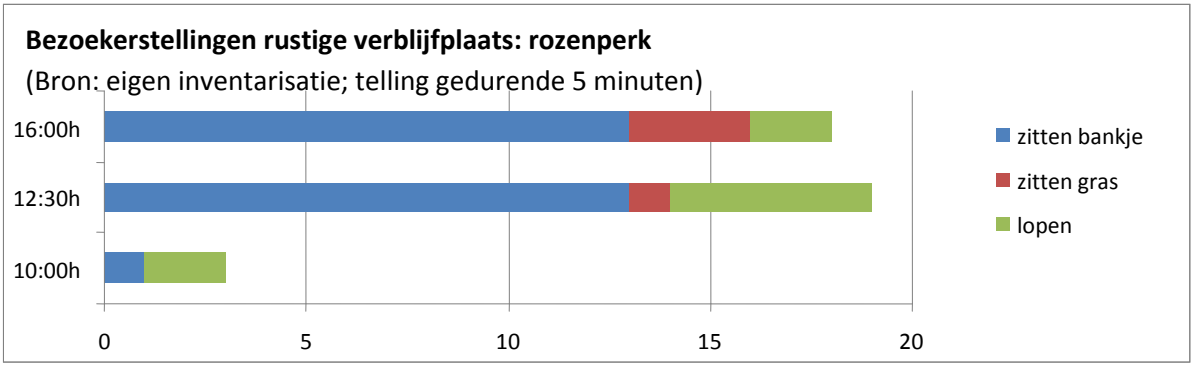
Drukke verblijfplaats

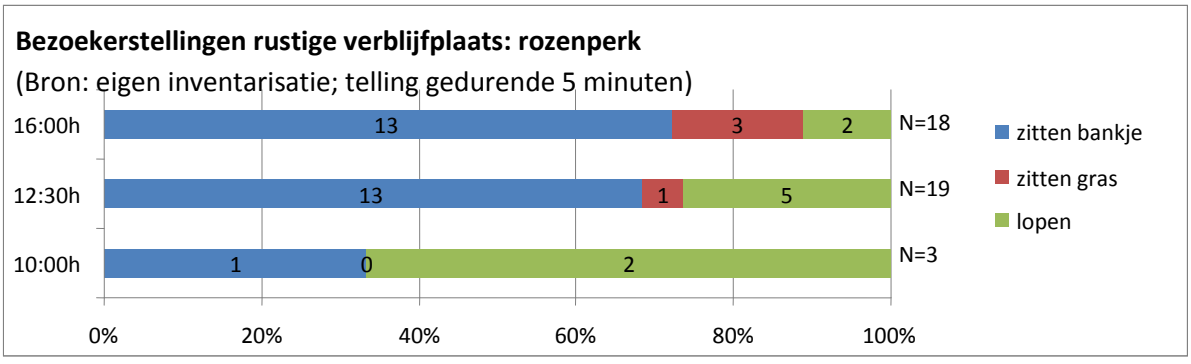

Bij de drukke verblijfplaats, afgebakend als het grasveld rondom het beeld van Vondel is een zeer sterke toename van verblijvers gedurende de dag te zien. Om 10:00h bevinden zich 5 personen op dit grasveld, terwijl om 16:00h dit aantal is toegenomen tot circa 110 personen. In de loop van de dag vult deze plaats zich met personen die hun plaats vinden op het gras en zo het park gebruiken, veelal als punt van ontmoeting maar ook individueel. Als de bankjes vol zijn wordt het gras gebruikt.

Rustige verblijfplaats

Dit rustige punt staat eveneens, vergelijkbaar bij de ingangen, in schril contrast met het drukke punt. Als meetplaats is het rozenperk in het midden van het Vondelpark gekozen. Op het hoogtepunt bevinden zich hier 19 personen, op een oppervlakte vergelijkbaar met die van het drukke punt. Eveneens is te zien dat hier 's morgens zeer weinig mensen zijn, maar dat het gedurende de dag drukker wordt. Echter, het drukste moment hier is om 12:30h. Veel bezoekers zoeken dit rustige punt op om hun lunch te gebruikers, echt als rustpunt. Om 16:00h verkiezen veel mensen de drukkere punten om daar te genieten van onder andere de overige bezoekers.

***Overkoepelend:* werking van het park**

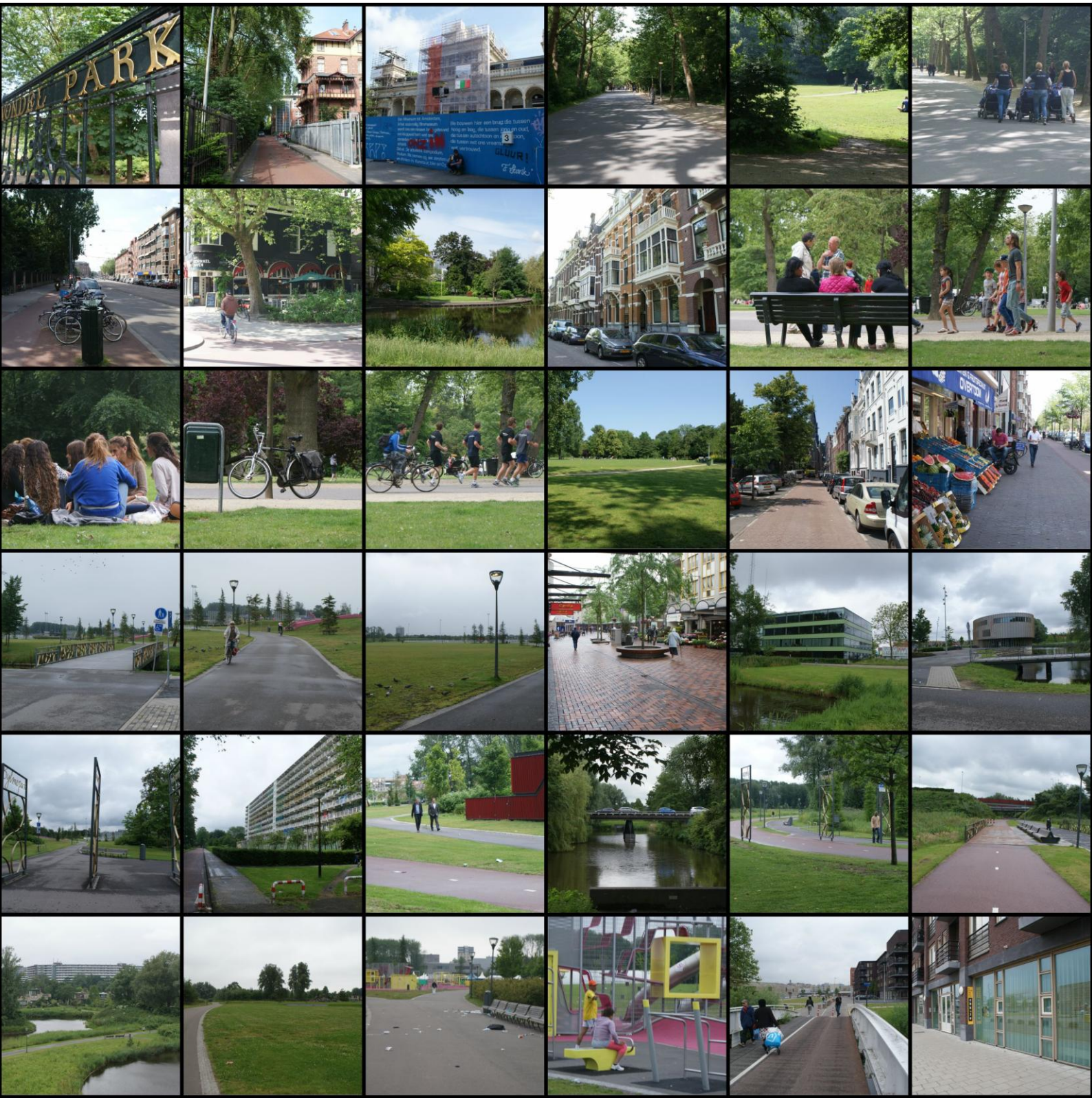
Op basis van de hiervoor gepresenteerde data kunnen een aantal opmerkingen geplaatst worden over de werking van het park in relatie met zijn omgeving.

Bij het combineren van de gegevens met betrekking tot de tijdlijn en de locaties waar deze doelgroepen zich bevinden valt op dat op elk tijdstip van de dag op zo goed als elke locatie binnen het park bezoekers aanwezig zijn. De omgeving genereert een *flow* van mensen die hiervoor garant staan. Daarbij is een sterke relatie te zien met de functies van de omgevingen: de ingang van de Stadhouderskade is vanwege zijn ligging aan de kant van het centrum een locatie voor een andere doelgroep (bijv. toeristen) dan een ingang aan de noordzijde van het park, die met name door andere doelgroepen gebruikt wordt (bijv. omwonenden), terwijl aan de zuidkant opnieuw een ander publiek (zakenlieden) het park betreedt en verlaat. Juist deze combinaties zorgen voor een gemengd bezoekersprofiel met gemengde gebruiken en bezoekerstijden.

De dynamiek die hierdoor wordt gegenereerd heeft vervolgens eveneens zijn uitwerking op het park. Gehl (2010) gaat in zijn werk *Cities for people* sterk in op de wederzijdse versterkende werking die ontstaat bij plaatsen die druk bezocht worden. De belangrijkste attractie in een stad is menselijke activiteit; deze menselijke activiteit genereert op zijn beurt opnieuw menselijke activiteit en zo ontstaat een opwaartse spiraal. Dit principe wordt eveneens door Jacobs veelvuldig genoemd. In deze context valt het belang van de doorgaande route door het Vondelpark niet te onderschatten: deze route zorgt voor doorgaande activiteit en de aanwezigheid van de menselijke attractie. Deze doorgaande route is op zijn beurt niet los te zien van de diversiteit de omgeving van het Vondelpark. Een route ontstaat alleen als er de behoefte is om zich van het ene gebruik te verplaatsen naar het andere gebruik; met betrekking tot het Vondelpark kan dat heel globaal vertaald worden als de behoefte van wonen enerzijds (zuid/west zijde) en werken/recreëren anderzijds (centrum).

Bijlmerpark

Het tweede deel van de case studie richt zich op het Bijlmerpark. In dit onderdeel worden de verzamelde data met betrekking tot het Bijlmerpark weergegeven.

Het park

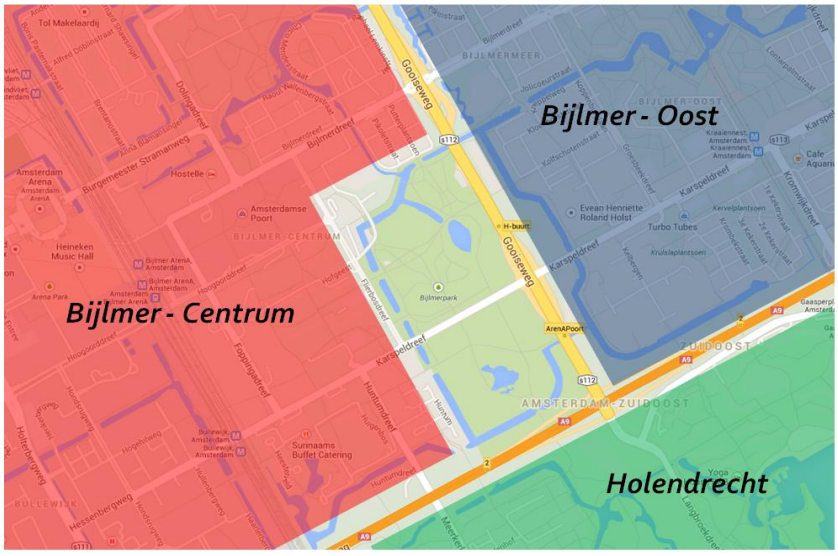
Achtergrondinformatie

Het Bijlmerpark is gesitueerd in de wijk Bijlmer of Bijlmermeer, gelegen in het Amsterdamse stadsdeel ZuidOost, zoals te zien in het figuur bij de inleiding van het Vondelpark. Vaak wordt gesproken over 'de Bijlmer' als het gehele stadsdeel wordt bedoeld. De Bijlmer is in de jaren `70 van de vorige eeuw verrezen als uitbreidingswijk voor Amsterdam. De Bijlmer wordt gekenmerkt door een modernistische stedenbouw. De wijk werd in eerste instantie gekenmerkt door hoogbouw van tien verdiepingen in een zogenaamde zeskantige honingraatstructuur. Deze hoogbouw was omringd door veel openbaar groen. De oorspronkelijke architect van de Bijlmer was Siegfried Nassuth, een stedenbouwkundige die sterk was geïnspireerd door Le Corbusier en het idee van de functionele stad. Met andere woorden: Nassuth was een typisch modernistisch stedenbouwkundige. Dat is terug te zien in het oorspronkelijke plan van de Bijlmer, waar een strikte scheiding tussen wonen, werken en recreëren is gehandhaafd.

In de loop van de tijd, en met name vanwege stadsvernieuwing in de jaren 90 van de 20e eeuw, is veel van de oorspronkelijke hoogbouw vervangen door wijken waarin middelhoogbouw en laagbouw was gerealiseerd. De oorzaak om grondig de structuur van de wijk ter herzien waren de voortdurende sociale problemen die zich in de Bijlmer voordeden. Tijdens deze stadsvernieuwing zijn veel modernistische elementen verdwenen en werd er gezocht naar een veel meer verweven structuur voor de Bijlmer waarbij de typische functiescheidingen weg zijn gevallen.

Het Bijlmerpark is in de eerste stadsvernieuwingen echter niet meegegaan, maar kwam pas als laatste in beeld. Het oorspronkelijk ontwerp uit 1970 was daarom tot aan 2009 nog steeds intact. In dat jaar begon de herinrichting van het Bijlmerpark, passend in de strategie van de afgelopen decennia van herstructurering en vernieuwing. Het park is compleet nieuw ontworpen en het programma, wat door velen als achterhaald werd bestempeld, is herzien. De nadruk is komen te liggen op de kwaliteit van het park en de bruikbaarheid van de openbare ruimte.

De omliggende wijken rondom het Bijlmerpark zijn weergegeven in Figuur 1. Aan de oostzijde wordt het Bijlmerpark ontsloten door Bijlmer-Oost, de noord- en westzijde door Bijlmer-Centrum en de zuidzijde door Holendrecht. Deze wijken zijn achtereenvolgens ook opgedeeld in de volgende buurten: Bijlmer-Oost in E-, G- en K- buurt, de wijk Bijlmer-centrum in D-, F- en H- buurt en eveneens winkelcentrum Amsterdamse Poort, Venserpolder en Vogeltjeswei en de wijk Holendrecht in de buurten Holendrecht en Reigersbos.

Figuur 16 Wijken Amsterdam Zuid-Oost (Bron: www.maps.google.com + eigen toevoeging)

De wijk Holendrecht bestaat uit twee verschillende delen, Holendrecht-West en Holendrecht-Oost. Het westelijke deel bestaat bijna geheel uit portiekflats met een hoogte van vier verdiepingen, gebouwd in de jaren '70, naar ontwerpen van de architecten Van Gool, Quist en Schippers. Het oostelijke deel van Holendrecht bestaat bijna geheel uit eengezinswoningen, en dateert uit eind jaren zeventig, begin jaren tachtig.

Parkontwerp

In figuur 2 is het ontwerp voor het nieuwe Bijlmerpark weergegeven. Dit nieuwe ontwerp is in een romantische stijl uitgevoerd en ligt gecentreerd rond een groot sportpark. Het zuidelijke deel wordt gekenmerkt door een natuurlijke uitstraling met veel waterpartijen en rustige wandelpaden. Het noordelijke deel daarentegen heeft een meer culturele inslag waarbij ook speelgelegenheden en kunstwerken een plaats hebben. Daarnaast is geprobeerd in het nieuwe ontwerp de aansluiting met de omgeving zo goed mogelijk te maken, onder meer door in een kenmerkende stijl op diverse plaatsen dezelfde entree tot het park te realiseren.

Het verantwoordelijke landschapsarchitectenbureau Mecanoo claimt drie belangrijke elementen te concretiseren in het ontwerp, namelijk integratie van bebouwing in het landschap, duidelijke begrenzing en entree en intensivering van de activiteiten. Deze drie speerpunten staan in het kader van het transformeren van het Bijlmerpark naar een nieuw stadspark en zijn een respons op de vroegere problematiek omtrent de onvoorziene multiculturele samenstelling van de bevolking en problematiek omtrent veiligheid (Mecanoo, datum onbekend).

Zoals genoemd en op het ontwerp te zien is, is rondom het park bebouwing gepland. Deze geplande bebouwing bestaat uit 700 huizen, maar is nog niet gerealiseerd en staat nog in de planfase. Het is in deze fase nog niet zeker of inderdaad de bebouwing definitief gerealiseerd gaat worden, aangezien er onenigheid is binnen de beslissende kaders. Op moment van schrijven is het park volledig

Figuur 17 Parkontwerp Bijlmerpark (Bron: www.mecanoo.nl)

gerealiseerd en wordt geen werk verricht aan het park. De begroeiing is echter nog in een eerste fase en nog niet volledig volgroeid. Zoals genoemd, de huizen zoals afgebeeld op het ontwerp zijn niet gerealiseerd en in het park zijn daar eveneens geen aanwijzingen voor te vinden (Amsterdam, 2014).

Er zijn ook aspecten binnen het park aanwezig voor speciaal gebruik. Het belangrijkste deel daarvan is allereerst het sportgedeelte. Daarnaast bevindt zich een uitkijkpost in het natuurlijke, zuidelijke gedeelte, om een overzicht over het park te hebben en te genieten van het uitzicht. Verder loopt er centraal door het park een doorgaande weg, die ook beschikbaar is voor gemotoriseerd verkeer. De doorgangen in het park zijn gescheiden van deze weg door middel van hoogteverschil en onderdoorgangen. Verder bevinden zich speeltoestellen in het park en is er een veelheid aan bankjes toegevoegd, evenals een vlonder, een zitweide en een grote barbecue voor algemeen gebruik.

Gehechtheid park

In dit onderdeel wordt aandacht besteed aan de gehechtheid van bezoekers en omwonenden aan het Bijlmerpark. In dit onderdeel is aandacht voor respectievelijk publieke bekendheid, betrokkenheid en betekenis. Het doel is om een beeld te krijgen van de mate waarin de gehechtheid aan het Bijlmerpark ervaren en geuit wordt.

Publieke bekendheid
Allereerst zal er aandacht worden besteed aan de publieke bekendheid van het Bijlmerpark. Waar de Bijlmer als deel van Amsterdam landelijke bekendheid geniet en regelmatig het nieuws haalt, met name negatief gekleurd, is het Bijlmerpark veel minder in beeld. In landelijke en regionale nieuwsbladen is weinig informatievoorziening over het Bijlmerpark te vinden. Zelfs Amsterdamse nieuwsmedia zoals AT5 en Het Parool hebben nauwelijks nieuwsberichten omtrent het Bijlmerpark.

Het Bijlmerpark is het bekendst vanwege het jaarlijkse Kwakoe festival; een festival met muziek en dans, voornamelijk gericht op de Surinaamse cultuur. Dit festival trekt bezoekers vanuit het gehele land, maar is tevens een echt feest 'van de Bijlmer'. Vanwege het internationale karakter past dit feest in de Bijlmer en trekt het veel bezoekers vanuit de Bijlmer. Dit festival is ontstaan in 1975 als voetbaltoernooi op het Bijlmerplein, maar heeft zich gedurende de jaren ontwikkeld tot een multicultureel feest in het Bijlmerpark. Tijdens het festival wordt tevens de zogenaamde Lachman-prijs uitgereikt, voor Surinamers die zich op sociaal gebied verdienstelijk hebben gemaakt.

Verder sneeuwt het Bijlmerpark enigszins onder bij de overige plaatsen, pleinen en hotspots in de Bijlmer, zoals stadion ArenA en Heineken Music Hall. Deze trekpleisters trekken veel meer de aandacht in de media en zijn veel bekender dan het Bijlmerpark.

Betrokkenheid
Zoals elders in dit onderzoek ter sprake komt zijn er geen hoge bezoekersaantallen voor het Bijlmerpark. Echter, de betrokkenheid en tevredenheid van de bewoners over het Bijlmerpark is wel goed. Dat komt openbaar in een aantal aspecten.

Het plan voor de herinrichting van het Bijlmerpark als onderdeel van structurele vernieuwing van de Bijlmer ging gepaard met veel rumoer. Voor de renovatie was een grootschalige bomenkap gepland wat op veel tegenstand in de bevolking stuitte. Ondanks deze protesten ging de bomenkap wel door, maar het is een aanduiding dat de bevolking wel degelijk betrokken is bij plannen voor en veranderingen in het park.

Daarnaast zijn een aantal stichtingen actief die belangen behartigen en activiteiten organiseren met betrekking tot het Bijlmerpark. Dit zijn specifiek Stichting Bijlmerpark Natuurlijk en Stichting Bijlmer Bomentuin, Stichting Bijlmer Parktheater en Stichting Ons Park. Deze verenigingen zetten zich in voor activiteiten in het park, initiatieven voor het realiseren van een bomentuin enzovoorts. Echter, opgemerkt moet worden dat deze verenigingen niet heel actief zijn en uiteindelijk weinig activiteiten organiseren. Tegelijkertijd zijn ze slecht zichtbaar op bijvoorbeeld het internet of in het park zelf. Eveneens moet worden opgemerkt dat het initiatief voor deze verenigingen niet uitgaat van de bewoners zelf, maar vanuit de overheid en met name stadsdeel ZuidOost. De schijn van gepromote activiteiten in plaats van spontane en vanuit eigen initiatief opgezette verenigingen hangt rond deze betrokkenheid.

Daarnaast zijn voor sporten de Atletiekvereniging Feniks AV en voetbalvereniging Zuidoost United gevestigd in het Bijlmerpark. Deze zijn gevestigd op de sportbanen in het park en zorgen voor de activiteiten daar.

Als derde zijn op internet websites te vinden van omwonenden en betrokkenen die de stand van zaken in het Bijlmerpark bijhouden. Deze hebben betrekking op enerzijds de stand van zaken na bijvoorbeeld de renovatie, maar anderzijds op de natuurlijke staat van het park en voorkomende planten- en vogelsoorten. Deze websites geven aan dat er betrokkenheid is vanuit omwonenden op de gang van zaken in het park. Hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat deze websites zelden up to date zijn en oude informatie bevatten.

Betekenis
In dit onderdeel wordt gekeken naar de betekenis die het park speelt in en heeft voor het dagelijks leven van de bezoekers van het Bijlmerpark. In het onderdeel van het Vondelpark is reeds ingegaan op de begrippen sense of place en identiteit. De uitleg van deze begrippen zal hier niet herhaald worden, hier zal slechts aangegeven worden wat de invulling is voor het Bijlmerpark.

- Sense of place

Bij sense of place wordt gekeken naar de, veelal positieve, betekenis die wordt toegekend aan een plaats vanuit het persoonlijke leven van bezoekers.

Voor het Bijlmerpark zijn er een aantal elementen die door bezoekers worden aangegeven als positieve associatie met het park. De associaties die gegeven worden door mensen zijn over het algemeen positief, al wordt door een enkeling ook een negatief oordeel gegeven. Deze negativiteit heeft betrekking op criminaliteit of op het gebrek aan respect van het stadsbestuur met betrekking tot de vernieuwingen in het park. Ondanks deze negatieve associaties is het merendeel positief. Een korte karakterisering van deze associaties is hieronder uitgewerkt.

Een element van invloed op de sense of place met betrekking tot het Bijlmerpark is het feit dat het recentelijk gerenoveerd is. Dat betekent dat het in de huidige verschijningsvorm nieuw is en op die

manier ook nieuwe sentimenten aan zich moet binden. Een aantal van de associaties heeft dan ook betrekking op het Bijlmerpark onafhankelijk van zijn verschijningsvorm; zowel voor als na de renovatie. Andere associaties hebben specifiek betrekking op het Bijlmerpark in zijn nieuwe verschijningsvorm. Opvallend hierbij is dat het park, ondanks zijn korte staat van dienst in huidige vorm, toch veel positieve associaties oproept bij bezoekers.

Park van het spel Voor jeugd en kinderen is het Bijlmerpark een prachtige plaats om te spelen. Alleen of onder begeleiding worden de speelfaciliteiten gebruikt door jeugdige bezoekers. Voor hen is het Bijlmerpark een park van spel en vormt voor sommigen een belangrijk deel van hun leven.

Park van de ontmoeting Het Bijlmerpark vormt voor sommige bezoekers een plaats van ontmoeting. Hoewel, zoals later ook benoemd, Amsterdamse Poort eveneens deze functie vervult, wordt het Bijlmerpark voor sommigen direct geassocieerd met ontmoeting.

Park van de rust De belangrijkste associatie die genoemd wordt voor het Bijlmerpark is dat het een park van rust vormt. Vanwege de bebouwde en soms bruisende omgeving en de natuurlijke uitstraling in het park is het de ideale plaats om tot rust te komen. Een belangrijke reden om het park te bezoeken is dan ook deze rust.

- Identiteit

Bij identiteit is er aandacht voor die kenmerken van een plaats waarmee het onderscheiden wordt van andere plaatsen en waarbij dit een gedeelde ervaring is voor meer dan slechts één individu.

Het Bijlmerpark onderscheidt zich niet per se met zijn natuurlijke karakter. In de omgeving bevindt zich veel groen is er genoeg en er is eveneens genoeg natuur in de buurt met bijvoorbeeld de Gaasperplas op zeer korte afstand. Echter, afgezet tegenover het winkelcentrum Amsterdamse Poort is het unieke element van het Bijlmerpark wel zijn natuurlijke vormgeving.

Op basis van gesprekken met bezoekers komt naar voren dat de unieke identiteit van het Bijlmerpark vooral ligt in het feit dat het zich onderscheid van de omliggende omgeving met zijn rust en functie om te recreëren op een fijne manier. De speelgelegenheden en de wandelpaden, de natuurlijke uitstraling dragen bij aan deze identiteit.

Criminaliteit

In dit onderdeel wordt gekeken naar de criminaliteit in het Bijlmerpark. Evenals bij het Vondelpark is hierbij de veiligheidsindex van de gemeente Amsterdam een belangrijke bron. Bij het verschijnen

Gegevens: 2013 *2003=100*	Objectieve veiligheids-index	Diefstal-index	Gewelds-index	Vandalisme-index	Overlast-index	Subjectieve veiligheids-index	Vermijding-index	Rapport-cijfer buurtveilig-heid
Bijlmer Centrum	84	60	110	58	138	101	107	6.2
Bijlmer Oost	67	50	87	57	114	101	113	6.1
Holendrecht	53	60	36	66	100	68	83	6.8

Tabel 8 Veiligheidsindex Amsterdam voor omgeving Vondelpark (Bron: veiligheidsindex gemeente Amsterdam, 2013)

van deze index had de gemeente Amsterdam het onverwachte nieuws dat stadsdeel Zuid-Oost (grotendeels bestaand uit de Bijlmer) het meest veilige stadsdeel van Amsterdam is. De Bijlmer kampt al jaren met een slechte reputatie, onder meer op het gebied van veiligheid. De Bijlmer heeft jarenlang te maken gehad met een hoge mate van criminaliteit, maar op basis van deze cijfers kan geconcludeerd worden dat de criminaliteit terugloopt. Sterker nog, op basis van de veiligheidsindex heeft gemeente Amsterdam geconcludeerd dat stadsdeel Zuid-Oost het veiligste deel van Amsterdam is.

Ondanks de positieve beoordeling heeft Stadsdeel Zuid-Oost een aanwijzing tot overlastgebied. Dit betekent dat mensen, indien daar aanleiding toe is, geweigerd en verwijderd kunnen worden door bevoegde instanties. Echter, bij de herziening in 2007 van deze aanwijzingen is het Bijlmerpark verwijderd uit dit overlastgebied; een aanwijzing dat de overlast die bestreden wordt zich niet in het Bijlmerpark bevindt. Het Bijlmerpark is echter nog wel aangewezen als onderdeel van een dealeroverlast gebied

Hoewel deze data betrekking hebben op de wijken rondom het Bijlmerpark en niet specifiek op het Bijlmerpark, kan het beeld van een veilige omgeving wel worden doorgetrokken naar het park. Bij rondvraag blijkt dat bezoekers het park als veilig beschouwen en zich niet herkennen in een beeld waarbij de Bijlmer of het Bijlmerpark een onveilige omgeving zou zijn.

Het vele groen in de Bijlmer is vaak aanleiding geweest voor kritiek, aangezien het gelegenheid zou scheppen voor het ongezien plegen van criminele daden. Het vernieuwde Bijlmerpark geeft in ieder geval qua ontwerp geen aanleiding tot criminaliteit. Het ontwerp is open en geeft ondanks dat toch een herbergzaam gevoel.

Bezoekerskarakteristieken

Een speciaal bezoekersonderzoek onder de bezoekers van het Bijlmerpark heeft nooit plaatsgevonden. Dientengevolge zijn er geen specifieke data beschikbaar over de bezoekersaantallen en andere karakteristieken van de bezoekers van het Bijlmerpark. Het GroonGroenonderzoek 2013 heeft het Bijlmerpark nader bekeken, maar van dit onderzoek zijn nog weinig geanalyseerde cijfers beschikbaar. De volgende gegevens die worden weergegeven zijn op basis van dit GrootGroenonderzoek 2013 en tevens van versie 2008, maar ook op basis van gevoerde gesprekken in het park en observatie.

Aantal bezoekers
Voor de renovatie van het Bijlmerpark was er sprake van klachten over de staat van het park en over verloedering; tevens waren er lage bezoekersaantallen. Deze aspecten gecombineerd waren de reden voor Gemeente Amsterdam om het Bijlmerpark grondig te renoveren en opnieuw te ontwerpen. Zoals vermeld is deze renovatie recentelijk afgerond. De verwachting is dat de bezoekersaantallen na de renovatie zouden toenemen en het park populairder zou worden. Echter, de gegevens die beschikbaar zijn vanuit het GrootGroenonderzoek 2013 laten een andere trend zien. Het percentage Amsterdammers (vanaf 16 jaar) dat het Bijlmerpark bezoekt over de jaren dat onderzoek is verricht ziet er als volgt uit:

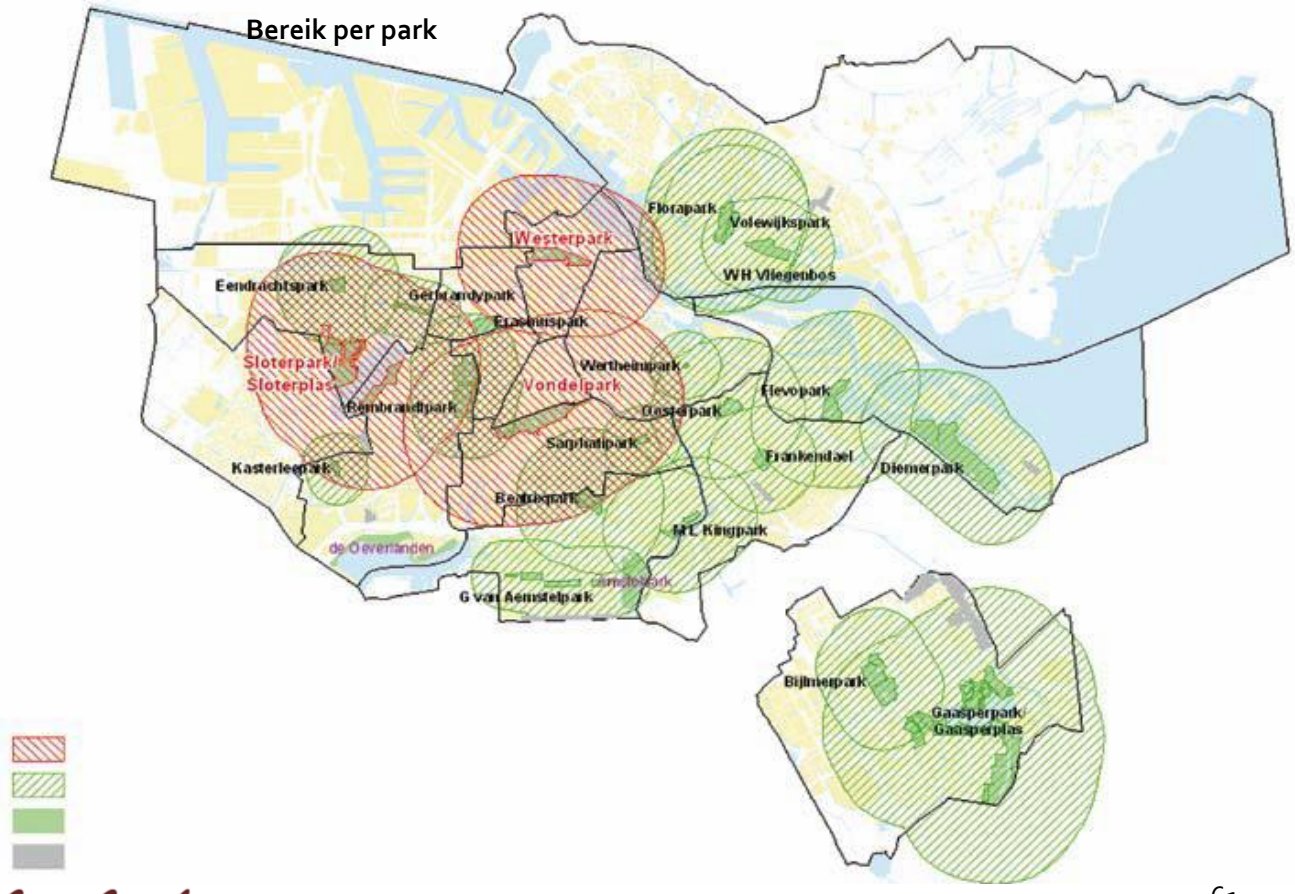
Tabel 9 Bezoekers Bijlmerpark (% Amsterdammers dat Bijlmerpark bezoekt) (Bron: GrootGroenonderzoek 2013).

GGO-onderzoek	1996	2008	2013
% Amsterdammers	8	17	16

Hieraan kan de conclusie worden verbonden dat de recente investeringen in de verbeteringen van het park niet hebben geleid tot een toename van het percentage Amsterdammers dat het Bijlmerpark weleens bezoekt. Sterker nog, dit percentage is licht gedaald. Deze daling gaat tegenin de trend in Amsterdam dat het percentage Amsterdammers dat een park bezoekt juist toeneemt. In dat licht doet het Bijlmerpark het niet goed. De wens die werd uitgesproken in het GrootGroenonderzoek 2008 dat renovatie van het park zou leiden tot een groei in het parkbezoek is niet uitgekomen.

De bevolking van Amsterdam is in de jaren 2008-2013 met circa 4% gegroeid (CBS, 2013). Dit feit gecombineerd met de lichte afname van het percentage Amsterdammers dat het Bijlmerpark bezoekt, leidt tot de hypothese dat het numeriek aantal bezoekers voor en na de renovatie niet significant veel is toegenomen. Echter, in bovenstaande gegevens wordt niet gesproken over de bezoekfrequentie van het percentage Amsterdammers dat het Bijlmerpark bezoekt. Deze hypothese kan dus niet volledig gestaafd worden.

Vanwege het ontbreken van verdere harde data over het aantal bezoekers van het Bijlmerpark, moet een andere informatiebron aangeboord worden. Deze kan gevonden worden in de bezoekers van het Bijlmerpark en hun perceptie op de ontwikkeling van het aantal bezoekers. Op basis van de gesprekken ontstaat het beeld dat het aantal bezoekers inderdaad niet is toegenomen in het recente verleden, ook niet na de renovatie. De meerderheid van de bezoekers geeft aan dat het ongeveer gelijk is gebleven.

Figuur 18 Bereik per park (Bron: GrootGroenOnderzoek 2008)

Bovenstaande argumentatie geeft aan de het bezoek stagneert. Echter, specifieke getallen over het aantal bezoekers, benodigd voor een vergelijking met het Bijlmerpark, zijn niet beschikbaar. Voor dit onderzoek heeft ook een bezoekerstelling plaatsgevonden, verspreid over verschillende momenten op de dag. De data hiervan zijn weergegeven in het onderdeel 'werking van het park'. Op basis van deze data wordt het beeld versterkt dat het aantal bezoekers van het Bijlmerpark, zeker in verhouding tot het Vondelpark, laag is.

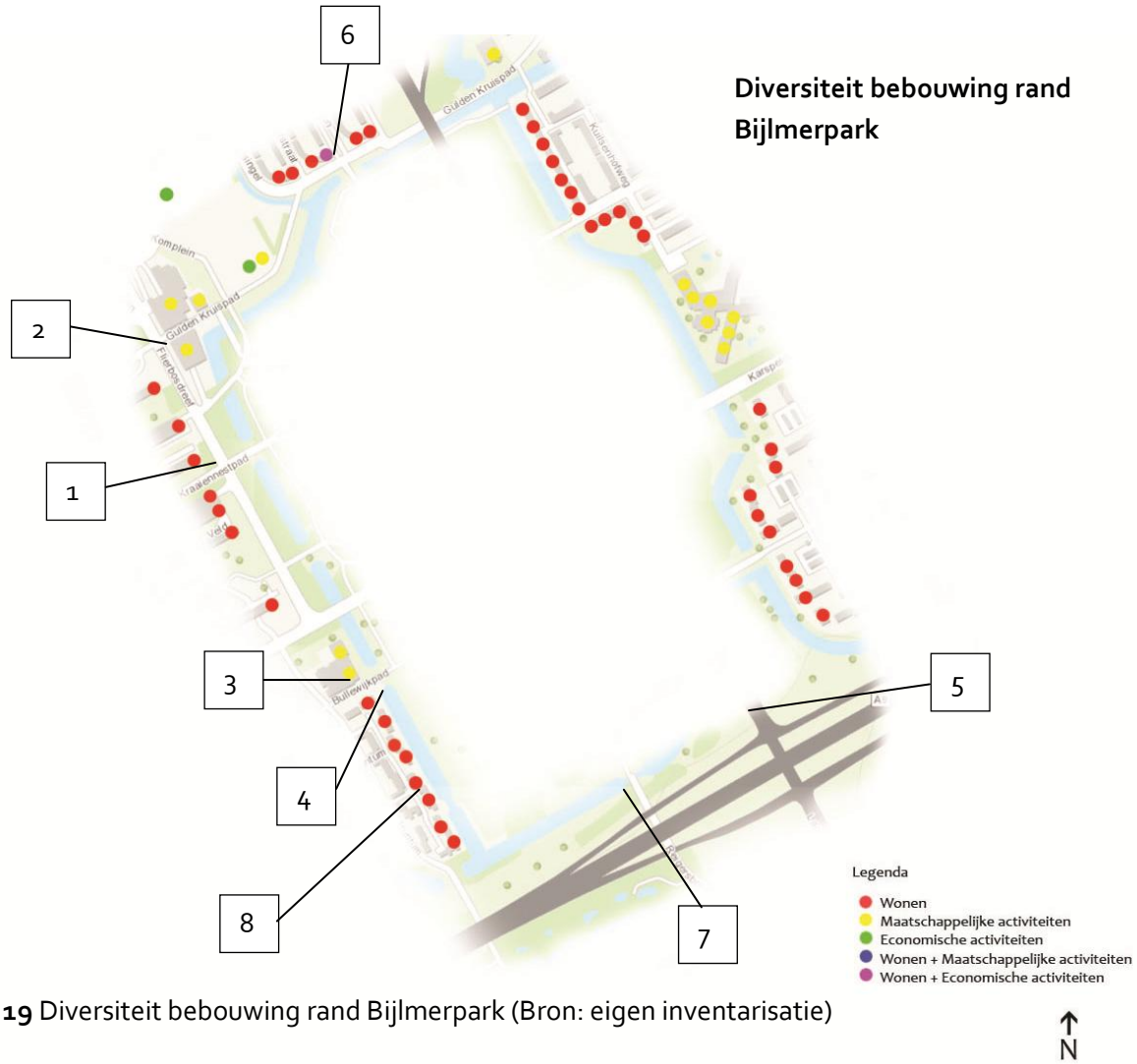
Uit de buurt en van elders
De herkomst van het bezoekers van het Bijlmerpark is belangrijk om te bepalen om een goed beeld te krijgen van het bereik van het Bijlmerpark. Figuur 18, tevens gebruikt om de concurrentie van andere openbare ruimte te bepalen, geeft het bereik per Amsterdams park weer. Bij het Bijlmerpark is te zien dat het bereik alleen de directe omgeving betreft, terwijl andere parken als het Gaasperpark uit een veel groter gebied mensen aantrekt. Dit gegeven wordt bevestigd door het bevragen van de bezoekers van het Bijlmerpark. Zo goed als alle bezoekers komen ten minste uit stadsdeel Zuid-Oost, uit Bijlmermeer, of hebben hun werk gevestigd in dit gebied. De meerderheid echter komt van nog dichterbij en is afkomstig uit de direct aangrenzende flats of bebouwing.

Omgeving park

In het voorgaande deel is het park en bijbehorende fenomenen aan de orde geweest. Om de relatie met de omgeving te kunnen bepalen, moet deze omgeving eerst goed in kaart worden gebracht. In de volgende paragrafen is aandacht voor verschillende onderdelen van de omgeving van het Bijlmerpark. In het onderdeel waarin het Vondelpark is uiteengezet is tevens aandacht voor bepaalde methodologische aspecten, zoals de keuze op welke manier diversiteit wordt gedefinieerd. In deze uiteenzetting van het Bijlmerpark zullen deze keuzes niet opnieuw toegelicht worden.

Diversiteit rand

Figuur 19 laat de diversiteit van de bebouwing direct grenzend aan het Bijlmerpark zien. De eerste aanblik laat een eentonig beeld zien waarbij de meeste bebouwing wordt gebruikt voor wonen. De oostzijde wordt niet begrensd door bebouwing, maar is afgegrensd door snelweg. De oostzijde heeft eveneens een grens aan de provinciale weg, maar loopt officieel nog verder door. Het officiële gedeelte, wat overigens niet betreden kan worden, grenst aan een woonwijk en wordt gekarakteriseerd door met name bebouwing met gebruik ´wonen´. Halverwege is een groot gebouw wat aangemerkt wordt als maatschappelijke activiteit. Dit is een tehuis voor hulpbehoevenden van organisatie Evean en wordt bewoond door met name ouderen. Hoewel het dus een andere status, en bijbehorend ander gebruik, heeft dan omliggende bebouwing wordt het toch met name gebruikt voor wonen. De noordzijde vervolgens toont enige variatie. Er is eveneens sprake van wonen, maar in sommige woningen is ook een bedrijfje gevestigd. Deze bedrijfjes genereren echter geen substantieel ander gebruik dan overige woningen, omdat het kleine bedrijfjes zijn met weinig aanloop. De noordwestelijke hoek toont de meest diversiteit van de rand van het Bijlmerpark, en wel met het Bijlmer Parktheater, het Bijlmer Sportcentrum en het politiebureau. De westzijde vervolgens is eveneens voornamelijk in gebruik als woonruimte.

Figuur 19 Diversiteit bebouwing rand Bijlmerpark (Bron: eigen inventarisatie)

De overgang van de het Bijlmerpark naar zijn omgeving is onduidelijk. Deze overgang wordt verduidelijkt met foto's in navolgende figuur. Vanuit de officiële grens naar de uiteindelijke bebouwing is allereerst sprake van een relatief grote afstand en deze afstand wordt gevuld met ruimte waarvan de status onduidelijk is. Vaak betreft het een groenstrook die de bebouwing enigszins aan het zicht onttrekt, maar waarvan op het eerste oog niet duidelijk is of deze groenstrook onderdeel is van het park. Het is duidelijk dat de bebouwing niet direct aansluit op het park en er eerst een 'tussenruimte' moet worden overgestoken. Dit geeft het gevoel alsof het park afstand neemt van de stad en geen onderdeel ervan is. De moeite die gedaan moet worden om het park te betreden is groter dan wanneer de wegen en bebouwing direct zouden grenzen aan de officiële, zichtbare grens van het park. Deze overgang is aan elke rand te vinden, met uitzondering van de noordzijde. Daar wordt de grens strakker aangegeven en staat de bebouwing dichter op het park.

Het type bebouwing dat grenst aan het Bijlmerpark wordt gedomineerd door middelhoogbouw. Zoals aangegeven is de honingraatstructuur van de oorspronkelijke bebouwing met hoogbouw opgegeven en wordt dit getransformeerd naar lagere bebouwingsvormen. Variërend rondom het park bevindt zich hoogbouw, laagbouw en middelhoogbouw. Deze bebouwing stamt vanuit het begin van de Bijlmer en is gebouwd in de jaren '70.

Bijlmerpark: overgang park - omgeving

Figuur 20 Bijlmerpark: overgang park-omgeving (Bron: eigen productie)

Diversiteit achterland

Bijgevoegde kaarten in de bijlage tonen de bestemmingsplannen van de omgeving van het Bijlmerpark. Evenals bij het Vondelpark wordt hierbij gekeken naar een straal van 500 meter rondom het park. Daarbij vraagt een aantal aspecten de aandacht.

Het beeld zoals geschetst bij de diversiteit van de rand kan in grote lijnen worden doorgetrokken naar het gehele achterland. De grootste gedeelten aan de oost-, zuid- en westzijde worden gebruikt voor bebouwing met als belangrijkste gebruik wonen. Deze bebouwing is veelal in middel-, en hoogbouw, maar er is ook laagbouw te vinden. Vanwege de snelweg aan de zuidzijde is er binnen 500 meter aan die kant slechts weinig bebouwing te vinden, maar de bebouwing die er is bestaat uit laagbouw. De westzijde wordt opgedeeld in twee gedeelten als het gaat om bouwstijl: de noordelijke helft is met name hoogbouw, in langgerekte flats, de zuidelijke helft wordt getypeerd door laagbouw. De oostzijde biedt eveneens enige variatie, maar vooral hoogbouw en middelhoogbouw is in dat gebied te vinden.

Het noorden is de afwijkende helft als het gaat om de diversiteit van het achterland. Deze zijde biedt de diversiteit, onder andere met het Anton de Komplein, winkelcentrum Amsterdamse Poort en de diverse andere gebruiken zoals theater, politiebureau, stadsdeelcentrum, et cetera. Iets verder van het park, aan de noordzijde van de Bijlmerdreef, bevinden zich eveneens andere gebruiksvormen zoals makelaardij en advocatuur.

Inhoudelijke diversiteit

Naast onderscheid tussen de verschillende landgebruiksvormen is het belangrijk om de economische en sociale diversiteit nader te duiden. Dit geeft inzicht in de mate waarin de omgeving in staat is om als geheel te functioneren. Onderstaande tabellen geven de verdeling van de economische activiteit over de verschillende economische sectoren weer, gebaseerd op het CBS.

A. Landbouw, bosbouw en visserij
B. Nijverheid en energie
C. Handel en horeca
D. Vervoer, informatie en communicatie
E. Financiële diensten, onroerend goed
F. Zakelijke dienstverlening
G. Cultuur, recreatie, overige diensten

Sectoren absoluut	Bedrijfsvestigingen totaal	A	B	C	D	E	F	G
Bijlmer-Centrum (D, F, H)	880	0	75	265	125	45	220	155
Bijlmer-Oost (E, G, K)	935	0	95	210	150	50	270	160
Holendrecht/Reigersbos	545	0	65	140	75	15	145	105

Tabel 10 bedrijfscategorieën rondom Bijlmerpark, absoluut (Bron: CBS)

Sectoren relatief (%)	Bedrijfsvestigingen totaal	A	B	C	D	E	F	G
Bijlmer-Centrum (D, F, H)	100.0	0.0	8.5	30.1	14.2	5.1	25.0	17.6
Bijlmer-Oost (E, G, K)	100.0	0.0	10.2	22.5	16.0	5.3	28.9	17.1
Holendrecht/Reigersbos	100.0	0.0	11.9	25.7	13.8	2.8	26.6	19.3
Gemiddeld			10.2	26.1	14.7	4.4	26.8	18.0

Tabel 11 bedrijfscategorieën rondom Bijlmerpar, relatief (Bron: CBS)

De sector landbouw, bosbouw en visserij is logischerwijs niet vertegenwoordigd in deze wijken in de Bijlmer. De sectoren handel en horeca en zakelijke dienstverlening vormen gezamenlijk de helft van de bedrijfsvestigingen. Op afstand volgen respectievelijk de sectoren G, D, B en E. Opvallend is dat de verdeling per wijk weinig variatie biedt; alle wijken tonen nauwelijks afwijking van het gemiddelde. Er is geen sector die absoluut dominant is in de wijken, maar er is een behoorlijk gelijke verdeling te zien over de verschillende sectoren. Hoewel er bepaalde uitschieters naar beneden en boven zijn, is het geheel een gebalanceerd beeld.

De sectoren zijn relatief gelijkmatig verdeeld, maar betekent dit dat de geselecteerde wijken in de Bijlmer als een volwaardig economisch cluster functioneren? Daarbij zijn enkele kanttekeningen te plaatsen.

Als eerste zijn de absolute aantallen van bedrijfsvestigingen voor de oppervlakte van de geselecteerde wijken laag. Zoals hiervoor vermeld is de belangrijkste functie van de bebouwing gereserveerd voor wonen. De bedrijven die er zijn geven een gelijkmatig verdeeld beeld, maar in absolute zin beslaan ze slechts een klein gedeelte van het landgebruik in de Bijlmer. In combinatie met de demografische data zoals gepresenteerd in een volgende paragraaf is duidelijk dat wonen de overhand heeft in de Bijlmer.

Ten tweede geeft de ruimtelijke distributie een extra dimensie aan de inhoudelijke economische diversiteit. De bedrijfsvestigingen in de Bijlmer liggen allen gecentreerd in wijkcentra. Voor Bijlmer-Centrum is dat Amsterdamse Poort, bij Bijlmer-Oost is er een concentratie rond metrostations Kraaiennest en Ganzenhoef en bij Holendrecht eveneens rond metrostation Holendrecht. Er is dus geen sprake van diversiteit rondom het Bijlmerpark, maar er is sprake van concentratie rond bepaalde hotspots, die op zichzelf gebalanceerde economische centra vormen. De meeste van deze centra liggen buiten de straal van 500 meter rondom het Bijlmerpark en het is niet aannemelijk dat ze bijdragen aan dynamiek in het park. De functiescheiding zoals geïnitieerd ten tijde van het ontwerp van de Bijlmer is goed terug te zien in dit onderdeel.

Concurrentie openbare ruimte

Het volgende element van aandacht met betrekking tot de omgeving van het Bijlmerpark is de concurrentie van andere openbare ruimte. Deze concurrentie wordt verdeeld in twee aspecten: concurrentie van groene ruimte en concurrentie van overige openbare ruimte.

Groene ruimte
Liefhebbers van natuur en een groene omgeving kunnen op veel plekken uit de voeten in de Bijlmer. Zo zijn de wijken van zichzelf al erg groen, maar daarnaast is er voor het Bijlmerpark concurrentie van de Gaasperplas en het bijbehorende park, van de Bijlmerweide, het Bergwijkpark en park De Hoge Dijk.

De Gaasperplas is een groot natuurgebied aan de oostkant van stadsdeel Zuid-Oost en trekt echte natuurliefhebbers aan. Daarnaast is het eveneens geschikt voor recreatie. Gaasperplas is meer natuurgebied dan park, het heeft zeker niet de pretentie een stadspark te zijn en de bijbehorende dynamiek te genereren; het is juist gebaat bij rust. Gaasperplas vormt concurrentie voor het Bijlmerpark als het gaat om natuurliefhebbers en rustzoekers. Daarnaast is op eerder getoonde kaart over de reikwijdte van parken in Amsterdam te zien dat het bereik van Gaasperplas een groot gedeelte van het bereik van het Bijlmerpark beslaat. Voor bepaalde doelgroepen vormt Gaasperplas een grote concurrent van het Bijlmerpark.

De Bijlmerweide is een uitloper aan de noordzijde van de Gaasperplas. Het is vergelijkbaar qua funtioneren met de Gaasperplas, alhoewel het een kleiner park is. Er is een kinderboerderij te vinden en het is eveneens geschikt voor recreatie. Het bereik van dit park is echter wel kleiner dan Gaasperplas.

Het Bergwijkpark is een park van heel andere orde. Het ligt ten noorden van het Bijlmerpark, op ongeveer 2 kilometer afstand en heeft een omvang van één-derde van het Bijlmerpark. Het is vergelijkbaar met het Bijlmerpark als het gaat om zijn functie van stadspark, maar is vanwege de afstand en kleine omvang geen concurrent. Voor doorgangers vormt het uiteraard geen concurrent, terwijl bewuste verblijvers eerder voor het Bijlmerpark zullen kiezen vanwege betere voorzieningen en een aantrekkelijk park. Alleen voor degenen die de afstand bepalend vinden is het Bergwijkpark een concurrent.

De laatste concurrent voor het Bijlmerpark als het gaat over groene ruimte is De Groene Dijk. Dit natuurgebied ligt aan de zuidwestkant van stadsdeel Zuid-Oost. In De Groene Dijk is een golfbaan gevestigd en eveneens zijn er horecavoorzieningen. Dit park is vergelijkbaar met Gaasperplas en trekt dezelfde doelgroepen aan, alleen dan uit een ander deel van het stadsdeel.

Het Bijlmerpark heeft concurrentie te duchten van een aantal plaatsen uit de Bijlmer, terwijl bewoners en bezoekers van de Bijlmer de keuze hebben uit een groot aantal groene ruimtes in de buurt. Dit zorgt voor een situatie dat het Bijlmerpark bijzondere kwaliteiten en faciliteiten moet bieden om bezoekers aan te trekken vanuit de andere plaatsen.

Overige openbare ruimte
Afgezien van concurrentie van andere groene ruimte heeft het Bijlmerpark vooral te duchten van concurrentie van andere openbare ruimte. Concreet komt dit neer op concurrentie van winkelcentrum Amsterdamse Poort. Waar een succesvol park de plaats is voor spontane ontmoeting, levendigheid, activiteiten, dynamiek, het genieten van mensen enzovoorts, is die functie in de Bijlmer weggelegd voor de Amsterdamse Poort. In dit winkelcentrum is de dynamiek te zien die wenselijk is voor een stadspark. Hangjongeren en –ouderen, spontane ontmoetingen, gezellige drukte, levendigheid, het is allemaal te vinden in Amsterdamse Poort. Dit winkelcentrum fungeert als centrale ontmoetingsplaats voor de Bijlmer.

Omdat het Bijlmerpark zo goed als grenst aan de Amsterdamse Poort zou er een mogelijkheid zijn dat de dynamiek overslaat naar het Bijlmerpark, of het Bijlmerpark ten minste profiteert van de nabijheid van Amsterdamse Poort. Dit is in de praktijk echter niet terug te zien. Integendeel, Amsterdamse Poort trekt de dynamiek eerder weg uit het Bijlmerpark. De reden hiervoor is dat Amsterdamse Poort centraler ligt en een duidelijke reden voor bezoek heeft, zoals alle winkelcentra dat hebben. Bezoekers gaan naar Amsterdamse Poort om te winkelen, boodschappen te doen en zodoende ontstaat er een dynamische situatie. Vanwege de aanwezigheid van grote aantallen mensen ontstaat de wederzijdse versterking uit het fenomeen van een 'stad voor mensen'. Deze versterkende werking is niet in het Bijlmerpark te zien. Alleen functies die niet in Amsterdamse Poort kunnen plaatsvinden, zoals barbecueën of spelen, worden verplaatst naar het Bijlmerpark.

De manier waarop het Bijlmerpark profiteert van Amsterdamse Poort is de het feit dat voor sommige bezoekers de doorgaande route naar het winkelcentrum door het park ligt. Daardoor neemt het aantal doorgangers toe neemt de levendigheid enigszins toe. Deze aantallen zijn echter niet genoeg om het park een levendige aanblik te geven.

Ook voor sporten zijn op andere plekken in de Bijlmer voorzieningen, zoals voetbal, tennis, golf en allerlei indoor sporten.

Demografie

De volgende data zijn beschikbaar over de demografie van de omliggende wijken van het Bijlmerpark.

Tabel 12 Demografie rondom Bijlmerpark (Bron: CBS)

Gegevens: 2012	Inwoners (aantal)	Bevolkingsdichtheid (aantal/km^2)	Aantal huishoudens	Aantal woningen
Bijlmer Centrum	21.955	7318 *(o.b.v. 3 km^2)*	11.200	9.655
Bijlmer Oost	25.950	6487 *(o.b.v. 4 km^2)*	13.210	13.155
Holendrecht	18.490	7704 *(o.b.v. 2,4 km^2)*	9.000	8.145
Totaal/gemiddeld	*66.395*	*7063 (o.b.v. 9,4 km^2)*	*33.410*	*30.955*

Deze getallen krijgen meer betekenis in vergelijking met het Vondelpark, wat in het onderdeel data-analyse zal gebeuren. De verschillende wijken weergeven in deze tabel laten een vergelijkbaar profiel zien wat betreft demografie. Bijlmer-Oost heeft de meeste inwoners, maar heeft vervolgens een iets lagere bevolkingsdichtheid. Holendrecht laat precies het tegenovergestelde profiel zien; het minste bewoners, maar de hoogste dichtheid.. Het belangrijkste gegeven wat voortkomt uit deze tabel is dat er veel mensen rondom het Bijlmerpark wonen. Als later de bezoekersaantallen aan de orde komen is het belangrijk om te realiseren dat de potentie aan bezoekers in ieder geval in de omgeving van het park woont, met eveneens een forse bevolkingsdichtheid.

Werking park

Om beter inzicht te krijgen in de werking van het Bijlmerpark wordt in dit onderdeel het Bijlmerpark beschreven aan de hand van een categorieënbenadering, een tijdschema over de dag met betrekking tot de bezoekers van het Bijlmerpark en een weergave van de bezoekerstellingen die in het Bijlmerpark hebben plaatsgevonden. Als laatste worden enkele woorden gewijd aan een overkoepelende beschouwing over de *overall* werking van het park.

Categorieën bezoekers

Om inzicht te verkrijgen in de manier waarop het Bijlmerpark wordt gebruikt wordt in dit gedeelte een overzicht van de verschillende categorieën bezoekers weergegeven die gebruik maken van het park. Per categorie worden kenmerken, activiteiten, locatie en tijdschema van bezoek weergegeven. Er moet echter eerst een kanttekening geplaatst worden voordat deze categorieën uitgewerkt worden. Zoals het onderdeel 'bezoekerstellingen' hierna zal laten zien zijn er in het grote Bijlmerpark weinig bezoekers, met als gevolg de beleving dat het park leeg is. Onderstaande categorieënbenadering zou de indruk kunnen wekken dat er een continu bezoek aan het park is en er veel verschillende mensen zijn. Dit is echter niet het geval. Onderstaande benadering is een uitwerking van de categorieën die er zijn, maar die niet per se numeriek van grote omvang zijn.

Natuurliefhebbers

- Kenmerken

Het Bijlmerpark is een geliefde plaats voor natuurliefhebbers die in de stad wonen. Vanwege de natuurlijke uitstraling, de rust en de unieke soorten die voorkomen in het Bijlmerpark is deze doelgroep in het Bijlmerpark te vinden. Kenmerkend is dat ze in het park zijn om te genieten van de rust; vandaar dat ze de daarvoor aangewezen plekken opzoeken. Vaak zijn ze ook uitgerust met fotocamera of verrekijker. Hoewel deze categorie wel degelijk het Bijlmerpark bezoekt, is het niet zo dat het park volloopt met natuurliefhebbers. Gedurende twee weken observatie zijn enkele bezoekers uit deze categorie waargenomen.

- Activiteiten

Zoals aangegeven is deze categorie voornamelijk in het park om te genieten van de rust en de natuurlijke omstandigheden. Bijpassende activiteiten zijn het wandelen door het park en het zitten op de banken in de natuurlijke gedeelten. Daarnaast zijn ze actief bezig met het bestuderen van de natuur en de voorkomende vogelsoorten. Op internet zijn sites te vinden waarop verslag wordt gedaan van gevonden vogel en plantensoorten in het Bijlmerpark. Het bezoek is altijd gepland en is nooit onderdeel van een grotere route. Het verblijf van deze categorie varieert in lengte, maar kan gerust een uur of meerdere beslaan. De herkomst van deze bezoekers varieert eveneens, maar is grotendeels wel vanuit stadsdeel Zuid-Oost.

- Locatie

Deze categorie is voornamelijk te vinden in de natuurlijkere delen van het park, in het Bijlmerpark is dat de zuidelijke kant.

- Tijdschema

Er is geen standaard tijdschema vast te stellen voor het bezoek van deze categorie. Zowel in de morgen als in de middag en avond brengt deze categorie bezoeken aan het Bijlmerpark.

Doorgangers

- Kenmerken

Deze categorie bestaat uit personen die het Bijlmerpark aandoen als onderdeel van een grotere route. Ze zijn te herkennen aan het feit dat ze geen speciale aandacht voor het park hebben, maar enkel zich daar bevinden omdat hun bestemming aan de andere kant ligt.

- Activiteiten

Deze bezoekers zijn lopend of fietsend in het park te bevinden. Ze ondernemen geen verdere activiteiten, maar zorgen er wel voor dat het park bezocht wordt. Hoewel deze categorie in absolute aantallen nog steeds niet groot is (zie volgende onderdeel 'bezoekerstellingen'), is het wel de belangrijkste categorie die het Bijlmerpark bevolkt. Het bezoek van deze personen is spontaan en altijd onderdeel van een grotere route, inherent aan het 'doorganger' zijn.

- Locatie

De herkomst of de bestemming van deze bezoekers is zo goed als altijd het winkelcentrum Amsterdamse Poort of in het verlengde daarvan station Amsterdam ArenA en omgeving. De route wordt vervolgens afgelegd richting of vanuit de woningen die het Bijlmerpark omringen.

- Tijdschema

Doorgangers zijn de belangrijkste bevolkers van het Bijlmerpark en zijn ook gedurende de dag te vinden. Echter, hoogtepunten zijn met name te vinden rondom reguliere werktijden, oftewel begin van de morgen, rond het middaguur en aan het eind van de middag.

Kinderen

- Kenmerken

De categorie kinderen verdient een extra vermelding met betrekking tot het Bijlmerpark. De Bijlmer is een kinderrijke omgeving en het park wordt relatief goed bezocht door kinderen.

- Activiteiten

Deze categorie vindt het Bijlmerpark met name interessant vanwege de goede en nieuwe speelvoorzieningen die er zich bevinden. Soms onder begeleiding bezoeken kinderen het park om van deze voorzieningen gebruik te maken. De afkomst van deze kinderen is altijd vanuit de direct omliggende omgeving, alhoewel er ook sporadisch bezoekers zijn die specifiek het Bijlmerpark opzoeken vanwege de mogelijkheden om te spelen. Logischerwijs is voor deze categorie een bezoek aan het park gepland en niet per definitie onderdeel van een grotere route.

- Locatie

Deze categorie bevindt zich voornamelijk in het gedeelte van het park waar de mogelijkheid tot spelen het best tot zijn recht komt; dat zijn de speelvoorzieningen en de open grasvelden aan de noordzijde van het Bijlmerpark.

- Tijdschema

Kinderen bevinden zich buitenom reguliere schooltijden in het Bijlmerpark, dat is vooral aan het eind van de middag. Jongere kinderen onder begeleiding komen verspreid over de gehele dag in het park. Daarnaast wordt op elke woensdagmiddag een zogenaamde Sport en Spel woensdag georganiseerd in het Bijlmerpark, waar kinderen welkom zijn om te spelen bij de speelvoorzieningen in het park.

Sporters

- Kenmerken

Deze categorie bestaat uit bezoekers die het Bijlmerpark bezoeken om te sporten. Dit zijn sporters die geen gebruik maken van de faciliteiten, zoals joggers, maar ook sporters die wel gebruik maken van de faciliteiten, zoals voetbal of atletiek.

- Activiteiten

De activiteit die ondernomen wordt is het sporten. Het bezoek aan het Bijlmerpark is gepland en soms onderdeel van een grotere route.

- Locatie

Sporters die geen gebruik maken van de faciliteiten, zoals joggers, hebben geen specifieke locatie, maar gebruiken vanwege hun beweging een groot deel van het park. Sporters die wel gebruik maken van de faciliteiten zijn logischerwijs op de faciliteiten te vinden.

- Tijdschema

Er is geen specifiek moment op de dag waarop sporters het park bezoeken. Voor de sporters die gebruik maken van de faciliteiten is er een focus op de avond, terwijl overige sporters met name buitenom de reguliere werktijden te vinden zijn.

Barbecueërs

- Kenmerken

Deze categorie wordt gevormd door personen die het park bezoeken om daar te barbecuen of andere manieren om de gezelligheid te zoeken. Opvallend is dat in het Bijlmerpark dat, als dit gebeurt, het vaak grote groepen zijn die deze activiteit ondernemen. Vanwege de multiculturele inslag van de omgeving zijn er allerlei culturen die gebruik maken van het park; het belang van familie en vrienden in deze culturen maakt dat bij activiteiten vaak grote groepen personen het park bezoeken.

- Activiteiten

Het Bijlmerpark wordt zelden gebruikt als plaats om te zonnen, zogenaamde zonners zijn er weinig te vinden. Daarentegen wordt het park wel gebruikt om te barbecueën en als ontmoetingsplaats. In het parkontwerp is een grote barbecue geplaatst, die willekeurig gebruikt kan worden. Dit gebeurt ook op dagen waar het weer geschikt is en zo zijn er grote groepen te vinden die een feestje vieren in het park. Deze activiteit vindt niet dagelijks plaats, maar bij geschikt weer is wekelijks een dergelijke groep in het park te vinden. Het barbecueën en eten wordt vergezeld van voetballen op de grasvelden en spelen op de speeltoestellen. Bezoek aan het park is gepland en geen onderdeel van een grotere route. De herkomst van de bezoekers is vanuit de omliggende wijken.

- Locatie

Deze activiteit vindt veelal plaats aan de noordzijde van het park, op de daarvoor geschikte grasvelden. De eerder genoemde barbecue is eveneens een centrale plaats van ontmoeting.

- Tijdschema

De tijd waarop deze activiteit plaatsvindt is aan het eind van de middag en loopt door tot het eind van de avond.

Zakenlieden

- Kenmerken

Aan de westzijde op circa 3 kilometer afstand van het Bijlmerpark zijn kantoorpanden te vinden, plaatsen waar veel zakenlieden zich bevinden. Enkele van deze personen zijn bezoekers van het

Bijlmerpark. Ze zijn te herkennen aan hun formele kleding en tijdens bezoek zijn ze vaak in gezelschap van collega's of partners.
- Activiteiten
Deze categorie bezoekt het Bijlmerpark als ontspanning tijdens de werkactiviteiten. Hun bezoek bestaat uit het maken van een wandeling; tijdens het bezoek wordt ook gebruik gemaakt van de bankjes. Dit bezoek is gepland en kan onderdeel uitmaken van een grotere route, zoals een bezoek aan Amsterdamse Poort. De aantallen personen die dit bezoek brengen is niet hoog, aangezien het een bewuste keus is en een forse inspanning vraag gezien de afstand van de meeste kantoren.
- Locatie
Het bezoek begint bij de ingang aan de noordzijde bij het Bijlmer Parktheater. De wandeling beslaat een groot deel van het park en wordt uiteindelijk afgesloten bij dezelfde entree waar de wandeling begon.
- Tijdschema
Deze categorie is voornamelijk rond 12:00h in het park te vinden, het moment waarop de meeste lunchpauzes plaatsvinden.

Bezoekerstellingen

Evenals bij het Vondelpark is in dit gedeelte aandacht voor bezoekerstellingen die hebben plaatsgevonden op verschillende momenten van de dag. Dit heeft plaatsgevonden op woensdag 5 juni 2013 onder zomerse omstandigheden met temperaturen van ongeveer 20 graden en overwegend zonnig weer. Echter, waar bij het Vondelpark van de bezoekersaantallen duidelijke grafieken gemaakt konden worden, zijn bij het Bijlmerpark niet genoeg bezoekers om representatieve grafieken te maken. Zelfs bij tellingen over 10 minuten waren er niet genoeg data beschikbaar om te verwerken in een duidelijke grafiek. Onderstaande data (over tellingen van 10 minuten in tegenstelling tot 5 minuten bij het Vondelpark) zijn verkregen op de betreffende dag:

Drukke ingang (Reigerbospad – noordoostzijde):

10:00h: 1 loper, 2 fietsers

12:30h: 6 lopers, 4 fietsers

16:00h: 5 lopers, 5 fietsers

Rustige ingang (Bullewijkpad – zuidzijde):

10:00h: 0

12:30h: 3 fietsers

16:00h: 2 fietsers

Drukke verblijfplaats (speeltoestellen)

10:00h: 0

12:30h: 0

16:00h: 5

Rustige verblijfplaats (uitkijktoren):

10:00h: 0

12:30h: 0

16:00h: 0

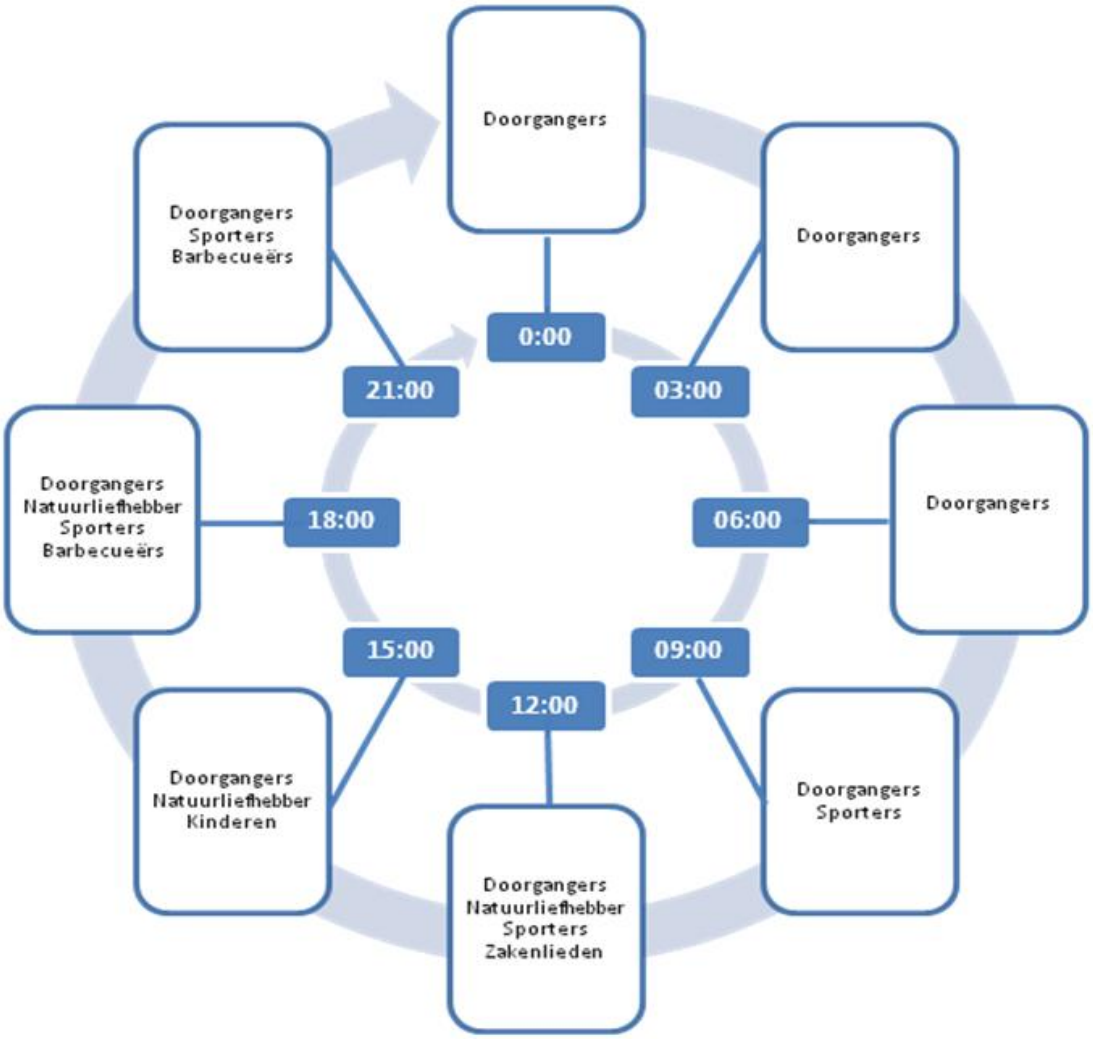
Deze tellingen geven een overtuigend beeld van de afwezigheid van dynamiek in het Bijlmerpark;er zijn zeer weinig bezoekers in dit grote park. Hoewel de kanttekening geplaatst moet worden dat deze tellingen slechts een momentopname zijn, schetst het wel een beeld dat past bij de totale beleving van het park, ook op andere momenten. Er zijn weinig bezoekers in het park, weinig doorgangers en weinig verblijvers. De drukke ingang aan de noordzijde van het Reigerbospad heeft de meeste passanten. Dit komt vanwege de direct aangrenzende landgebruiken aan de noordzijde: het sportcentrum, politiebureau en Anton de Komplein genereren activiteit. De uitlopers van deze activiteit komen langs deze ingang het Bijlmerpark binnen. Echter, vanwege het ontbreken van drukbezochte plaatsen aan andere zijden van het park biedt het Bijlmerpark geen reden om spontaan te bezoeken.

De verblijfplaatsen die geteld zijn herbergen beide zeer weinig bezoekers. Alleen aan het eind van de middag zijn er bezoekers op de speeltoestellen. De uitkijktoren aan de zuidkant van het Bijlmerpark herbergt helemaal geen bezoekers. Van de twee weken observatie die gedaan zijn in het Bijlmerpark is geen enkele keer een bezoeker waargenomen op de uitkijktoren.

De drukke ingang van het Bijlmerpark komt in deze telling overeen met de rustige ingang van het Vondelpark. Een verdere vergelijking van de beide parken zal in het onderdeel data-analyse gemaakt worden.

Tijdschema over de dag

In voorgaande gedeelte zijn de verschillende bezoekers van het Bijlmerpark gekarakteriseerd met bijbehorend tijdschema. Figuur 21 geeft een beeld welke categorieën op welk moment zich in het park bevinden. De figuur kan een vertekend beeld geven, alsof het op sommige momenten erg druk zou zijn in het park. Dit is echter niet het geval, zoals hiervoor beschreven. De figuur geeft aan op welk moment mogelijk welke categorieën in het park zijn.

Figuur 21 Tijdschema (Bron: eigen inventarisatie)

***Overkoepelend:* werking van het park**

De beschrijving van de werking van het Bijlmerpark is korter dan de beschrijving van de werking van het Vondelpark. Dit is niet zonder reden: in het Bijlmerpark is echte dynamiek afwezig, door het uitblijven van hoge bezoekersaantallen. De volgende observaties geven een samenvattend beeld van de processen in het Bijlmerpark.

Ten eerste valt op dat er enerzijds heel weinig spontaan gebruik van het Bijlmerpark is, terwijl het bezoek dat plaatsvindt grotendeels gepland gebruik is. Dat uit zich in een meerderheid aan bezoekers die als doel hebben het park te bezoeken, maar wat in absolute aantallen geen grote hoeveelheid is. De bezoekers die naar het Bijlmerpark komen zijn te weinig om het principe van de mens als attractie in het park vorm te geven. De gebruikers die het park bezoeken doen dit overigens wel naar tevredenheid: ze genieten van de natuur, de speeltoestellen, de rust, sportfaciliteiten en de mooie omgeving.

Het Bijlmerpark kan niet concurreren met de overige openbare ruimte die rondom het Bijlmerpark te vinden is, met name winkelcentrum Amsterdamse Poort. Tijdens het veldonderzoek en de observatie was de neiging om een bezoek aan de Amsterdamse Poort te brengen groter dan om in het Bijlmerpark te blijven, aangezien Amsterdamse Poort de plaats in de Bijlmer is waar levendigheid is. Het feit dat het noordelijk gedeelte van het Bijlmerpark grenst aan de meest diverse omgeving, gecombineerd met het feit dat het noordelijk deel van het Bijlmerpark het meest bezochte deel is laat zien dat het park een diverse omgeving nodig heeft om grotere bezoekersaantallen te trekken.

Verder heeft de renovatie van het Bijlmerpark niet geleid tot een significante toename van het aantal bezoekers. Hieruit kan gesteld worden dat er andere processen aan de gang zijn die het (achterblijven van) succes van het Bijlmerpark bepalen dan vormgeving en staat van onderhoud.

Jacobs introduceert in haar werken het principe van 'grensvacuüm'. Dit begrip heeft betrekking op het fenomeen van het ontstaan van dode punten van leegstand en verlatenheid bij grenzen. Dit principe is ook tot op zekere hoogte van toepassing op het Bijlmerpark, wat aan de oost- en zuidzijde omringd wordt door respectievelijk een regionale en een snelweg. Daardoor is het niet aantrekkelijk en zonder duidelijke motivatie niet logisch om zichzelf naar deze gedeelten van het park te bevinden. Zolang dat niet gebeurt, zal er ook geen levendige dynamiek in het park ontwikkelen. Het is tekenend dat de drukste ingang en het drukste deel van het park zich bevindt op de locatie die omgeven wordt door de meest diverse omgeving, namelijk de noordwest-zijde. Het Bijlmer Parktheater, het Anton de Komplein en het politiebureau genereren activiteit die tot in het park te merken is. Het ontbreken van speciale voorzieningen als horeca geeft tevens geen extra aanleiding voor potentiële bezoekers om het park te doorkruisen.

In de data-analyse zal meer aandacht zijn voor de vergelijking tussen het Vondelpark en het Bijlmerpark en de koppeling aan theorieën van Jacobs.

Deel B

Data-analyse

Data-analyse

In voorgaande hoofdstukken zijn de verhalen van het Bijlmer- en Vondelpark uiteengezet. Echter, deze informatie krijgt pas toegevoegde waarde in vergelijking met elkaar en in vergelijking met het ideaal van Jane Jacobs. In het onderdeel van de data-analyse zal dit plaatsvinden. In dit onderdeel zal de analyse plaatsvinden aan de hand van de verschillende indicatoren zoals opgesteld in de hypothese. De data zoals gepresenteerd in voorgaande onderdelen dienen steeds als basis.

De opbouw van dit onderdeel zal per indicator als volgt zijn:

1. Indicator X bij Jane Jacobs
2. Vergelijking tussen Vondel- en Bijlmerpark
3. De toetsing aan en vergelijking met Jacobs.
4. Oordeel tussen Vondel- en Bijlmerpark

Vergelijken
Het doel van dit onderdeel is om het Bijlmerpark en het Vondelpark met elkaar te vergelijken en zodoende inzicht te krijgen in de verschillende processen, met name over de relatie tussen diversiteit en succes van het park. De vergelijkingen zijn enerzijds kwantitatief (*wordt park X beter bezocht dan park Y?*), maar de kwalitatieve insteek is eveneens aanwezig (*waarom wordt park X beter bezocht dan park Y?*).

Oordelen
Om het doel van dit onderzoek te bereiken is het belangrijk dat er een vergelijking gemaakt en oordeel afgewogen wordt met betrekking tot beide parken; duidelijk moet worden welk park succesvoller is en welk park de meest geschikte omgeving heeft. Om dat doel te bereiken zal elke indicator afgesloten worden met een oordeel, waarin het park wordt aangewezen dat het best scoort op die indicator. Aan het einde van de subonderdelen 'omgeving' en 'park' wordt het park aangewezen die op deze subonderdelen het beste scoren en als laatste wordt een algehele vergelijking gemaakt waarbij deze subonderdelen tegen elkaar worden gezet.

Jane Jacobs
In dit onderdeel wordt eveneens de relatie gelegd met de ideeën van Jane Jacobs en de mate waarin er overeenkomst of verschil is met haar ideeën. Allereerst zal per indicator worden weergegeven wat het belang is van diezelfde indicator, in de visie van Jacobs. Daarna zullen de beide parken worden vergeleken met dit ideaal en eventuele verschillen of overeenkomsten worden aangegeven. Het belang van dit onderdeel ligt in het feit dat er niet alleen een vergelijking tussen de parken onderling is, maar dat dit onderzoek ook een vergelijking is van de Nederlandse, hedendaagse situatie met Jacobs en haar ideeën.

Mate van succes van park

Indicator 1 'succes park': mate van criminaliteit

De eerste indicator die behandeld wordt met betrekking tot het aanduiden van het succes van een stadspark is de mate van criminaliteit. In de voorgaande dataverzameling zijn reeds de beschikbare gegevens weergegeven.

Criminaliteit bij Jacobs
Voor het verder vergelijken van het Bijlmer- en Vondelpark is eerst aandacht voor de plaats van criminaliteit in het werk van Jacobs. In het werk van Jacobs is achteruitgang van de kwaliteit van de openbare ruimte altijd gekoppeld aan het opkomen van crimineel gedrag in deze ruimte, met tevens aandacht voor de besmettende werking die veroorzaakt wordt door criminaliteit. Een goed functionerende stad, en daarmee goed functionerende openbare ruimte, zal automatisch tot gevolg hebben dat criminaliteit afneemt.
Zoals altijd vloeit bij Jacobs de analyse voort uit een observatie, geïllustreerd met een voorbeeld. In haar pleidooi voor de herwaardering van trottoirs gaat ze in op criminaliteit onder jongeren. Hoewel de aandacht in dit onderzoek niet uitgaat naar specifiek trottoirs en jongeren, is haar gedachtegang wel door te trekken als het gaat om haar mening omtrent criminaliteit. 3 schermutselingen worden door haar beschreven, en al deze drie schermutselingen vonden plaats in een park of op een parkachtig terrein. Hoe komt dit? Volgen Jacobs vinden deze schermutselingen plaats omdat er geen indirect toezicht is van volwassenen. De grote fout van het toenmalige planningssysteem was, volgens Jacobs, "*de mythe dat speelplaatsen en gras en ingehuurde bewakers of toezichthouders van nature gezond voor kinderen zijn en straten vol gewone mensen van nature slecht*" (p. 119). Criminaliteit is te voorkomen als mensen hun informele verantwoordelijkheid nemen en zorgen voor veiligheid op straat. Zo stelt ze dat het grondbeginsel van een succesvol stadsleven het volgende is: *"Mensen moeten een klein beetje publieke verantwoordelijkheid voor elkaar nemen, ook al hebben ze geen banden met elkaar"* (p. 119). Concreet betekent dit dat plaatsen die slecht bezocht zijn en waar geen mensen aanwezig zijn zodat die verantwoordelijkheid kunnen nemen vatbaarder zijn voor criminaliteit. Andersom geldt dat goed bezochte plaatsen zorgen voor veel informeel toezicht en een veiliger plaats zullen zijn.

Vergelijking criminaliteit Vondelpark vs. Bijlmerpark
Uit de geponeerde hypothese met betrekking tot de verschillen tussen het Bijlmerpark en het Vondelpark vloeit voort dat het Vondelpark succesvoller wordt verwacht, en daarmee ook veiliger. Op basis van de in kaart gebrachte gegevens kan echter niet geconcludeerd worden dat er significant verschil is tussen beide parken. Op basis van de veiligheidsindex Amsterdam komt naar voren dat de omgevingen van beide parken vergelijkbaar zijn qua veiligheid. Ook op basis van gesprekken met bezoekers en berichten in de media kan geconcludeerd worden dat er geen noemenswaardige verschillen zijn tussen de veiligheid van beide parken.

Vergelijking met Jacobs
Hoewel de veiligheid tussen beide parken niet sterk varieert, is de totstandkoming van de veiligheid wel per park verschillend. Zoals vermeld is de veiligheid van parken en buurten door Jacobs sterk

gekoppeld aan het toezicht van de toevallige voorbijganger; in dit opzicht zijn er verschillen tussen beide parken. In het Bijlmerpark is, ingegeven door een onveilig verleden en imago, sprake van een hoge mate van surveillance door politie. Gerekend per bezoeker is de kwantitatieve inzet van politie vele malen hoger dan bij het Vondelpark. De observatie van Jacobs dat georganiseerd toezicht niet het gewenste resultaat heeft is niet terug te zien in het Bijlmerpark.
Bij het Vondelpark daarentegen is er wel sprake van het effect wat Jacobs beoogt. De hoge bezoekersaantallen resulteren in informeel toezicht wat voorkomt dat een onveilige situatie ontstaat. De gevallen van onrust of geweld in het Vondelpark die zich daarentegen wel voordoen zijn voor het overgrote deel 's avonds of 's nachts, op de momenten dat het informele toezicht minder is.

Oordeel indicator 1
Concluderend, het Vondelpark en het Bijlmerpark verschillen niet sterk in mate van veiligheid, de totstandkoming van deze veiligheid is echter op een verschillende manier. Het Bijlmerpark heeft een actieve, formele vorm van ingrijpen nodig om de veiligheid te garanderen; het Vondelpark sluit aan bij de natuurlijke, informele vorm van veiligheid zoals beschreven door Jacobs.

Tabel 13 Oordeel indicator 1 'succes park'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 1: criminaliteit	**X**	**X**

Indicator 2 'succes park': bezoekersaantallen

Indicator 2 om het succes van een park in kaart te brengen heeft betrekking op de bezoekersaantallen. Evenals bij de voorgaande indicatoren is er eerst aandacht voor de plaats van bezoekersaantallen in het werk van Jane Jacobs, gevolgd door een vergelijking van het Bijlmer- en Vondelpark en een spiegeling aan de observaties en analyses van Jacobs.

Bezoekersaantallen bij Jacobs
Bij het aanleggen van een park is uiteraard de verwachting dat dit park gebruikt gaat worden door zoveel mogelijk bezoekers. Een park wordt gemaakt om te bezoeken, en daarom benoemt Jacobs hoge bezoekersaantallen niet specifiek als kenmerk van een succesvol park. Ze beschrijft echter wel observaties als het gaat over de relatie tussen bezoekersaantallen en type bezoekers en het functioneren van een stadspark. Sterker nog: bij Jacobs valt of staat het functioneren van de stedelijke ruimte, en dus ook het stadspark, met de aan- of afwezigheid van bezoekers. Voor bepaalde ruimtes kan het nuttig zijn om mensen te weren, maar de beste buurtparken zijn parken die functioneren als een decor voor mensen.
Een stadspark dat om welke reden dan ook gedurende (een gedeelte van) de dag een bezoekersvacuüm is, komt onherroepelijk in een vicieuze cirkel terecht. "*Ook als het vacuüm beschermd is tegen diverse vormen van bederf, het oefent weinig aantrekkingskracht uit op zijn beperkte reservoir aan potentiële gebruikers. Het gaat hun vreselijk vervelen, wat zieltogend is, verveelt. In grote steden trekken levendigheid en afwisseling meer levendigheid aan; doodsheid en monotonie stoten het leven af* (p. 139)."

Vergelijking bezoekersaantallen Vondelpark vs. Bijlmerpark

Met betrekking tot de bezoekersaantallen waren voor het Bijlmerpark minder bronnen beschikbaar en de beschikbare bron besloeg slechts een gedeelte van dit onderwerp, namelijk het percentage Amsterdammers dat het Bijlmerpark bezoekt. Ondanks deze beperkingen kan, aangevuld met eigen inventarisatie, gesteld worden dat het Vondelpark veel meer bezoekers heeft. De mate waarin het Vondelpark het Bijlmerpark overstijgt qua bezoekersaantallen is minimaal een factor 10. Voor een eerlijke vergelijking moet ook het potentieel aan bezoekers geïnventariseerd worden. Wat betreft bevolkingsdichtheid in de omliggende buurten is er geen uitgesproken voordeel voor het Vondelpark. Het Vondelpark heeft echter wel een groter potentieel aan bezoekers vanwege zijn ligging aan het centrum van Amsterdam. Bijvoorbeeld toeristen zullen om die reden veel sneller het Vondelpark bezoeken dan het Bijlmerpark. Dit extra potentieel is echter niet de enige oorzaak van de mindere bezoekersaantallen voor het Vondelpark.

In dit onderzoek wordt gekeken naar de relatie tussen succes en diversiteit. Aangezien er zulke grote verschillen zijn tussen Bijlmer en Vondel moet er een verklarend element zijn. Dat element ligt niet in parkontwerp, aangezien de ontwerpen veel overeenkomsten vertonen. Het Bijlmerpark heeft eveneens niet meer bezoekers na renovatie. Het verklarende element ligt evenmin in bevolkingsdichtheid, zoals vermeld, of omvang van het park. Als gekeken wordt naar de processen gaande in het park kan gesteld worden dat het verklarende element terug te brengen is op onder andere de uniformiteit of pluriformiteit van de omgeving, gecombineerd met factoren als locatie in de stad en imago.

Vergelijking met Jacobs

Mensen zijn het hart van het stadsleven voor Jacobs. Een neergang in bezoekersaantallen betekent onherroepelijk een teloorgang in ruimtelijke kwaliteit. Hoewel de definiëring van ruimtelijke kwaliteit te bediscussiëren valt, is het duidelijk dat het Vondelpark meer dynamiek en levendigheid uitstraalt dan het Bijlmerpark. Deze dynamiek is terug te brengen op de hoge bezoekersaantallen. De aanwezigheid van een doorgaande route door het park zorgt ervoor dat er nooit een absoluut bezoekersvacuüm ontstaat en de vicieuze cirkel nooit in gang gezet wordt. De doorgaande route in het Bijlmerpark wordt door veel minder bezoekers gebruikt en daarom functioneert deze route niet als doorbreker van de vicieuze cirkel. Het doel van Jacobs is om zoveel mogelijk verschillende mensen met zoveel mogelijk verschillende dagroosters, interesses en oogmerken aan te trekken. Bij het Vondelpark lukt dit, bij het Bijlmerpark lukt dit niet. Het Vondelpark trekt de meeste bezoekers, het Bijlmerpark de minste.

Oordeel indicator 2

Overduidelijk heeft het Vondelpark de hoogste bezoekersaantallen in vergelijking met het Bijlmerpark. Nuancerende omstandigheid is de aanwezigheid van een iets groter potentieel aan bezoeker vanwege de locatie in de stad.

Tabel 14 Oordeel indicator 2 'succes park'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 2: bezoekersaantallen	**X**	

Indicator 3 'succes park': mate van concurrentie van andere openbare ruimte

Concurrentie openbare ruimte bij Jacobs

De derde indicator die weergeeft of een park succesvol is, is de mate waarin het concurrentie ondervindt van andere openbare ruimte. *"Buurtparken die heel goed functioneren hebben zelden veel concurrentie van andere open ruimtes. Dit is te begrijpen, want je kunt van stadsmensen met al hun interesses en taken moeilijk verwachten dat ze onbeperkte hoeveelheden lokale, voor algemeen gebruik bestemde parkgrond verlevendigen.* [...] *Buurtparken die zeer geliefd zijn profiteren van een zekere zeldzaamheidswaarde."* De strekking van het verhaal van Jacobs met betrekking tot dit punt komt op de volgende redenatie neer: aangezien mensen slechts op één plaats tegelijk kunnen zijn, moeten niet teveel plaatsen om de gunst van de bezoeker dingen, want dan is er altijd een plaats die te weinig bezoekers heeft. Daarom geeft de hoeveelheid concurrentie die een park ondervindt van andere openbare ruimte aan hoeveel potentie het heeft om uit te groeien tot een succesvol park.
Jacobs geeft aan: *"In stadsdistricten met een relatief grote hoeveelheid parkgrond voor algemeen gebruik* [...] *is al te zien dat buurtbewoners zich zelden intensief richten op een park of er een intense liefde voor ontwikkelen"* (p. 143).

Vergelijking openbare ruimte Vondelpark vs. Bijlmerpark

Voor dit onderdeel is het moeilijk een eenduidige vergelijking te maken. Deze concurrentie is namelijk niet kwantitatief meetbaar en er zijn meerdere factoren die een rol spelen. Zo moet voor een afgewogen oordeel het potentiële reservoir aan bezoekers meegerekend worden. Het centrum van Amsterdam moet meer bezoekers herbergen dan de Bijlmer; dus kan het centrum van Amsterdam meer openbare ruimte gebruiken dan de Bijlmer. Verder zijn er verschillende soorten openbare ruimte, speelt het bereik van de parken een rol en in de ideale vergelijking wordt ook rekening gehouden met het landgebruik rondom de concurrerende openbare ruimte. Echter, voor dit onderzoek wordt een vergelijking gemaakt op basis van de afgebakende data zoals weergegeven in voorgaande onderdelen.
Deze data zijn de basis voor een constatering dat het Vondelpark in een omgeving staat waarin het minder concurrentie ervaart van openbare ruimte dan het Bijlmerpark. Er is minder met name minder groene ruimte in de omgeving van het Vondelpark, en de aanwezige groene omgeving is op grotere afstand dan bij het Bijlmerpark het geval is. Qua overige openbare ruimte ondervindt het misschien wel meer concurrentie dan het Bijlmerpark, maar het Vondelpark ondervindt geen hinder van deze concurrentie blijkens de bezoekersaantallen. Hoe anders is het bij het Bijlmerpark, waar er zeer veel groene openbare ruimte is en waarbij winkelcentrum Amsterdamse Poort het Bijlmerpark als het ware leegzuigt. Als in ogenschouw wordt genomen dat het Vondelpark in theorie meer concurrentie kan verwerken vanwege het grotere potentieel, maar dat het toch de minste concurrentie heeft, is in deze vergelijking duidelijk dat het Vondelpark voor deze indicator succesvoller is.

Vergelijking met Jacobs

Is de werking en waarde van zeldzaamheid zoals aangegeven door Jacobs terug te zien in de onderzochte parken? Inderdaad is het bij het Bijlmerpark het geval dat er veel grond voor algemeen gebruik beschikbaar is en dat mensen niet intensief op het park gericht zijn. Zeker in vergelijking met het Vondelpark is hierin een verschil merkbaar. In de Bijlmer is men veel meer actief op Amsterdamse Poort gericht voor de dagelijkse ontmoeting en de omliggende natuurterreinen voor

de ontmoeting. Bij het Vondelpark is te zien dat mensen qua groene ruimte absoluut voor het Vondelpark kiezen, maar voor overige openbare ruimte wordt ook veel voor de andere ruimtes gekozen, zoals Leidsche Plein of het Museumplein. Het Vondelpark lijdt er echter niet onder, omdat de hoeveelheid ruimte beschikbaar voor algemeen gebruik relatief klein is.

Oordeel indicator 3
Het Vondelpark heeft het beste oordeel als het gaat om de concurrentie van andere openbare ruimte en de manier waarop het omgaat met deze concurrentie.

Tabel 15 Oordeel indicator 3 'succes park'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 3: concurrentie	**X**	

Indicator 4 'succes park': mate van gehechtheid van bezoekers aan het park

Gehechtheid bij Jacobs
Een omgeving waarin het prettig vertoeven is roept gevoelens van hechting op bij bezoekers. Dat laat Jacobs duidelijk zien in haar observaties en ze geeft aan dat de mate waarin bezoekers zich verbonden weten met een park weergeeft hoe goed dat park is. Een goed park functioneert als een vitaal brandpunt van gemeenschapsleven en zorgt voor een gemeenschappelijke identiteit. Parken waar mensen zich *met genegenheid* aan hechten vormen de parken waar levendigheid is, en die zodoende bijdragen aan een gezond en veilig stadsleven. Jacobs benoemt het als volgt: als mensen zich hechten aan een park *vloeit daaruit symbolische kracht*. Deze kracht werkt ze niet specifiek uit, maar in de context van haar betoog is duidelijk dat de symbolische kracht van een park inhoudt dat er een vitaal stadsleven uit voortvloeit.
Het belang van gehechtheid ligt daarin dat het de reden is dat bezoekers steeds weer terug keren naar het park. Dit heeft de consequentie voor een parkontwerp dat het park verschillende plekken met verschillende prikkels moet bieden, zodat bezoekers op verschillende tijden met verschillende wensen steeds weer terugkeren naar het park.

Vergelijking gehechtheid Vondelpark vs. Bijlmerpark
De mate van gehechtheid van een park is niet in getallen uit te drukken. In de dataverzameling is daarom aandacht voor bekendheid, betrokkenheid en betekenis.
Als het gaat om bekendheid heeft het Vondelpark een veel grotere staat van dienst dan het Bijlmerpark. Waar aan het Vondelpark zelfs een televisieprogramma is gewijd, moet het Bijlmerpark het doen met een minimum aan berichten in lokale nieuwsmedia. Het Vondelpark is een begrip in Amsterdam en daarbuiten, het trekt speciaal toeristen en heeft een uitstekende reputatie. Het Bijlmerpark daarentegen is onbekend bij de buitenwacht en heeft daarnaast te kampen met een negatief imago vanwege de locatie in de Bijlmer.
Het beeld aangaande betrokkenheid bij het park is genuanceerder. Bij beide parken zijn een veelheid van verenigingen en belanghebbenden betrokken. Stichtingen en websites bemoeien zich met het reilen en zeilen in het park, behartigen belangen van bezoekers en houden zicht op ontwikkelingen in het park. Daarnaast geeft de aanwezigheid van sporters en sportverenigingen een

extra impuls aan de betrokkenheid. Betrokkenheid is voor beide parken aanwezig, echter is deze voor het Vondelpark wel sterker en actiever. De betrokkenheid bij het Bijlmerpark lijkt op het eerste oog groot, maar is niet actief en daarnaast soms geïnitieerd vanuit de overheid.
Als laatste een vergelijking over de betekenis van het park voor bezoekers. Hierbij blijkt dat de associaties van bezoekers van beide parken positief is. Hoewel er weinig bezoekers zijn voor het Bijlmerpark, hebben de bezoekers die er zijn een positieve mening over het park. Ze zijn tevreden vanwege de rust, de mogelijkheden tot spelen, barbecueën of genieten van de natuur. Het jaarlijkse Kwakoe-festival geeft een positieve schwung aan het park en het ontbreken van criminaliteit maakt het een geliefde plek. Bezoekers van het Vondelpark zijn eveneens positief. Veel verschillende associaties zijn er met het Vondelpark, maar ze zijn allen gericht op positieve ervaringen in het park. Vanwege de dynamiek en de energie die in het park hangen komen mensen er graag en voelen ze zich verbonden met de plaats. Daarnaast is het park een plek die mensen herinnert aan hun jeugd, aan hun liefdes en aan fijne contacten. Kortom, beide parken hebben betekenis voor hun bezoekers en hun omgeving. Het Bijlmerpark heeft het echter voor minder bezoekers, terwijl het Vondelpark het voor veel meer bezoekers heeft.

Vergelijking met Jacobs
Jacobs betoogt dat, als mensen zich hechten aan een park, er een dynamische kracht uitgaat die er voor zorgt dat het park bijdraagt aan een vitaal stadsleven. Bij het Vondelpark is inderdaad te zien dat mensen die het park waarderen en zich hechten vaak terug komen en bijdragen aan het gebruik van het park.
Het Bijlmerpark laat echter een ander fenomeen zien. Hoewel weinig bezoekers, en op het oog onsuccesvol, is het Bijlmerpark wel geliefd en hechten mensen zich. Ten eerste is het bijzonder te noemen, vanuit de ideeën van Jacobs geredeneerd, dat mensen zich hechten aan het Bijlmerpark. Het is immers geen aantrekkelijk park, het is geen 'decor voor mensen'. Het punt van Jacobs dat gehechtheid optreedt bij een levendig park kan juist zijn, maar er zijn duidelijk ook meerdere aspecten die de gehechtheid bepalen. Bij het Bijlmerpark wordt juist de rust als positief punt genoemd als reden waarom het park betekenis heeft voor bezoekers. Juist die rust is een punt wat bij het Vondelpark tot op zekere hoogt ondersneeuwt.
Ten tweede is het bijzonder te noemen dat het Bijlmerpark, ondanks dat mensen zich hechten aan het park, zich niet ontwikkeld tot een vitaal stadspark. Duidelijk is dat er meerdere factoren zijn die deze vitaliteit beïnvloeden, waarbij bij het Bijlmerpark deze factoren negatief uitpakken. Hier moet gedacht worden aan aspecten als grensvacuüm, verder uitgelegd in het volgende onderdeel.

Oordeel indicator 4
Het Vondelpark laat over het algemeen een grotere bekendheid en betrokkenheid zien dan het Bijlmerpark. Echter, het Bijlmerpark weet ondanks zijn lage bezoekersaantallen bezoekers op een positieve manier te binden en heeft betekenis voor deze mensen. Daarom valt dit oordeel niet uitgesproken gunstig uit voor het ene of het andere park.

Tabel 16 Oordeel indicator 4 'succes park'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 4: gehechtheid	**X**	**X**

Oordeel succes parken

Na het inventariseren en analyseren van de verschillende criteria kan een afweging gemaakt worden met betrekking tot de vraag welk park het succesvolst is. Onderstaande grafiek laat zien dat het Vondelpark op alle verschillende indicatoren zich laat gelden als succesvol park. Als het gaat om criminaliteit en gehechtheid heeft geen van beide parken een duidelijk betere positie dan de ander. Als het gaat om bezoekersaantallen en concurrentie van andere openbare ruimte heeft het Vondelpark met afstand de betere papieren.

Tabel 17 Oordeel success parken

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 1: criminaliteit	**X**	**X**
Indicator 2: bezoekersaantallen	**X**	
Indicator 3: concurrentie	**X**	
Indicator 4: gehechtheid	**X**	**X**

Geschiktheid omgeving

Indicator 1 "geschiktheid omgeving": diversiteit rand

Diversiteit rand bij Jacobs
Jacobs illustreert het belang van een gevarieerde rand aan de hand van een plein in Philadelphia, het Rittenhouse Square. Daar doet ze de volgende observatie: "*Rittenhouse Square, het plein dat goed functioneert, heeft een gevarieerde rand en een gevarieerd achterland. Direct aan de rand heeft het achtereenvolgens, op het moment dat dit geschreven wordt, een art club met een restaurant en galeries, een muziekschool, een kantoorgebouw van de landmacht, een flatgebouw, een club, een oude apotheek, een kantoorgebouw van de marine dat vroeger een hotel was, appartementen, een kerk, een confessionele school, appartementen, een filiaal van de openbare bilbiotheek, appartementen, een onbebouwd perceel waar herenhuizen zijn gesloopt voor toekomstige appartementen, een cultureel genootschap, appartementen, een onbebouwd perceel waar een herenhuis is gepland, nog een herenhui, appartementen."* (p. 135).

Deze ruimtelijke ordening van de rand van het park heeft, volgens Jacobs, zijn invloed op de werking van het park, omdat het de oorzaak vormt van een complexe opeenvolging van gebruikswijzen en gebruikers. Tevens gaat ze in op de rand van een park wat minder functioneert, het Washington Square in Philadelphia. Dit park wordt benoemd als het zogenaamde 'ontuchtpark' vanwege de slechte naam die het had in zijn buurt en de onveiligheid voor bezoekers. "*Washington Square in Philadelphia – het plein dat een ontuchtpark werd – biedt in dit opzicht een extreem contrast. De rand ervan wordt gedomineerd door enorme kantoorgebouwen, en zowel deze rand als het directe achterland missen een equivalent voor de diversiteit van Rittenhouse Square – faciliteiten, restaurants, culturele voorzieningen. […] Zo heeft Washington Square de afgelopen decennia slechts één significant reservoir aan potentiële lokale gebruikers gehad: kantoormedewerkers."* (p. 137). Doordat slechts één doelgroep met hetzelfde dagrooster van het Washington Square gebruik maakt is het park voor een groot gedeelte van de dag ongebruikt. Dit levert een ruimtelijk vacuüm op en is daarmee een bron van verderf. "*Hoewel gebouwen geen zon uit een park zouden mogen weren, is de aanwezigheid van gebouwen rond een park van belang bij het ontwerpen. Ze omsluiten het park. Ze geven de ruimte een bepaalde vorm, zodat die een belangrijk onderdeel van het stedelijk aanzicht lijkt, een positief aspect, in plaats van een onnut restant.* (p. 148)"

Bij het toepassen van deze analyse op de relatie tussen de diversiteit van de parkranden in de case studie en het functioneren van deze parken zijn een aantal aspecten van belang. Als eerste moet er gelet worden op de daadwerkelijke mate van diversiteit van deze parken en een vergelijking gemaakt worden. Daarnaast is het ook van belang of deze diversiteit ook daadwerkelijk het park beïnvloedt of dat deze werking verstoord wordt. Hierbij kan gedacht worden aan storende elementen als hekken of wegen, maar ook een lange afstand van de rand daadwerkelijk tot het park.

Vergelijking diversiteit rand Vondelpark vs. Bijlmerpark
De rand van het Vondelpark geeft, met betrekking tot de bebouwing, op het eerste gezicht een meer diverse aanblik dan de rand van het Bijlmerpark. Dit komt door verschillende aspecten.

Ten eerste is er meer bebouwing in de directe omgeving rond het Vondelpark. Hierbij is een relatie met het type bebouwing, waarbij later meer aandacht voor is. Duidelijk te zien is dat er meer stippen

op de kaart van het Vondelpark staan: er staan meer gebouwen direct grenzend aan het park. Dit betekent niet per se dat er meer mensen wonen of werken, het betekent wel dat het voller is met bebouwing. Bij het Bijlmerpark is te zien dat de zuidzijde van het park wordt begrenst door de snelweg A9, waardoor logischerwijs geen bebouwing grenst aan het park. Aan de oostzijde wordt het park begrenst door de stadsroute s112 (Gooiseweg), die eveneens een fysieke grens vormt tussen het park en de achterliggende wijk. Toch is op de kaart te zien dat de bebouwing aan de oostzijde wel is meegenomen. De reden hiervoor is dat er meerdere ingangen van het Bijlmerpark aan de oostzijde zijn en tevens de afstand die de weg veroorzaakt kleiner is dan bij de snelweg.

Minder prominent in beeld op de kaarten, maar wel degelijk van belang, is het verschil tussen de typen bebouwing bij de beide parken. Foto's geven hiervan een duidelijk beeld. Over het algemeen kan gesteld worden dat bij het Bijlmerpark sprake is van bebouwing die relatief ver uit elkaar staat en omgeven is door veel groen, maar de bebouwing die er is heeft een hoge concentratie van bewoners. Zeker van oudsher is in de Bijlmer veel hoogbouw te zien geweest. Dit is in de loop der jaren afgevlakt en op sommige plaatsen vervangen door middelhoogbouw en laagbouw, maar de structuur van de oorspronkelijke bebouwing is duidelijk te herkennen. Het Vondelpark daarentegen wordt omringd door een bebouwing die uit een andere periode stamt. Hierbij is de bebouwing na het ontwerp van het Vondelpark halverwege de 19^{e} eeuw om het park heen gebouwd. De bebouwing stamt logischerwijs ook uit die periode. Dat betekent een middelhoogbouw met een typische 'menselijke maat'; de bebouwing heeft portieken, veel variatie op oogniveau, smalle straten, grote ramen en soms zijn de typisch Amsterdamse gevels, zoals te vinden in de grachtengordel, terug te zien. Het type bebouwing is rondom het Vondelpark meer divers dan rondom het Bijlmerpark, en geeft dus ook aanleiding voor een meer divers gebruik. Hier wordt in het volgende aspect verder op ingegaan.

- Diversiteit gebruik rand

Zoals hiervoor beargumenteerd, geeft het Vondelpark met betrekking tot de bebouwing een meer diverse aanblik dan het Bijlmerpark. Ook met betrekking tot het gebruik van deze bebouwing kan gesteld worden dat het Vondelpark meer divers is dan het Bijlmerpark. Dit is op de kaarten, zoals te zien bij de beschrijvingen van de parken, goed te zien. Hierbij is te zien dat bij het Bijlmerpark een sterke concentratie is van de activiteit wonen, terwijl rondom het Vondelpark duidelijk een meer gemengd beeld is te zien.

Het Bijlmerpark wordt omgeven door de flats waarin, afgezien van een enkel bedrijfje aan huis, de hoofdactiviteit wonen is. Halverwege de oostzijde is een concentratie van maatschappelijke activiteit, dit duidt op het daar gelegen verzorgingshuis. Aan de noordwest kant, de meest gebruikte ingang, zijn enkele andere activiteiten te zien die economisch of maatschappelijk van aard zijn, zoals politiebureau en een sportcentrum. Dit kan worden gezien als een uitloper van het winkelcentrum Amsterdamse Poort.

De activiteiten bij het Vondelpark zijn op geen enkele plaats zo homogeen als bij het Bijlmerpark. De langste aaneengesloten bebouwing met hetzelfde gebruik is aan de noordwest kant waar zich meerdere appartementencomplexen bevinden. Echter, een kanttekening hierbij is dat op zeer korte afstand (10 tot 50 meter) het landgebruik al sterk varieert en veel meer soorten activiteit laat zien, dit in tegenstelling tot een grote gedeelten van het Bijlmerpark. Meer aandacht hiervoor bij de volgende indicator met betrekking tot het achterland.

- Storende elementen

Echter, de mate waarin de werking zoals getekend door Jacobs terug te zien is in het Bijlmer- en Vondelpark wordt beïnvloed door storende elementen.

- Ruimte tussen bebouwing en park; de overgang van stad naar park is bij het Vondelpark anders van aard dan bij het Bijlmerpark. De overgang bij het Vondelpark is heel direct en duidelijk afgebakend, terwijl bij het Bijlmerpark een grote ruimte is tussen bebouwing en park. Deze ruimte heeft een onduidelijke functie en geeft een onbestemd gevoel of men zich wel of niet in het park bevindt. De foto's van beide randen geven hier een verduidelijkend beeld van.

- Bij het Vondelpark en het Bijlmerpark zijn echter beide omgeven met barrières die een ultieme werking van de rand verstoren. Het Vondelpark wordt omgeven door hekken en het Bijlmerpark grotendeels door waterpartijen en hekken die ervoor zorgen dat de enige entrees de officiële ingangen zijn. Hierdoor is de directe verbinding verbroken, wat een weerslag heeft op de wisselwerking tussen park en omgeving. De parkrand die ver verwijderd is van een ingang is hierbij in het functioneren vergelijkbaar met achterland. Hoewel de barrière in sommige gevallen slechts klein is, vormt het wel degelijk een obstakel.

Vergelijking met Jacobs

Welke rand is, gespiegeld aan de reeds genoemde beschrijving van Jacobs, beter? Na deze beschouwing op de randen van de beide parken kan gesteld worden dat de samenstelling van de rand van het Vondelpark het best past bij de beschrijving van Jacobs. In het Vondelpark is sprake van hogere diversiteit in type bebouwing en in gebruik van de bebouwing. Daarnaast is bij beide parken een situatie waarin de werking beperkt wordt door afscheidingen tussen park en omgeving. Tenslotte heeft het Bijlmerpark als negatief aspect de loze en brede ruimte tussen park en bebouwing.

Echter, belangrijk is om ook te kijken naar het functioneren van het achterland. Bij Jacobs gaat dit direct in elkaar over, en daarom is het belangrijk om ook in deze vergelijking dit als een twee-eenheid te zien. Hierbij zal ook uitgebreider aandacht zijn voor de relatie tussen de diversiteit en de werking van het park, aangezien uit de observaties blijkt dat hierbij geen verschil kan worden aangeduid tussen werking van rand en achterland.

Oordeel indicator 1

Op basis van gemaakte vergelijking kan gesteld worden dat het algemene beeld van het Vondelpark met betrekking tot de diversiteit van de rand positiever is dan het Bijlmerpark.

Tabel 18 Oordeel indicator 1 'geschiktheid omgeving'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 1: diversiteit rand	**X**	

Indicator 2 'geschiktheid omgeving': Diversiteit achterland

Diversiteit achterland bij Jacobs

Voor het nader bekijken van de beide cases met betrekking tot de diversiteit van het achterland, is opnieuw eerst aandacht voor de benadering van Jane Jacobs. In aansluiting op haar beschrijving van de rand van het succesvolle park Rittenhouse Square in Philadelphia beschrijft ze het belang van een hoge mate van diversiteit in de aangrenzende gebieden van het park. Belangrijk is de notie dat de reden voor het belang van een hoge mate van diversiteit hetzelfde is bij zowel de rand als het achterland. Diversiteit genereert veel en gespreide activiteit; en activiteit genereert meer activiteit.

Een ander element wat aan de orde komt bij Jacobs en in dit onderzoek behandeld wordt bij de diversiteit van het achterland is het principe van het grensvacuüm. Dit principe is op meerdere plekken in steden te zien en Jacobs vindt dit dermate belangrijk dat ze een speciaal hoofdstuk eraan wijdt. Omdat het niet de kern raakt van dit onderzoek zal niet dermate uitgebreid stilgestaan worden bij grensvacuüms. Echter, de werking van grensvacuüms is belangrijk om de processen rondom het Bijlmerpark te begrijpen en daarom zal dit hier verder worden uitgewerkt.

"Een grens [...] vormt de rand van een 'gewoon' stadsgebied. Vaak worden grenzen als passieve objecten beschouwd, of gewoonweg slechts als randen. Een grens oefent echter een actieve invloed uit" (p. 339). Volgens Jacobs zijn grenzen onderschatte aspecten van stedelijk functioneren; ze hebben meer invloed dan meestal rekening mee wordt gehouden. Wat houdt deze invloed in? *"Het basisprobleem met grenzen, als stedelijke nabijheid, is dat zij voor de meeste gebruikers van stadsstraten veelal doodlopende wegen vormen. Zij vormen voor de meeste mensen meestentijds barrières."* (p. 341). Deze grenzen vormen grensvacuüms, waarbij een simplificatie van gebruik optreedt. Deze simplificatie zorgt voor minder bezoekers en voedt zichzelf: hoe onvruchtbaarder het gesimplificeerde gebied wordt voor bedrijvigheid, des te minder gebruikers en des te onvruchtbaarder het territorium. Omdat het zo gevoelig is voor achteruitgang, verdient een grens bij Jacobs in stadsplanning extra aandacht. Ze formuleert een heel aantal ingrepen die deze onvruchtbaarheid kunnen tegengaan, wat te ver voert voor dit onderdeel. Belangrijk is de notie dat een grens, tenzij er juiste maatregelen worden getroffen, vatbaar is voor achteruitgang vanwege het doodlopende aspect.

Vergelijking diversiteit achterland Vondelpark vs. Bijlmerpark
De vergelijking van de diversiteit van het achterland vertoont veel dezelfde observaties als genoemd bij de diversiteit van de rand. In feite kan het beeld van de rand, zoals geschetst hiervoor, in grote lijnen worden doorgetrokken naar het achterland. Bij het Vondelpark vertoont dat een hoge mate van diversiteit. Hoewel in bepaalde stukken van het achterland een bepaalde landgebruiksvorm domineert, is het algehele beeld van het achterland van het Vondelpark divers. Het beeld van de rand van het Bijlmerpark kan ook doorgetrokken worden naar het achterland. De noordwestzijde is een diverse stuk, maar de overige gedeelten van het achterland laten een zeer homogeen beeld zien. De invloed van deze verschillen in het achterland op het park zijn evident en komen overeen met de eerder beschreven processen.

Een extra verklarend element voor het achterblijven van dynamiek in het Bijlmerpark ligt in de aanwezigheid van een grensvacuüm. Doordat het Bijlmerpark als het ware in een dode hoek is geplaatst en er geen reden is om het park te doorkruisen, gebeurt het ook zeer zelden. Er zijn wat mensen die het gebruiken voor de kortste route van huis naar supermarkt en er zijn wat mensen die het gebruiken als fietsroute, maar het zijn geen belangrijke routes. De aanwezigheid van de grenzen, gecreëerd door de beide hoofdwegen, zorgt voor simplificatie in het gebruik en achteruitgang van de ruimtelijke kwaliteit. Ook hierbij ontstaat de reeds meerdere malen genoemde vicieuze cirkel van terugloop in bezoekers enerzijds en in dynamiek anderzijds. Mede de aanwezigheid van dit vacuüm maakt dat in vergelijking met het Vondelpark het Bijlmerpark een minder geschikt achterland heeft.

Vergelijking met Jacobs
In het gedeelte van de diversiteit rand is reeds ingegaan op de invloed van diversiteit op het park. De door Jacobs benoemde observaties en analyses zijn ook nu nog terug te zien in de parken. Daarnaast is het genoemde fenomeen van grensvacuüms is zeer duidelijk terug te zien bij het Bijlmerpark. In de analyse van het Bijlmerpark valt op dat daar waar de diversiteit is, het park ook de meeste dynamiek laat zien. Deze analyse past in de ideeën van Jacobs omtrent diversiteit.

Oordeel indicator 2
Op basis van voorgaande vergelijkingen blijkt het Vondelpark over een geschikter achterland te beschikken dan het Bijlmerpark.

Tabel 19 Oordeel indicator 2 'geschiktheid omgeving'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 1: diversiteit achterland	**X**	

Indicator 3 'geschiktheid omgeving': Inhoudelijke economische en sociale diversiteit

Inhoudelijke diversiteit bij Jacobs
Jacobs heeft de gewoonte haar statements te introduceren met enkele voorbeelden uit de praktijk. Zo ook als het gaat over inhoudelijkheid van de diversiteit. Zo beschrijft ze een bepaalde straat uit

een Amerikaanse stad die qua handel volledig gericht is op één bepaald product. Deze uniformiteit in handel is vanuit marktwerking wel te verklaren, omdat het een bepaald type klant lokt die aantrekkelijk is voor alle aanwezige winkels. Deze uniformiteit is funest voor de het stadsleven, omdat het slechts één type bezoeker aantrekt en dus op bepaalde momenten van de dag weinig bezoekers heeft, waardoor de ruimtelijke kwaliteit achteruitgaat. Er kan dan wel diversiteit zijn in de zin van het aanwezig zijn van wonen en werken, maar die diversiteit is niet inhoudelijk genoeg om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen. Daarom pleit Jacobs voor diversiteit die binnen het economische en sociale domein eveneens diversiteit biedt. Dat betekent concreet dat er meerdere economische sectoren en sociale faciliteiten aanwezig zijn, die in een ideale situatie functioneert als een zelfstandig economisch cluster.
Een aspect van Jacobs betoog wat te maken heeft met de inhoudelijke diversiteit is één van haar vier voorwaarden voor het tot stand brengen van overvloedige diversiteit in een stad. Jacobs formuleert 4 voorwaarden die nodig zijn om diversiteit tot stand te brengen. De eerste daarvan luidt als volgt: *"Het district, en eigenlijk zoveel mogelijk segmenten ervan, moet meer dan één primaire functie vervullen; bij voorkeur meer dan twee* (p. 204)*."* Hiermee benadrukt ze het belang van afwisseling in functies.
De reden voor het pleidooi van inhoudelijke diversiteit is de invloed die het heeft op zijn omgeving. Jacobs verwoordt het als volgt: *"Een buurtpark voor algemeen gebruik dat qua omgeving zit opgescheept met enigerlei vorm van functionele monotonie, is gedurende een aanzienlijk deel van de dag onverbiddelijk een vacuüm. En hier treedt een vicieuze cirkel in werking. Ook al is het vacuüm beschermd tegen diverse vormen van bederf, het oefent weinig aantrekkingskracht uit op zijn beperkte reservoir aan potentiële gebruikers"* (p. 139). Naast de negatieve invloed die het heeft op het stadsleven is het eveneens een economisch motief om inhoudelijke diversiteit als voorwaarde te benoemen.

Vergelijking inhoudelijke diversiteit Vondelpark vs. Bijlmerpark
In de dataverzameling is de onderverdeling binnen economische sectoren van de economische bedrijvigheid rondom het Vondel- en Bijlmerpark weergegeven. Eveneens is aangegeven hoe de stand van de sociale diversiteit in de beide omgevingen is. Bij beide parken is er sprake van een relatief gelijkmatige verdeling over de verschillende economische sectoren. Er is meer dan één primaire functie bij de gebieden in totaliteit. Als wordt gefocust op een lager schaalniveau blijkt echter dat de situaties wel degelijk verschillen. Daarbij zijn twee aspecten het belangrijkst.
Bij het Bijlmerpark zijn de verschillende functies strikt gescheiden van elkaar. Alle economische functies, die op zichzelf variëteit vertonen, zijn in één gebied geclusterd, zoals Amsterdamse Poort. De overige gebieden hebben allen slechts één primaire functie, namelijk het wonen. De inhoudelijke economische diversiteit die er is draagt in dat geval niet bij aan een beter functioneren van het park, doordat het er niet voor zorgt dat er op verschillende momenten van de dag verschillende mensen zijn.
Daarnaast, hoewel de verhoudingen tussen de sectoren bij beide omgevingen relatief goed verdeeld zijn, zijn er in absoluut opzicht in de Bijlmer veel minder bedrijfsvestigingen. Dit zorgt ervoor dat het functioneren als zelfstandig economisch cluster moeilijk is.
Waar het Bijlmerpark de nodige kanttekeningen heeft bij deze indicator, heeft het Vondelpark een goede inhoudelijke diversiteit. Hoewel er accenten liggen per verschillende wijk, is er een duidelijke mix van verschillende sectoren over de gehele rand en het achterland.

Vergelijking met Jacobs

De werking zoals door Jacobs beschreven is inderdaad terug te zien in het functioneren van het Bijlmer- en Vondelpark. Doordat er rondom geheel het Vondelpark evenredig verdeeld verschillende economische en sociale voorzieningen bevinden is er op elk moment van de dag een doelgroep die in de buurt van het park is, en een potentiële bezoeker van het park vormt. De omgeving van de Bijlmer echter vertoont niet deze inhoudelijke diversiteit over het gehele achterland van het park, maar slechts een klein cluster in een bepaalde hoek van het achterland. Daarbij is te zien dat mensen geen noodzaak hebben het park te bezoeken, dan alleen als ze een bewuste keuze hiervoor maken.

Oordeel indicator 3

Bij deze indicator blijkt dat het Vondelpark de beste inhoudelijke en ruimtelijke verdeling van economische en sociale functies heeft. Het Bijlmerpark daarentegen heeft bij deze indicator een lage score.

Tabel 20 Oordeel indicator 3 'geschiktheid omgeving'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 3: inhoudelijke diversiteit	**X**	

Oordeel 'geschiktheid omgeving'

Op basis van voorgaande vergelijking kan duidelijk gesteld worden dat het Vondelpark een, gespiegeld aan Jacobs ideeën, geschiktere omgeving heeft dan het Bijlmerpark. Op alle drie indicatoren heeft het Vondelpark geschiktere omstandigheden dan het Bijlmerpark.

Tabel 21 Oordeel 'geschiktheid omgeving'

	Vondelpark	*Bijlmerpark*
Indicator 1: diversiteit rand	**X**	
Indicator 2: diversiteit achterland	**X**	
Indicator 3: inhoudelijke diversiteit	**X**	

Overkoepelend: analyse

Jane Jacobs constateerde halverwege de 20e eeuw dat er in de grote Amerikaanse steden veel aspecten verkeerd gingen. Op basis van haar observaties nam ze enkele krachtige statements. Eén van deze statements had betrekking op de buurtparken: *"Buurtparken zijn niet in staat op enige wijze als vervanging te dienen voor een ruime stedelijke diversiteit"* (p. 142). Een park kan alleen succesvol zijn als het in een succesvolle, diverse omgeving staat.

Na het inventariseren van de indicatoren kan een oordeel gegeven worden over dit statement van Jacobs aangaande het Vondel- en Bijlmerpark. Inderdaad is er op basis van de oordelen vast te stellen dat het succesvolle park (Vondelpark), eveneens het park is met de meest geschikte, diverse omgeving (Vondelpark). Op basis van deze oordelen is er een relatie tussen diversiteit van de omgeving en succes van een park.

Deze oordelen staan echter niet los van de processen in de parken; processen die juist door Jacobs zo benadrukt worden. Ook op dit punt is duidelijk dat veel van de processen zoals Jacobs die beschrijft terug te vinden zijn in het Vondel- en Bijlmerpark. De diverse omgeving zorgt ervoor dat er op verschillende tijdstippen verschillende mensen met verschillende motieven in het Vondelpark zijn. De omgeving van het Bijlmerpark die een separatie kent tussen functies zorgt ervoor dat er geen permanente bevolking is, zodat een vicieuze cirkel ontstaat waarbij het Bijlmerpark niet meer dient als 'decor voor mensen'. Daarnaast is een essentieel verklarend element van het achterblijven van dynamiek in het Bijlmerpark de werking van het grensvacuüm, waarbij 'dode grenzen' zorgen voor het afstoten van dynamiek.

Ondanks de overeenkomst die er in de grote lijnen met Jacobs is, zijn er ook enkele factoren die anders zijn dan beschreven door Jacobs. Zo werkt in het Bijlmerpark formeel toezicht wel om de criminaliteit terug te dringen en veiligheid te garanderen. Daarnaast zijn er, met betrekking tot gehechtheid aan een park, meerdere factoren die deze gehechtheid bepalen dan door Jacobs genoemd.

Conclusie

Na het verzamelen en analyseren van de data kan een conclusie worden gegeven aangaande het gestelde onderzoeksdoel.

Hypothese
Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de relatie tussen het succes van stadsparken en de diversiteit van de omgeving van deze betreffende stadsparken, met als achtergrond het onderzoeken van de actualiteit en zeggenschap van het werk van Jane Jacobs. Op basis van het werk van Jacobs is de volgende hypothese geformuleerd:
Een park met gevarieerde rand, gevarieerd achterland, inhoudelijke economische en sociale diversiteit is succesvoller dan een park zonder deze elementen, waarbij succesvol wordt gezien als een lage mate van criminaliteit, een grote hoeveelheid bezoekers, een hoge zeldzaamheidswaarde en een grote gehechtheid.

Op de indicatoren met betrekking tot de omgeving van het park scoort het Vondelpark hoger dan het Bijlmerpark. De diversiteit van de rand, van de omliggende omgeving is hoger bij het Vondelpark en bij het Bijlmerpark. Tevens is deze diversiteit economisch en sociaal meer inhoudelijk en zorgt dientengevolge voor een stabielere basis.
Voor de indicatoren met betrekking tot het succes van het park is de uitkomst minder eenduidig. Betreffende bezoekersaantallen en concurrentie van overige openbare ruimte staat het Vondelpark boven het Bijlmerpark. Het Vondelpark heeft enorme bezoekersaantallen, terwijl het Bijlmerpark het met veel minder bezoekers moet doen. Het Vondelpark wordt niet beïnvloed door concurrentie van andere openbare ruimte, terwijl het Bijlmerpark hier wel gevolgen van ondervindt.
Veiligheid en gehechtheid zijn daarentegen genuanceerder; hierbij zijn geen significante verschillen op te merken. Het Bijlmerpark wordt als iets veiliger aangemerkt, maar heeft zijn imago tegen. Verder zijn gegevens te overleggen die duiden op een hoge mate van gehechtheid voor beide parken.

De hypothese kan, op basis van het uitgevoerde onderzoek bij de twee cases van het Vondel- en Bijlmerpark, worden bevestigd. Een park is succesvoller in een meer diverse omgeving. Voor de casus betekent dit concreet dat het Vondelpark als succesvoller wordt gezien dan het Bijlmerpark, terwijl het omringd wordt door een meer diverse omgeving.

Werking park
De relatie tussen diversiteit en succes is, zoals hiervoor benoemd, op basis van data te herleiden. Echter, de verklaring voor deze relatie moet gevonden worden in de werking van een park en zijn interactie met de omgeving.
Er zijn meerdere verklarende elementen voor het succes van het Vondelpark. De ligging met rondom bebouwing met een hoge mate van diversiteit en de aanwezigheid van een drukbezochte doorgaande route zorgen voor een grote hoeveelheid bezoekers en een spreiding van deze bezoekers gedurende de dag. Het succes van het Vondelpark lokt vervolgens nieuwe bezoekers en zo bevindt het Vondelpark zich in een opwaartse spiraal. De aanwezigheid van andere, minder succesvolle stadsparken zoals het Amstelpark in de buurt van het centrum, maar met een minder diverse omgeving bevestigt conclusie met betrekking tot de relatie diversiteit-succes.

Het verklarende element voor het achterblijven van de bezoekersaantallen van het Bijlmerpark ligt in de aanwezigheid van een grensvacuüm. Vanwege de matige integratie in de omgeving, de afwezigheid van directe bebouwing aan twee zijden van het park en een matig bezochte doorgaande route door het park zijn de condities voor het ontstaan van een levendig park matig.

Afwijkingen
Hoewel de gestelde hypothese bevestigd wordt, zijn bepaalde aspecten afwijkend van de observatie zoals door Jacobs geschetst. Veiligheid is bij Jacobs sterk gekoppeld aan het aan- of afwezig zijn van informeel toezicht. Echter, hoewel bij het Bijlmerpark sprake is van lage aantallen bezoekers wordt het park toch niet als onveilig aangemerkt. Vanwege specifieke maatregelen, zoals verhoogd toezicht, is de criminaliteit teruggedrongen. Dit is tevens terug te zien in de mate van gehechtheid. Bewoners van de Bijlmer zijn zeer gehecht aan het Bijlmerpark, hoewel dat op basis van diversiteit en bezoekersaantallen niet te verwachten valt.

Andere factoren
Op basis van de data en de waargenomen werking van het park is er een relatie tussen diversiteit en succes van stadsparken. Toch valt niet te ontkennen dat er meerdere factoren te determineren zijn die hun invloed op het succes van een stadspark hebben. Er is reden om aan te nemen dat bekendheid, nabijheid en schoonheid tevens meer of minder bepalende factoren zijn die het succes van een stadspark bepalen.

Actualiteit Jacobs
Dit onderzoekt toont aan dat de observaties zoals gedaan door Jane Jacobs in een geheel andere tijd en geheel andere context (Amerikaanse steden) nog steeds recht doen aan de werkelijkheid. Vanwege andere omstandigheden worden bepaalde aspecten, zoals veiligheid, door meer of andere factoren beïnvloed dan Jacobs beschrijft. Echter, de grote lijn die doorklinkt in haar werk is op het onderdeel 'relatie stadspark – omgeving' bewezen waar te zijn. Hoewel slechts één onderdeel van Jacobs' werk is onderzocht, is er reden aan te nemen dat ook andere aspecten uit haar werk nog steeds relevant zijn.

Het citaat van Jane Jacobs zoals weergegeven op de tweede pagina van dit onderzoek geeft kernachtig de kern van dit onderzoek weer:
"You can neither lie to a neighbourhood park, nor reason with it. 'Artist's conceptions' and persuasive renderings can put pictures of life into proposed neighbourhood parks or park malls, and verbal rationalizations can conjure up users who ought to appreciate them, but in real life only diverse surroundings have the practical power of inducing a natural, continuing flow of life and use."

Discussie

Dit onderzoek heeft de relatie tussen het succes van stadsparken en hun omgeving in kaart gebracht. De hypothese dat een stadspark succesvoller is naargelang het gesitueerd is in een meer diverse omgeving is bevestigd, waarbij de casussen van het Vondel- en Bijlmerpark als voorwerp van onderzoek dienen. In deze discussie zullen de resultaten van het onderzoek tegen het licht gehouden worden. Als eerste is aandacht voor de validiteit van het onderzoek, gevolgd door een uiteenzetting van de beperkingen van het onderzoek en als laatste is aandacht voor aanbevelingen voor verder onderzoek. In deze discussie is de ruimte genomen voor minder strikte en formele formuleringen. Tevens worden soms stellingen gedeponeerd die niet per definitie wetenschappelijk getest zijn, maar die functioneren als onderdeel van de beschouwing van het onderzoek.

Validiteit

Verwachtingen
Dit onderzoek is een hypothesetestend onderzoek. Dat betekent dat er vooraf een duidelijke verwachting was aangaande de resultaten van het onderzoek: de verwachting was dat, gebaseerd op Jacobs, een park succesvoller is als het in een diverse omgeving is gesitueerd. Deze verwachting is tijdens het onderzoek bevestigd en daarmee de hypothese bekrachtigd. De andere, iets meer op de achtergrond, motivatie voor dit onderzoek was het nader bekijken van de actualiteit van Jane Jacobs' werk. De verwachtingen omtrent dit doel zijn niet specifiek geformuleerd.

Wat is bewezen?
Dit onderzoek heeft bewezen dat het Vondelpark een succesvoller park is dan het Bijlmerpark, en tevens is gesitueerd in een meer diverse omgeving. Dit is aangetoond vanuit een duidelijke invulling van de termen 'succes' en 'diversiteit'. Een andere invulling hieraan zou mogelijk tot andere resultaten leiden. Echter, in dit onderzoek is tevens aannemelijk gemaakt, door middel van het construeren van de werking van het park, dat een aantoonbare *relatie* bestaat tussen de fenomenen 'succes' en 'diversiteit'. Deze relatie is als volgt: een park is alleen succesvol als het wordt omgeven door een diverse omgeving. Daarmee is eveneens aangetoond dat dit aspect uit het werk van Jane Jacobs nog steeds actueel is.

Er zijn ook echter een aantal aspecten die *niet* zijn aangetoond, waarvan het eveneens belangrijk is dat het benoemd wordt. Zo is niet aangetoond dat het Vondelpark per definitie een beter park zou zijn. Het is enkel beter op de geformuleerde aspecten zoals weergegeven in de indicatoren. Evenmin is bewezen met dit onderzoek dat het gehele werk van Jane Jacobs actueel is en van toepassing op de huidige (plannings)situatie. Daarnaast is ook niet bewezen dat alle parken dezelfde dynamiek laten zien als beschreven in dit onderzoek.

De lijnen die geschetst worden in het onderzoek geven echter wel handvatten om deze niet bewezen aspecten te kunnen beoordelen. Geredeneerd vanuit de algemene lijn dat een park beter functioneert in een meer diverse omgeving, is het aannemelijk dat bijvoorbeeld het Vondelpark ook op andere, niet onderzochte, indicatoren beter zal scoren dan het Vondelpark. Daarnaast geven de weergegeven observaties handvatten om dynamiek bij andere parken in te kunnen schatten.

Plaats in het theoretisch kader

Het theoretisch kader aan het begin van dit verslag geeft inzicht in de ontwikkeling in het denken aangaande stadsplanning, en de rol die Jane Jacobs daarin heeft gespeeld. Zeer globaal geschetst komen de ontwikkelingen neer op een verandering van modernistische, functiescheidende stadsplanning naar een postmoderne planning waarbij diversiteit centraal staat. Het kader plaatst Jane Jacobs als het ware op het kantelpunt van deze ontwikkeling. Het resultaat van dit onderzoek past binnen het beeld wat dit kader laat zien, namelijk de benadrukking dat diversiteit een belangrijk element en voorwaarde is voor een vitaal stadsleven. Het laat tevens zien dat de observaties en analyses, zeker aangaande stadsparken, maar aannemelijk ook aangaande andere aspecten van haar werk, nog niet aan kracht hebben ingeboet.

Beperkingen

In de methodologie is de manier waarop dit onderzoek vorm heeft gekregen weergegeven. Daar zijn tevens de keuzes die gemaakt zijn met betrekking tot methodiek aangegeven en beargumenteerd. Deze keuzes betekenen wel dat er beperkingen zijn aan het onderzoek. Daarnaast zijn tijdens het uitvoeren en uitwerken van het onderzoek onvoorziene beperkingen aan het licht gekomen. In dit onderdeel worden deze beperkingen besproken.

Allereerst geeft de keuze voor observeren als manier van dataverzameling subjectiviteit aan het onderzoek. Dat is inherent aan de keuze voor deze manier van informatie verzamelen en is derhalve niet te voorkomen. Daarnaast is het tevens, zoals beargumenteerd, de beste manier voor dit onderzoek. Desalniettemin blijft staan dat de subjectiviteit een beperking vormt. Als dit onderzoek door een ander persoon herhaald zou worden, zouden mogelijkerwijs andere observaties plaatsvinden. De subjectiviteit is beperkt gebleven doordat vooraf duidelijk is gemaakt welke onderdelen geobserveerd zouden worden, namelijk de indicatoren en de invloed op de werking van het park. Dit maakt dat bij een herhaling van dit onderzoek op grote lijnen dezelfde bevindingen zullen worden waargenomen.

De tweede beperking wordt gevormd door de beschikbaarheid van data. Het Bijlmerpark kent minder databronnen dan het Vondelpark. Hoewel deze constatering op zichzelf al een aanwijzing is met betrekking tot populariteit en belang van de parken, vormt het wel een beperking op het onderzoek. Als er meer externe informatie beschikbaar is met betrekking tot bijvoorbeeld bezoekerskarakteristieken zou een eerlijker vergelijking gemaakt kunnen worden. Door de afwezigheid van deze bronnen is het belang van de observatie groter geworden dan in eerste instantie de bedoeling was, waarmee de subjectiviteit eveneens is toegenomen.

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in slechts 1 seizoen: het begin van het zomerseizoen. Zoals reeds eerder aangegeven is het stadsleven en met name parkdynamiek sterk variërend tijdens de seizoenen. Deze dynamiek is niet meegenomen in het onderzoek, hoewel er kort aandacht is voor de werking van de parken onder verschillende omstandigheden. Voor een vollediger beeld is het beter alle seizoenen mee te nemen tijdens het onderzoek. Vanwege tijdsbeperkingen is dit echter niet mogelijk. De verwachting is dat de gevonden conclusies ook in andere seizoenen gelden. Een aanwijzing hiervoor is het feit dat tijdens regenbuien het Vondelpark nog steeds wordt bezocht, terwijl het Bijlmerpark op momenten met minder weer helemaal leeg is. Tijdens minder goede

weersomstandigheden zal gepland bezoek aan de stadsparken minder plaatsvinden. Het stadsleven gaat echter door en dus zal ook het Vondelpark gebruikt worden vanwege het hoge aantal spontane gebruikers, doorgangers en de toeristen die elk seizoen in Amsterdam zijn.

Universaliteit

Dit onderzoek is een case studie, waarbij gekeken wordt naar twee parken in het bijzonder. De gemaakte conclusies worden echter in algemene zin geformuleerd, als ware het dat deze werking voor alle parken geldig is. De vraag rijst echter: in hoeverre is het geschetste beeld van deze twee parken universeel geldend voor andere stadsparken?

Dit onderzoek claimt op de traditie van Jacobs voort te borduren. In haar werk maakt zij voortdurend een basisaanname, namelijk dat op basis van waargenomen voorbeelden algemene theorieën gebaseerd kunnen worden. Jacobs generaliseert op basis van specifieke waarheden en het is gebleken dat haar observaties inderdaad geldig waren in de context van die tijd. Gecombineerd met haar aansprekende manier van verslaglegging heeft haar werk grote invloed gehad. Echter, daarmee valt nog steeds af te dingen op haar wetenschapstheoretische correctheid, namelijk het generaliseren op basis van specifieke waarnemingen. Deze wetenschappelijke incorrectheid heeft ook betrekking op dit onderzoek en het gevaar bestaat dat onterechte veralgemenisering plaatsvindt.

Inderdaad is het zo dat alle observaties en analyses slechts op 2 parken gericht zijn. Het is niet gezegd dat de gevonden dynamiek echter exact overzetbaar is op andere parken, omdat per casus andere aspecten meespelen. Wat echter wel aangetoond is, is de relatie tussen diversiteit en succes bij het Vondel- en Bijlmerpark. Vanwege een aantal redenen is het toch logisch dat deze relatie geldend is voor andere stadsparken in de huidige, West-Europese context.

Ten eerste, hoewel er inderdaad een focus is op 2 parken, is wel degelijk gekeken naar onderscheid tussen plaatsspecifieke fenomenen en fenomenen die focussen op de interactie tussen mens en omgeving in het algemeen. Door dit onderscheid te maken worden de casussen als het ware uit het onderzoek gefilterd en blijft deze algemene interactie over. Dit onderscheid is echter vaak impliciet gemaakt en klinkt derhalve niet duidelijk door in het onderzoek.

Ten tweede, het feit dat dit onderzoek de actualiteit van Jacobs bevestigd, in de hedendaagse Nederlandse context, is een aanwijzing op zich. Hoewel de wetenschappelijke correctheid daarmee niet bevestigd is, waarover in het volgende punt meer, zou het toevallig zijn dat dezelfde dynamiek in een dermate andere context dezelfde relatie laat zien.

Ten derde: case studies zijn geen onbekende onderzoeken in de ruimtelijke planning, en zijn een geaccepteerde vorm van onderzoek voeren. Flyvbjerg heeft in zijn werken *Making Social Science matter* (2001) en *Five Misunderstandings About Case-Study Research* (2006) duidelijke argumentatie hiervoor aangewend. In zijn *Five Misunderstandings* poneert hij de volgende stelling: *One can often generalize on the basis of a single case, and the case study may be central to scientific development via generalization as supplement or alternative to other methods. But formal generalization is overvalued as a source of scientific development, whereas "the force of example" is underestimated* (p. 228). Op basis van dit statement kunnen een aantal gevolgtrekkingen worden getrokken voor dit

onderzoek. De 'kracht van het voorbeeld' wordt veelal onderschat in wetenschappelijk onderzoek. De in dit nauwkeurig onderzoek uitgezochte voorbeeld laat een heel duidelijk beeld zien. Gecombineerd met de voorbeelden van Jacobs geven ze een duidelijke richting aan, waarvan de kracht niet moet worden onderschat en waarvan de resultaten serieus moeten worden genomen. Toch moet, een andere gevolgtrekking uit Flyvbjergs' stelling, ook erkend worden dat case studie onderzoek vooral gegeneraliseerd kan worden *als supplement of als alternatief aan andere methoden*. Daarom kan gesteld worden dat aanvullend onderzoek de universaliteit van dit onderzoek zou verrijken. Hoewel er goede redenen zijn om dit onderzoek op te vatten als algemeen geldend fenomeen, zou een kwantitatieve benadering met een veelheid aan parken de universaliteit benadrukken.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Hoe kunnen andere onderzoekers voortbouwen op dit onderzoek? De voorgaande alinea geeft reeds een aanzet voor een mogelijk vervolgonderzoek. Enkele onderzoekslijnen zullen hier worden geopperd als mogelijk vervolgonderzoek.

Dit onderzoek geeft ten eerste een aanzet tot herwaardering van Jane Jacobs. Haar belang en waarde en invloed lijkt evident en benadrukt in dit onderzoek. Verder onderzoek naar haar betekenis, actualiteit en waarde is toe te juichen, maar ook praktische uitwerkingen van haar ideeën in concrete planningsvraagstukken is een interessant mogelijk vervolgonderzoek. Daarmee wordt voorkomen dat het werk van Jacobs in de wetenschappelijke literatuur blijft hangen, en wordt bevorderd dat juist de concrete lessen worden vertaald naar de praktijk.

Een tweede aanbeveling ligt in het verlengde van vorige paragraaf. Dit onderzoek is een case studie, met een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens. Verder onderzoek zou hetzelfde onderwerp kunnen behandelen, maar vanuit een andere methodologisch perspectief. Daarbij zou, zoals geopperd, gedacht kunnen worden aan onderzoek wat uitgaat van een veelheid aan parken, waarbij de vergelijking puur op kwantitatieve data plaatsvindt.

Flyvbjerg laat in zijn *Five Misunderstandings* zien dat case studie onderzoek vaak wordt gebruikt als falsificerend onderzoek, oftewel het zoeken naar gevallen die gevestigde theorieën omver werpen. In het verlengde van dit uitgangspunt zou onderzoek die zoekt naar falsifiëring van de conclusies uit dit onderzoek interessant en van duidelijk toegevoegde waarde zijn. Daarbij zou gezocht moeten worden naar parken die wel in een diverse omgeving liggen, maar toch geen enkele vorm van succes tonen. Dit onderzoek zou bijdragen aan een verder begrijpen van de stedelijke dynamiek.

Tevens zou een interessante invalshoek kunnen zijn wat de invloed van andere aspecten op het succes van een park en parkgebruik is. Aangegeven is al dat de verandering van seizoenen in dit onderzoek beperkt aan bod is gekomen. Onderzoek naar dit fenomeen kan interessante inzicht geven in het functioneren van parken onder verschillende omstandigheden. Jane Jacobs geeft in *Dood en Leven* ook andere aspecten weer die het parkgebruik beïnvloeden. Deze hebben met name betrekking op het parkontwerp, zoals complexiteit en aanwezigheid van zon. Voor met name landschapsarchitecten is dit een interessante invalshoek om verder onderzoek naar te verrichten.

Referenties

Literatuur

Allmendinger, P. (2009). *Planning Theory*.Palgrave MacMillan: Basingstoke UK.

Bedimo Rung, A.L., Mowen, A.J. en Cohen, D.A. (2005). *The significance of parks to physical activity and public health: A conceptual model.* American Journal of Preventive Medicine 28 (2): 159-168.

Coen, S. E. en Ross, N. A. (2006). *Exploring the material basis for health: characteristics in parks in Montreal neighborhoods with contrasting health outcomes.* Health and place 12(4): 361-371.

Cohen, D. A., *et al.* (2012). *Neighborhood poverty, park use, and park-based physical activity in a Southern California city*. Social Science & Medicine 75: 2317-2325.

Cohen, D. A., *et al.* (2009). *Parks and physical activity: why are some parks used more than others?* Preventive Medicine 50: S9-S12.

Cresswell, T. (2004). *Place, a short introduction.* Blackwell: Oxford.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Third edition. SAGE Publications: California

DeWalt, K. R. en DeWalt, B.R. (2010). *Participant Observation, a guide for fieldworkers.* AltaMira Press: Plymouth UK.

Duncan, M. en Mummery K. (2005). *Psychosocial and environmental factors associated with physical activity among city dwellers in regional Queensland.* Preventive Medicine 40(4): 363-372.

Dutt, A. K. en Costa, F.J. (1985). *Public planning in the Netherlands: Perspective and Change since the WW2*. Oxford University Press: Oxford

Emerson, R.M. en Pollner, M. (2001). *Ethnomethodology and Ethnography.* In: Atkinson, P. *et al.* Handbook of ethnography. SAGE Publications: London

Erkip, F. B. (1997). *The distribution of urban public services: the case of parks and recreational services in Ankara*. Cities 14 (6): 353-361.

Fainstein, S. S. (2005). *Cities and Diversity: Should We Want It? Can We Plan For It?*. Urban Affairs Review 41 (3).

Florida, R. (2005). *Cities and the creative class.* Routledge: New York

Floyd, M.F. *et al*. (2008). *Park-Based Physical Activity in Diverse Communities of Two U.S. Cities : An Observational Study.* American Journal of Preventive Medicine 34(4): 299-305.

Flyvbjerg, B. (2001). *Making Social Science Matter*. Cambridge University Press: Cambridge.

Flyvbjerg, B. (2006). *Five misunderstandings about case-study research.* Qualitative Inquiry 12(2): 219-245.

Gehl, J. (2010). *Cities for People.* Washington DC: Island Press

Gemeente Amsterdam (2012). Jaarboek 2012. *Hoofdstuk 8, Openbare ruimte en groen.*

Gemeente Amsterdam (2008). Het Grote Groenonderzoek 2008.

Gemeente Amsterdam (2013). Het Grote Groenonderzoek 2013.

Gobster, P. H. (1998). *Urban parks as green walls or green magnets? Interracial relations in neighborhood boundary parks.* Landscape and Urban Planning 41: 43-55

Gold, S. (1972). *Nonuse of Neighborhood Parks.* Journal of the American Institute of Planners 38 (6): 369-378.

Grant, J. (2002). *Mixed Use in Theory and Practice: Canadian Experience with Implementing a Planning Principle.* Journal of the American Planning Association 68 (1): 71-84.

Groff, E. en McCord, E. S. (2012). *The role of neighborhood parks as crime generators*. Security Journal 25 (1): 1-24.

Hoedemakers, M. (2011). *Een nieuw Bijlmerpark met nieuwe functies.* 'Groen' februari 2011.

Janssen, J. (2013). *Town planning as a socio-religious issue. The 'big city' advisory committe and the urban redevelopment of Eindhoven and its environs*. Planning Perspectives.

Jacobs, J. (1961). *Dood en leven van grote Amerikaanse steden.* SUN Trancity: Amsterdam. (Nederlandse uitgave, 2009; oorspronkelijk uitgegeven onder de titel *The Death and Life of Great American Cities*)

Kaczynski, A. T., Johnson A. J. en Saelens, B. E. (2009). *Neighborhood land use diversity and physical activity in adjacent parks*. Health & Place 16: 413-415.

Kaczynski, A.T. (2010). *Neighborhood walkability perceptions: associations with amount of neighborhood-based physical activity by intensity and purpose.* Journal of Physical Activity and Health: 7(1): 3-10

Lindsey, G., Maraj, M. en Kuan, S. (2010). *Access, Equity and Urban Greenways: An Exploratory Investigation*. The Professional Geographer 53 (3) 332-346.

Marcus, C.C. en Francis, C. (1998) *People Places, Design Guidelines for Urban Open Space,* John Wiley & Sons, Inc.

Morancho, A. B. (2003). *A hedonic valuation of urban green areas.* Landscape and Urban Planning 66: 35-41.

Relph, E. (1997). *Sense of place*. In: Hanson, S. Ten Geographic Ideas that Changed the World. Rutgers University Press.

Rutten, F. (2005). *Go! Vondelpark, alles wat je kunt doen, zien en beleven in het Vondelpark*, Bloosem Books, Amsterdam.

Sandercock, L. (1997). *The Planner Tamed, Preparing Planners for the twenty first century.* Australian Planner 34(2).

Schmidt, S. en Németh, J. (2010). *Space, place and the City: Emerging Research on Public Space Design and Planning*. Journal of Urban Design 15 (4): 453-457.

Shafer, S. en Jacob, J. (2006). *Urban parks: The Value of Small Urban Parks, Plazas and Other Outdoor Spaces.* Agricultural Communications, Texas University System.

Solecki, W. D. en Welch, J. M. (1995). *Urban parks: green spaces or green walls?* Landscape and Urban Planning 32: 93-106.

Talen, E. (2010). *The Spatial Logic of Parks.* Journal of Urban Design 15 (4): 473-491.

Talen, E. (2008). *Design for diversity: Evaluating the Context of Socially Mixed Neighborhoods.* Journal of Urban Design 11 (1): 1-32.

Tisma, A. and Jókövi, M. (2007). *The new dutch parks: relation between form and use.* Journal of Landscape Architecture 2 (2): 48-59.

Troy, A. and Grove, J. M. (2008). *Property values, parks and crime: A hedonic analysis in Baltimore.* Landscape and Urban Planning 87: 233-245.

Tuan, Y.F. (1991). *Language and the making of place: a narrative-descriptive approach*. Annals of the Association of American Geographers 81(4).

Van der Ryn, S. en Calthorpe, P. (1986). *Sustainable communities: A New Design Synthesis for Cities, Suburbs and Towns.* Bulletin of Science, Technology & Society 6 (4): 393-393.

Weicher, J. C. (1973). *A test of Jane Jacobs' theory of successful neighborhoods*. Journal of Regional Science 13 (1): 29-40.

Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Conservation Foundation: Washington D.C.

Wendel-Vos, G. C. W. *et al.* (2004). *Factors of the Physical Environment Associated with Walking and Bicycling*. Med. Sci. Sports Exerc. 36(4): 725-730.

Wolch, J. *et al.* (2010). *The forgotten and the future: reclaiming back alleys for a sustainable city.* Environment and Planning Association 42(12): 2874-2896

Wolt, K. K. en Jakobs, E. (2007). *De bezoekers van het Vondelpark,* Dienst Onderzoek en Statistiek Gemeente Amsterdam.

Young, I. (1990). *Justice and the Politics of Difference.* Princeton: New York.

College

Assche, K. van, (2011). *New Urbanism*. Lecture of the course LUP-23806 at Wageningen

University.

Web

Google Maps, bezocht op 24-01-2014; www.maps.google.com.

Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline Database, bezocht op 24-01-2014; www.statline.cbs.nl

AT5 Ons Vondelpark, bezocht op 24-01-2014; www.at5.nl/tv/ons-vondelpark

Bestemmingsplankaarten database, bezocht op 24-01-2014; www.ruimtelijkeplannen.nl

Gemeente Amsterdam (2013), veiligheidsindex, bezocht op 24-01-2014. http://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/veiligheid/openbare-orde/veiligheid-cijfers/veiligheidsindex-o/

Gemeente Amsterdam, plattegrond Vondelpark, bezocht op 24-01-2014; www.amsterdam.nl

Gemeente Amsterdam, Vondelpark informatie, bezocht op 24-01-2014; http://www.zuid.amsterdam.nl/wonen_en/natuur_en_milieu/parken_in_zuid/vondelpark

Gemeente Amsterdam, Bijlmerpark informatie, bezocht op 24-01-2014; http://www.amsterdam.nl/toerisme-vrije-tijd/groen-natuur/parken/bijlmerpark/

Mecanoo Architecten, plattegrond Bijlmerpark, bezocht op 24-01-2014; www.mecanoo.nl

Bijlagen

Bijlage 1: enquête

Bijlage 2: review *Death and Life*

Bijlage 3: bestemmingsplannen Vondelpark

Bijlage 4: bestemmingsplannen Bijlmerpark

Bijlage 1: Enquête

Enquête Parkbezoek/*Questionnaire Park Visit*

Hubert Maljaars | Onderzoek Master thesis | Juli 2013 | hubert.maljaars@wur.nl

Bezoekfrequentie/*Visiting frequency*

O Dagelijks/*Daily*

O Wekelijks/*Weekly*

O Maandelijk/*Monthly*

O Een paar keer per jaar/*A few times a year*

O Ben hier voor het eerst/*This is my first visit*

Activiteit tijdens parkbezoek/*Activity during visit*

O Fietsen/*Cycling*

O Wandelen/*Walking*

O Hond uitlaten/*Dog walking*

O Sporten/*Sporting*

O Horeca bezoeken/*Visiting catering*

Doorganger of verblijver?/*Passer or stayer?*

O Doorganger/*Passer*

O Verblijver/*Stayer*

Motief bezoek/*Motive for visit*

O Ik woon in de buurt/*I live in this neighborhood*

O Mooi park/*Nice park*

O Stilte en rust/*Silence and tranquility*

O Anders, namelijk… /*Something else, namely…* _____

Enkele stellingen/*Some tennets*

Ik bezoek regelmatig andere parken in de buurt/*I often visit other parks nearby*

O Vaak/*Often*

O Soms/*Now and then*

O Nooit/*Never*

Ik zou het jammer vinden als ik dit park niet meer zou kunnen bezoeken/*I would regret it if I couldn't visit this park anymore*

O Oneens	O Beetje oneens	O Neutraal	O Beetje eens	O Eens
Disagree	*Somehow disagree*	*Neutral*	*Somehow agree*	*Agree*

Ik heb ooit te maken gehad met criminaliteit in dit park/*I have ever been confronted with criminality in this park*

O Ja/*Yes*

O Nee/*No*

Algemeen/*General*

Geslacht/*Gender*

O Man/*Male*

O Vrouw/*Female*

Herkomst/*Origin*

O Amsterdam/*Amsterdam*

O Dichtbij Vondelpark (ca. 500 m.) /*near Vondelpark (approx. 500 m.)*

O Overig Amsterdam

O Overig Nederland/*Other Netherlands*

O Buitenland/*From abroad*

Hartelijk bedankt!

Thanks a lot!

Bijlage 2: review *The Death and Life of Great American Cities*

In 1961 schreef Jane Jacobs het boek *The Death and Life of Great American Cities*, als aanklacht tegen de destijds heersende opvattingen over stadsplanning. De destijds actieve stadsplanning had een duidelijke modernistische invalshoek en werd geleid door belangrijke figuren als Robert Moses en Le Corbusier.

Naast haar kritiek op de modernistische planning geeft ze ook een alternatief; ze gaat terug naar de basis die volgens haar wordt gemist. Kort gezegd is deze basis het observeren en analyseren van het stadsleven en doorgronden hoe een stad werkt, voordat er theorieën worden ontwikkeld hoe een stad zou moeten werken. In *Death and Life* werkt ze deze ideeën op een beeldende wijze uit en neemt ze de lezer mee in de zoektocht naar de werking van de stad.

Death and Life is in 4 delen opgesplitst. Het eerste deel gaat over het bijzondere karakter van steden. Hierin werkt Jacobs uit hoe diversiteit een basisvoorwaarde is voor een goed functionerende stad, gebaseerd op haar observaties die ze door de jaren heen heeft gedaan in de grote Amerikaanse steden. Deel twee gaat in op de voorwaarden voor stedelijke diversiteit. Daarin wordt ingegaan op de vraag wat nodig is om diversiteit, wat zo nodig is voor een levende stad, te creëren. Vervolgens gaat Jacobs in deel drie enkele verschijnselen duiden die gerelateerd zijn aan diversiteit en kunnen leiden tot verval of herstel. Het laatste en vierde deel gaat over verschillende tactieken die aangewend kunnen worden om diversiteit in een stad te vergroten.

Het basisprincipe dat Jacobs in het begin van *Death and Life* introduceert wordt door het gehele boek consistent vastgehouden. Dit basisprincipe wordt als volgt omschreven: *"In dit boek zullen wij dus, zij het op kleine schaal, zelf op avontuur gaan in de echte wereld. De manier om erachter te komen wat er zich afspeelt wanneer steden ogenschijnlijk mysterieus en tegendraads functioneren, is, denk ik: aandachtig en met zo weinig mogelijk verwachtingen vooraf kijken naar de gewoonste taferelen en voorvallen en proberen te zien wat ze betekenen en of er daartussen enige principiële samenhang opduikt."* (p. 34). Door dit principe te handhaven komt Jacobs tot zeer interessante inzichten die haar leiden tot de scherpe kritiek op de modernistische stadsplanning, die volgens haar vanachter het bureau met de nodige vooronderstellingen wordt gedaan. Voor een goed begrip van de stad moet je de wijk in, of beter gezegd, de straat op.

In het eerste deel is aandacht voor het bijzondere karakter van steden. In steden doet zich op straat als het ware een straatballet voor. Mensen ontmoeten elkaar, mensen kijken naar elkaar, maken een praatje, op de straat vindt de bedrijvigheid plaats. De straat en wijk functioneren in dit ballet als het decor, de mensen zijn de acteurs. Het ballet is geen simpele, nauwkeurig uitgevoerde dans waarbij iedereen tegelijkertijd dezelfde beweging maakt, maar het is als een complex ballet waarin iedereen verschillende rollen heeft die elkaar versterken. Een goed functionerende stad lijkt een ogenschijnlijke wanorde, maar daarachter schuilt een schitterende orde.

Jacobs heeft hierbij heel goed oog voor de fundamentele aspecten in dit straatballet. Het trottoir vervult een heel belangrijke rol in het decor, een rol die vaak wordt onderschat. Op het trottoir zijn meekijkers, die zorgen voor doe-het-zelf-toezicht en zodoende een bepaalde mate van veiligheid garanderen. Dit treedt op als er aan een fundamentele vereiste van een substantiële hoeveelheid

winkels en openbare gelegenheden met een gelijke toeloop gedurende de dag wordt voldaan. Trottoirs zorgen tevens voor essentieel contact tussen personen. Het biedt mensen de mogelijkheid contact te maken op een manier die vervolgens geen inbreuk maakt op hun privacy. Jacobs durft zelfs te stellen dat zonder trottoirs discriminatie en segregatie moeilijk te bestrijden zijn. Een volgende functie van trottoirs is het assimileren van kinderen. De meeste problemen met kinderen en hun gedrag gebeurt niet op straat maar op de parken of speelplaatsen. Met trottoirs die geschikt zijn om te spelen wordt een omgeving gecreëerd voor kinderen die veilig is vanwege de al eerder genoemde informele toezicht van 'meekijkers'.

Een volgend punt van aandacht zijn de stadsparken. Stadsparken hebben de vreemde neiging om of erg populair te worden of erg onpopulair te worden. Hoewel elk park anders functioneert kunnen wel enkele basisprincipes voor het functioneren van een park worden geformuleerd. Het belangrijkste principe is dat buurtparken geen vervanging kunnen zijn voor stedelijke diversiteit, maar dat juist alleen inhoudelijke economische en sociale diversiteit betekenis heeft voor een park. Met andere woorden: een park kan zelf geen diversiteit genereren, maar zijn succes is afhankelijk van de diversiteit van omliggende buurten.

Deel 1 wordt afgesloten met een analyse van verschillende schaalgroottes en de wenselijkheid van verschillende lagen met betrekking tot een levende stad. Dit is behoorlijk specifiek voor de Amerikaanse situaties en geeft voor een Nederlandse stad verwarring. Jacobs betoogt bijvoorbeeld dat buurten in steden niet werken, omdat dit juist ingaat tegen het voordeel van een stad; desalniettemin wordt er wel om het belang van een wijk gegeven. In Nederlandse steden zijn deze schaalgroottes moeilijk te vertalen. Toch zit ook hier een belangrijke les in: de kleinste bestuurlijke laag moet precies het formaat hebben dat ze klein genoeg is om de problemen te overzien en ze moet een beroep op de laag daarboven kunnen doen bij problemen die te groot zijn.

In deel 1 is geanalyseerd hoe een stad werkt en wat 'we' willen op grond van de kennis hoe het leven in steden functioneert - drukke, goed gebruikte straten en andere openbare ruimtes. Deel 2 gaat vervolgens in op de voorwaarden voor deze gewenste diversiteit. Dat wordt gedaan aan de hand van vier kernvoorwaarden die niet los van elkaar functioneren. De eerste voorwaarde is de noodzaak van gemengde primaire faciliteiten. Door primaire en secundaire faciliteiten, die op verschillende tijden gebruikt worden en met verschillende doeleinden, wordt een milieu geschapen waarin diversiteit perfect kan ontstaan. In de grote Amerikaanse steden zijn de grote woonblokken een obstakel om langs een gevarieerde route te lopen. Onder andere dit brengt Jacobs tot de conclusie dat korte woonblokken een vereiste zijn wil diversiteit een kans krijgen in de grote stad. Als derde kernvoorwaarde noemt Jacobs de noodzaak van oude gebouwen. Oude gebouwen garanderen voor startende ondernemingen of voor kleine woningen betaalbare mogelijkheden. Deze aspecten zijn essentieel als voorwaarde voor het creëren van diversiteit, aangezien alleen een gezonde, gebalanceerde economische diversiteit bestaat uit ondernemingen en woningen van diverse leeftijden. De laatste en vierde voorwaarde is de noodzaak van concentratie. Hierachter schuilt de gedachte dat mensen graag komen op plaatsen waar meer mensen zijn; mensen trekken elkaar aan. Een significante dichtheid is nodig om genoeg mensen te genereren die dit effect versterken. Deze vier voorwaarden zijn allen benodigd voor diversiteit.

Waar deel 2 inging op de benodigde voorwaarden voor het creëren van diversiteit, gaat deel 3 verder in op aspecten die diversiteit schaden of juist bevorderen. Daarvan somt Jacobs een aantal verschijnselen op. Als eerste heeft diversiteit de bijzondere eigenschap om zijn eigen ondergang te bewerkstelligen. Aangezien een zeer succesvolle omgeving, meestal veroorzaakt door diversiteit, de neiging heeft om de succesaspecten te kopiëren, wordt een dergelijke omgeving op de lange duur toch weer monotoon en veroorzaakt het zijn eigen ondergang. Een mogelijke oplossing voor dit fenomeen is het instellen van een zogenaamd terugkoppelingssysteem, waarbij deze zelfvernietiging ongedaan wordt gemaakt. Dit kan met een zonering die is gericht op diversiteit, met solidariteit van openbare gebouwen en competitieve afleiding. Een ander aspect ten aanzien van het verval van diversiteit is de 'vloek van grensvacuums'. Doodlopende wegen, eindpunten van gebruik zijn vaak locaties waarop weinig diversiteit is te vinden en die dientengevolge snel vervallen tot achterbuurt. Als oplossing voor dit fenomeen ziet Jacobs het omzetten in een groter gebruik van deze grensvacuums en het inzetten van sterke tegenkrachten tegen de verloedering. Het derde aspect dat diversiteit kan schaden is het grote verloop in achterbuurten. Vanwege de soms slechte omstandigheden verhuizen mensen snel weer uit hun buurt, wat deze buurt in een neerwaartse spiraal doet belanden. Daarom is het nodig om mensen binding met hun buurt te laten krijgen, zodat ze er langer blijven wonen en energie in het verbeteren van deze buurt willen steken. Hierdoor ontstaat een zichzelf rehabiliterende achterbuurt, en zal de diversiteit stijgen. Het laatste aspect wat Jacobs beschrijft gaat over geld. Bij wijkvernieuwing wordt vaak grote sommen geld geïnvesteerd om de wijk ingrijpend te veranderen. Jacobs beargumenteert dat dit een zeer kwalijk effect heeft op de wijk, en dat juist geleidelijke veranderingen door het geleidelijk toedienen van geld veel betere effecten heeft. Het kan vergeleken worden met een langzame irrigatie van geld, waarbij de lange termijn centraal staat.

Deel 4 heeft een iets andere insteek dan de vorige delen. Daar stond het observeren en analyseren van de werking van de stad centraal, in deel 4 worden strategieën uiteengezet om de gewenste eindsituatie te kunnen verwezenlijken. De aandacht van de tactieken die Jacobs beschrijft richten zich achtereenvolgens op het subsidiëren van woningen, afstoting van auto's, visuele orde, het redden van projecten, het bestuur en planning van districten. Vervolgens is er aandacht voor het soort probleem dat een stad is; een soort probleem dat misschien wel veel anders van aard is dan tot nog toe werd verondersteld.

Gebruikte editie van *The Death and Life of Great American Cities*:

Nederlandse vertaling Uitgeverij SUN, Amsterdam 2009.

Bijlage 3: Bestemmingsplannen Vondelpark

Bijlage 4: Bestemmingsplannen Bijlmerpark